

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogika

Diplomová práce

**SPECIFIKA A VÝZNAM VRSTEVNICKÉ SKUPINY
V PUBESCENCI V DIMENZI VOLNÉHO ČASU**

Vedoucí práce: Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Magdaléna Blažková
Studijní obor: Pedagog volného času
Ročník: Pátý

2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Magdalena Blažová

00000000

1. ÚVOD	1
2. VÝVOJ VĚDY A UMĚNÍ	2
3. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU	3
4. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (1945-1989)	4
5. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (1989-1992)	5
6. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (1992-1998)	6
7. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (1998-2002)	7
8. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (2002-2008)	8
9. VĚDA A UMĚNÍ V ČESKOSLOVENSKU (2008-2014)	9
10. ZÁVĚRY	10
11. PŘÍLOHY	11
12. ZDROJE	12
13. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	13
14. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (1945-1989)	14
15. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (1989-1992)	15
16. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (1992-1998)	16
17. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (1998-2002)	17
18. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (2002-2008)	18
19. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (2008-2014)	19
20. ZDROJE	20
21. ZDROJE (1945-1989)	21
22. ZDROJE (1989-1992)	22
23. ZDROJE (1992-1998)	23
24. ZDROJE (1998-2002)	24
25. ZDROJE (2002-2008)	25
26. ZDROJE (2008-2014)	26
27. ZDROJE	27
28. ZDROJE	28
29. ZDROJE	29
30. ZDROJE	30

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Michalu Kaplánkovi Th.D. za laskavé vedení práce a Mgr. Zdeňku Touškovi za odpovědný přístup, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	7
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 Pubescence	11
1.2 Vrstevnická skupina	12
1.2.1 Interdisciplinární vymezení pojmů	13
1.2.1.1 Psychologické hledisko	14
1.2.1.2 Pedagogické hledisko	15
1.2.1.3 Sociologické hledisko	16
2 SOCIALIZACE JEDINCE DO SPOLEČNOSTI	18
2.1 Vnější prostředí socializace a výchovní činitelé	18
2.1.1 Rodinné prostředí	18
2.1.1.1 Představa ideálního kamaráda	19
2.1.2 Školní prostředí	22
2.1.3 Volnočasové prostředí	25
3 VRSTEVNICKÁ SUBKULTURA	26
3.1 Rozvoj identity pubescenta	26
3.1.1 Specifické znaky mládeže pubescentního věku uvnitř vrstevnické skupiny	26
4 PODOBY VRSTEVNICKÉ SKUPINY	30
4.1 Školní třída	30
4.2 Zájmová skupina	32
4.3 Parta	33

5	POTŘEBA PŘÍSLUŠNOSTI KE SKUPINĚ VRSTEVNÍKŮ	35
5.1	Navazování vztahů	36
6	PRAVIDLA VRSTEVNICKÉ SKUPINY	38
6.1	Vrstevnická skupina jako tým	40
7	NEŽADOUcí PROJEVY SKUPINY VRSTEVNÍKŮ	41
7.1	Patologické trávení volného času	41
7.1.1	Negativní stránka party	42
8	VÝCHOVNÉ PŮSOBNÍ VE VOLNÉM ČASE	45
8.1	Úloha pedagoga	45
8.2	Osobnost pedagoga	47
8.3	Volný čas jako oblast pedagogického působení	48
	SHRNUTÍ	50
9	PRAKTICKÉ OVĚŘOVÁNÍ VÝZNAMNOSTI VOLNOČASOVÉ VRSTEVNICKÉ SKUPINY	53
9.1	Místo realizace praktického ověřování	54
9.1.1	Základní škola Bernarda Bolzana v Táboře	54
9.1.1.1	Zájmový kroužek „Školní časopis“	55
9.2	Vyhodnocení rozhovorů a dotazníku	56
9.2.1	Rozhovor s ředitelem Základní školy Bernarda Bolzana	56
9.2.2	Rozhovor s vedoucí zájmového kroužku „Školní časopis“	57
9.2.3	Dotazník pro učitele Základní školy Bernarda Bolzana	59

9.3	Shrnutí – dopady získaných informací od dotazovaných do praktické části diplomové práce	60
9.4	Měření preferenčních vztahů ve volnočasové skupině	61
9.4.1	Zpracování sociometricko-ratingového dotazníku	63
9.5	Podklady pro pedagogické působení vedoucí zájmového kroužku vycházející z výsledků sociometrického šetření	74

SHRnutí	77
----------------------	----

ZÁVĚR	79
--------------------	----

SEZNAM LITERATURY	81
--------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH	85
----------------------------	----

PŘÍLOHY

ABSTRAKT

ÚVOD

„Kamarád je důležitý, je možné s ním diskutovat, zajímá mě i jeho názor, často si některé věci ujasním právě takhle. Taky se před ním necítím trapně, i když se mi nedaří ... On má podobné problémy, proto mě chápe.“¹

(Ondřej, 16 let)

Soužití s druhými lidmi nás provází na každém kroku, vlastně od narození, i když si toho zpravidla dost dlouho nebyváme vědomi. Matka, otec, sourozenci, spolužáci, kamarádi, spolupracovníci, přátelé – vždycky někam patříme.

Ve své diplomové práci se pokusím o pohled na významnost vrstevnických skupin z hlediska volnočasové problematiky. Podle mého názoru právě otázka sociálních vztahů hraje významnou roli v oblasti pedagogiky volného času. Pouze v kontaktu s druhými lidmi roste lidská osobnost. Ve společnosti druhých se realizujeme a získáváme zkušenosti pro další trávení volného času. Hlediska i jiných vědeckých disciplín jsou v této problematice velkým přínosem a rozšiřují pohledy a názory na významnost vrstevnické skupiny. Na základě svých názorů a studií literatury se budu snažit potvrdit tak důležitou součást lidského života, jakou jsou právě vrstevnické skupiny.

Pro svou práci jsem si vybrala vzorek populace, který je ohraničen věkem 11-15 let, tedy období pubescence. Je to velice osobitý věk s mnohými zvláštnostmi a specifiky. Snad právě proto nezbytnou součástí tohoto období je navazování přátelství. Nechci opomenout žádné důležité prvky ovlivňující způsob života typický pro pubescenci v souvislosti s vrstevnickými skupinami. Tuto etapu života mohu označit jako velice významnou z hlediska budoucího prožívání života. Nepochybně je tedy právě tento věk úsekem k získání zkušeností sociálních vztahů, které jsou předpokladem k jejich dalšímu rozvoji.

Vrstevnická skupina hraje důležitou roli po celý život jedince. Je prostředím, ve kterém dochází k předávání hodnot a pravidel společenského soužití. Její člen rozvíjí svou osobnost, sociální vztahy a osvojuje si žádoucí hodnoty. S přibývajícím věkem, především v období

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. S. 284.

dospívání, dochází k nárůstu významnosti vrstevnických skupin, v dospělosti však již vtažů se stejně starými jedinci ubývá.

Zákonitosti a specifika vrstevnické skupiny se vytváří také ve významné části života jedince, ve volném čase. Tato oblast lidského života a její význam pro vrstevnickou skupinu tvoří hlavní náplň mé diplomové práce. Zaměřím se na možnosti a způsoby využívání volného času ve skupině, která do značné míry právě tuto oblast ovlivňuje. Velice patrné je působení vrstevnické skupiny v pubescenci. S vrstevnickou skupinou se nejčastěji setkáváme v podobě školní třídy, ale může být v této formě organizována i volnočasová skupina.

Na danou problematiku nelze hledět pouze z pohledu pedagogiky volného času, ale je třeba postupovat interdisciplinárně, ve smyslu vědy o volném čase. Pedagogika volného času při vytváření svých teorií vychází z jiných věd. Přesto však nedochází k zániku pedagogiky jako specifické vědní disciplíny. Má své jádro, kolem kterého vytváří sféru nových poznatků jiných věd. Pedagogické procesy jsou zkoumány pomocí psychologických, sociologických a jiných věd.

Základem soužití ve vrstevnické skupině je přijetí její hodnotové orientace a uplatňování cílů, obsahových a organizačních zásad, svých znalostí, dovedností, aktivity a čas nevyužívat pouze pro vlastní rozvoj nebo podíl na výhodách, nýbrž také ve prospěch svých vrstevníků.²

Zamýšlím-li se nad problematikou využití volného času, která se stále více stává diskutovaným tématem, docházím k závěru, že je také velmi podstatné, s kým budu svůj volný čas trávit, v jaké společnosti.

První kontakty s osobami kolem sebe získává člověk již v dětství. Dochází také k přijímání určitých vzorců chování a osvojování si norem a hodnot, které jsou nám právě sociálními vztahy předávány.

Myslím si, že přátelství, která jsou navazována právě v období volného času, jsou podstatná pro jeho skutečné prožívání a hodnotné využití. Umět se o svůj volný čas s někým podělit znamená velkou důvěru. Volný čas je pro každého člověka vzácným obdobím, proto je velmi důležité, s kým ho stráví. Neznamena to však obětovat svůj volný čas druhému

² srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5. S. 98.

člověku, ale podělit se o něj, spoluutvářet ho. Dochází ke vzájemnému obohacování o zkušenosti a zážitky, které právě díky tomu druhému mohou být ještě hlubší.

Navazování dětských přátelství je vlastně prvním sociálním kontaktem, který se uskutečňuje nejprve v rodině a později mimo bezpečné a známé hranice vlastní rodiny. V ní už má každý člen vymezenou vlastní roli a dítě ví, co od něj může očekávat. Z psychologického hlediska je pozorována proměna sociálních vztahů, jejich prohlubování podle věku dítěte. Opravdové přátele potřebují dospělí i děti. Umění přátelství navázat a udržet si je nám není dáno od narození, přichází postupně teprve se zkušenostmi.

Volný čas je celospolečenský fenomén. *„Volný čas nemá jen dimenzi člověka – jednotlivce. Má také dimenzi sociální. Mnoho činností člověka ve volném čase má společenský význam a dosah, člověk je koná ve skupinách, organizacích s povědomím nějakých sociálních vazeb. Při mnoha činnostech člověk překračuje sám sebe, svou aktivitou vytváří a spoluvytváří hodnoty a zároveň celá sociální sféra také významně jeho činnost podmiňuje.“*³ Ten, kdo dovede svůj volný čas věnovat potřebám ostatních, uspokojuje sám sebe. Rozšiřuje tak svůj pohled do hlubších rozměrů. V okamžiku, kdy jsem ochoten druhému člověku věnovat svůj čas, vyjadřuji mu úctu, přátelství, důvěru a prostor ve svém myšlení a cítění.

Působení vrstevnických skupin má pozitivní i negativní dopady nejen na osobnost člověka, ale i na celou společnost. Ta prostřednictvím volnočasových programů chce zaujmout mladé lidi a chránit tím je samotné i celou společnost. V uvědomování si závažnosti a následné možnosti řešení této otázky spatřuji velkou naději na snižování kriminality mladé generace.

Pedagogika volného času představuje v oblasti vrstevnických skupin svou nabídkou možností, zásad a principů kvalitně stráveného volného času prevencí před nežádoucími patologickými jevy projevujícími se i v pubescenci. Organizovaná volnočasová činnost odvrací pozornost této ohrožené skupiny od nežádoucího chování. Svým zaměřením uceluje vrstevnickou skupinu a udává její společensky přijatelnou podobu.

I volnočasově organizovaná skupina vrstevníků má svá specifika udávající této socializační skupině specifický ráz. Cílem práce je utvrzení důležitosti a významnosti

³ NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-012-3. S. 17.

navazování kontaktů v oblasti volného času. Teoretická část diplomové práce má za cíl na tato specifika upozornit a vymezit tak hlavní zákonitosti i formy projevu vrstevnické skupiny. Praktickou částí v rámci vlastního působení ve volnočasové skupině a podanými dotazníky ověřím předloženou teorii v reálné oblasti působení. V roli zúčastněného pozorovatele a prostřednictvím dotazníků a rozhovorů budu zjišťovat, zda vrstevnická skupina pubescentů má opravdu svá specifika formující osobnost dítěte, zda i ve formálně utvořené skupině žáků je možné uskutečňovat a následně sledovat projevy vrstevnických skupin. Dalším cílem mého pozorování bude i osobnost pedagoga zájmové skupiny. Prostřednictvím něj lze sledovat podíl působení pedagogiky volného času nejen vedením volnočasové aktivity jako takové, ale především volbou metod, uskutečňováním cílů a lidským přístupem. Z pohledu budoucího pedagoga volného času chci zjistit, zda si pedagog uvědomuje proces výchovy a vzdělávání ve volném čase jako významnou oblast pro formování vrstevnických skupin v rámci vedení zájmového kroužku, zda si je vědom všech zákonitostí odehrávajících se uvnitř této skupiny a jako realizátor všech zásad pedagogiky volného času se snaží svým působením zabraňovat jejich negativním projevům a naopak rozvíjet to pozitivní, co se ve skupině objeví.

1 VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH POJMŮ

1.1 Pubescence

J. J. Rousseau⁴ charakterizuje konec dětství a počátek dospívání jako druhé zrození a míní tím, že teprve na prahu dospívání se rodíme v plném slova smyslu jako osobnosti vědomé si svého já.

Příhoda⁵ označuje období mezi jedenáctým a patnáctým rokem jako pubescenci, jiní autoři jej označují za prepubertu. Pubes znamená latinsky chmýří, vousy, přeneseně ohanbí, vnější pohlavní orgány. Jedenáctý rok, jako spodní hranice, spočívá v tělesném a citovém vývoji. Horní hranice je přibližně dána biologicky, možností zplodit dítě, rozhodnutím o dalším způsobu vzdělávání a počátkem právní zodpovědnosti. Pubescence je stádiem přechodným hlavně v biologickém smyslu. Je to věk pohlavního dospívání. Sociálně je fáze pubescence pokračováním prvotní socializace. V tomto věkovém období již většinou proběhlo začlenění do širšího sociálního společenství, které je především reprezentováno školou, tj. učiteli a vrstevnickou skupinou. Rodiče a sourozenci dosud vykazují podstatný vliv na socializaci a emoční vývoj dítěte. Všichni pubescenti tohoto věku jsou školáci, jsou v úplném zaopatření rodičů nebo státu a jejich hlavním činností zůstává studium.⁶

Dítě v pubescenci se nachází na rozhraní dětství a dospívání. Období dospívání je označováno jako nejdramatičtější a zároveň nejzajímavější část lidského života. Dochází k mnoha proměnám osobnosti jedince. Tělesné změny jsou velice nápadné. Hormonální změny jsou výrazné rozvojem sekundárních pohlavních znaků. Psychické změny jsou stejné, nápadné a důležité jako tělesné zrání. Dítě dosahuje velkých pokroků v rozumovém vývoji, které mění jeho způsob nazírání na svět i na vlastní život. Člověk nalézá svůj vztah ke světu a k sobě samému a učí se jednat ve světě aktivně. Uvědomuje si svou identitu, kterou brání, ale zároveň se realizuje prostřednictvím navazování sociálních vztahů ve skupině vrstevníků.

⁴srov. ROUSSEAU, J., *J. Emil, čili O vychování; O životě, názorech a spisech Rousseauových*. 1. díl (1.-3. kniha). Praha: Dědictví Komenského, 1910. S. 134.

⁵srov. PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. 1. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. S. 322.

⁶srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. S. 226.

Pubescent potřebuje poznat svou roli, své možnosti, schopnosti a svou sociální hodnotu. Na základě zkušenosti si sestavuje žebříček hodnot. Cesta k identitě se projeví v potřebě vzorů chování.⁷

Velice výrazné jsou v tomto období i individuální rozdíly nejen tělesného nebo duševního vývoje, ale i citového, což se může projevovat ve způsobu trávení volného času. Ten je závislý na celkové vyspělosti jedince. Vztah k vrstevníkům je jednou z hlavních hybných sil pubescentního vývoje. Skupina vrstevníků, nejen školní třída, ale i parta vytvořena na základě společných zájmů, má stále větší vliv. Dochází k oddělování pojmů obliba a vliv. Sympatická osoba nemusí být tatáž, s kterou bude dítě trávit volný čas. Objevuje se i rozdílnost osobností chlapců a dívek. Chlapci se sdružují za účelem zažít nová dobrodružství, vytvořit něco netradičního. U děvčat se neprojevuje chuť dobývání. Uzavírají se před vnějším světem. Pubescent se identifikuje se svou životní rolí podle pohlaví a tím se začínají měnit heterosexuální vztahy. V této době jsou již běžné první lásky, ale přetrvávají i postoje pohrdání a odmítání druhého pohlaví. Dítě prochází několika fázemi svého vývoje, od fyziologického, přes psychologický až k sociálnímu rozvoji.

Sama společnost představuje pro pubescenta překážku, o které neví, jak ji překonat. Očekává od něj zralé a zodpovědné chování, ale na druhé straně je na něj hleděno stále jako na dítě.

1.2 Vrstevnická skupina

Společnost vrstevníků je instituce, se kterou se setkáváme ve všech lidských společnostech. Je to specifická forma vzájemného působení a komunikace dětí stejného věku. *„Pojem „společnost vrstevníků“ není jednoznačný. Někdy se jim rozumí široká, nestrukturalizovaná, často přepokládaná jednota věkově specifických rysů chování a hodnotové orientace, kterou sociologové nazývají subkulturou mládeže. Jindy se pojem společnost vrstevníků chápe úžeji – jako určitá sociálně psychologická skupina. Avšak ani pojem skupina není zcela jednoznačný. Především je nutné rozeznávat skupiny podle příslušnosti. Jsou to skupiny členské, k nimž daný jedinec patří a skupiny referenční, na které*

⁷ srov. KON, I., S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 73.

*se myšlenkově orientuje a s nimiž své chování a sebeprojekci uvádí ve vzájemný poměr. Tyto typy skupin se však vždy nekryjí.*⁸

První vrstevnické skupiny bývají vytvářeny zpravidla jako formální skupiny, do nichž je jedinec přiřazován „uměle“, nemá možnost výběru. Takovým prostředím bývá školní třída, už již v mateřské škole. Volnočasové skupiny jsou vytvářeny jako neformální skupiny zakládané na dobrovolném rozhodnutí. Tvoří ji lidé blízkého věku a stejných nebo podobných zájmů, často také lidé téhož pohlaví a blízkého sociálního statusu. Základními styčnými skupinami u pubescentů jsou integrované skupiny jedinců stejného pohlaví. Postupně pak dvě takové skupiny, vnitřně stále jednotné, vytvoří smíšenou partu. Později se uvnitř této party formují z chlapců a děvčat páry. *„Vrstevnické skupiny vznikají nejprve v místě bydliště, později se dosah jejich působení zvětšuje. Tyto skupiny v minulosti byly a dodnes jsou výrazem potřeby člověka navazovat neformální mezilidské kontakty.“*⁹ Významným způsobem rozvíjí lidskou osobnost, člověk překonává pocit osamělosti a izolace, uvědomuje si vlastní hodnotu pomocí uplatňování určité role a pozice ve skupině, je ostatními členy skupiny akceptován, roste sebevědomí jedince. Dochází k osvojování i samostatného jednání, realizaci zájmů a hodnot. Dnešní společnost se však potýká i s opačnými projevy vrstevnické skupiny, která své hodnoty uplatňuje patologickými způsoby jednání a delikventními pravidly chování.

Skupina přátel může často nabídnou potřebné pochopení či povzbuzení a přijetí, které rodič dítěti dát nemůže. V dětských skupinách hrozí i nebezpečí zažívání pocitu méněcennosti. Právě ty jsou místem sociálního dění a zřejmě nejvýznamnějším místem pro budování identity dítěte.

1.2.1 Interdisciplinární vymezení pojmů

S klíčovým tématem této diplomové práce se setkáváme také při studiu mnoha vědních oborů, které předkládají pohled a rozbor problematiky vrstevnických skupin v souvislosti se svým předmětem a vymezením. Přesto však řada poznatků je shodná a dochází tak ke

⁸ KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 85.

⁹ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5. S. 99.

vzájemné spolupráci mezi jednotlivými obory a k interdisciplinárnímu prolínání základních údajů. „*Psychologie, pedagogika i výchovná praxe v současné době považuje skupinu vrstevníků za důležitého a nezbytného činitele ve výchově.*“¹⁰

1.2.1.1 Psychologické hledisko

Z pohledu psychologie představuje vrstevnická skupina nezbytný článek ve vývoji osobnosti jedince., který jej značně ovlivňuje. Toto téma obohacuje o svou charakteristiku a definici pojmu. „*Skupina vrstevníků znamená skupinu dětí nebo mládeže přibližně stejného věku, na rozdíl od skupin, které zahrnují osoby různých generací. Skupina vrstevníků je skupina malá, zpravidla neformální, často referenční. Může to být dobrý kolektiv, ale také skupina společensky a výchovně méně hodnotná, nebo dokonce antisociální.*“¹¹

V ontogenezi jedinec prochází různými skupinami vrstevníků a učí se životu v nich. Zvláště mezi jedenáctým a čtrnáctým rokem získávají skupiny vrstevníků velmi důležité místo v životě jedince. Platí to o spontánních partách kamarádů, o sportovních družstvech a zájmových kroužcích. V období mládí pozorujeme kolísání ve vztahu jedince ke skupině vrstevníků. Působením různých okolností, např. konfliktů ve skupině, zklamáním, změnou zájmů, dochází někdy k tomu, že se mladý člověk vyčleňuje ze své skupiny, soustředí se na přátelský nebo erotický vztah, nebo vyhledává jinou skupinu, která by mu lépe odpovídala.¹²

Období dospívání se vyznačuje velkým počtem výrazných i nepatrných změn. Mění se pracovní nároky a sociální postoje pubescenta. Mění se struktura zájmové činnosti. Zdravě se vyvíjející dítě vyhledává skupiny vrstevníků a společně se věnují zájmovému vyžití. Dítě v tomto období si všímá rozdílnosti v chování dívek a chlapců, ale drží se raději ve skupině vrstevníků stejného pohlaví, neboť zde se cítí jistější a pochopené ve svých zájmech. Skupinový život pubescentů není ještě v plném významu kolektivní, ale vyznačuje se

¹⁰ ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-225-87. S. 260.

¹¹ tamtéž. S. 261.

¹² srov. KON, I., S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S 93.

omezenou individualizací a diferenciací. Mravní zásady spočívají na vzoru rodičů a pedagogů, v partě dětí rozhoduje nejsilnější.¹³

Ve vztazích s vrstevníky lze uspokojit i některé základní psychické potřeby jako potřebu stimulace formou sdílení společného zážitku prostřednictvím účasti například na volnočasových aktivitách. Kontakt s vrstevníky uspokojuje potřebu orientace a smysluplného učení. Jedinec společně s vrstevníky experimentuje v oblasti řešení různých situací. Porovnávání sebe sama s kamarády vede k lepšímu sebepoznání. Partner s podobnými zkušenostmi, s obdobnou rolí i potřebami umožňuje společné sdílení určitých pocitů a prožitků. Pubescent hledá ve vrstevnících oporu v oblasti uspokojování citové jistoty a bezpečí v procesu osamostatňování se a odpoutávání se od rodiny, neboť oni jsou v podobné životní situaci.

Vrstevnická skupina je druhem sociální skupiny, tedy i druhem společenské skutečnosti. Chování, vývoj a výchova jedince jsou do značné míry závislé na jeho životě ve skupinách. Vrstevnická skupina může mít podobu formální výchovné skupiny jako školní třídy, jejíž hlavním cílem je učení, tedy vytváření dispozic pro práci a společenský život. Dalším typem vrstevnické skupiny může být hrová skupina, jejíž obsahem je činnost pro činnost, „pro potěšení“ i přípravou pro účast v pracovních a výchovných skupinách. Vzájemný sociální kontakt je hlavním cílem meziosobně interakční skupiny, takovou podobu mají kamarádké party dospívajících apod.¹⁴ Identifikace se skupinou umožňuje překonat nejistotu osamostatňování a hledání individuální identity.

1.2.1.2 Pedagogické hledisko

V sociální pedagogice je vrstevnická skupina zařazována ke společenskému prostředí označovaného jako přirozené prostředí výchovy, kde panuje silný citový vztah mezi jednotlivými členy. Po rodině se stává dalším důležitým socializačním činitelem.

¹³srov. LISÁ, L. - KŇOUROVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskali*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-084-86. S. 206.

¹⁴srov. HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele, vybraná témata*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1. S. 9.

Každý člověk je celoživotně zapojen do různých sociálních skupin, které ho mnoha způsoby ovlivňují. Vrstevnické skupiny vznikají od počátku školní docházky dětí a s věkem jejich význam roste. Ve vrstevnických skupinách se daleko více uplatňují vztahy rovnoprávnosti než např. v rodině. Vrstevnická skupina oceňuje i jiné vlastnosti než dospělí, např. nápaditost, smysl pro humor, ochotu pomáhat, různé dovednosti apod. Jsou zde uznávány i jiné vlastnosti, které jsou zřetelné i v hodnotové orientaci vrstevnických skupin pubescentního věku.

Zatímco ve věkově heterogenních skupinách převládají vztahy autority založené na relaci dospělí – děti, ve skupinách vrstevníků se děti učí vztahům rovnoprávnosti a autority vznikající spontánně na jiných základech než formálních a generačně zakotvených.¹⁵

1.2.1.3 Sociologické hledisko

Pubescentní věk v sociologii je spojen s problematikou přechodu dětství do mládí a jejími proměnami. Podle sociologie však nelze přesně určit hranice tohoto přechodu. Děti tělesně a pohlavně dospívají daleko dříve, už v základní škole si osvojují mnohé vlastnosti a zájmy dospívajících, například organizaci volného času, výkonové aspirace ve sportu, podléhání módním vlnám, aniž by ztratily psychosociální charakteristiky dětí.

Dětství je vázáno na proces uvědomování si svého okolí a na proces začleňování do sociálních kontextů. Dospělí formují dítě k obrazu svému, vzdalují ho od svého světa, chrání ho před ním, a současně mu vymezují jeho svět souborem hodnot a norem chování, nebo systémem institucí se socializační funkcí.

Období pubescence souvisí s opouštěním dětství a s uvědomováním si okolního světa. Převažuje proces personalizace a individualizace. Je to období hledání autonomie, identity, zodpovědnosti vůči druhým i vůči nadosobním hodnotám. V tomto období se formuje také specifická podoba interakčních sítí. V jejich rámci pak významné místo zaujímají vztahy oboustranné důvěry a vzájemné účasti, koncentrované ve fenoménu přátelství. Zvláštní druh intimity se odvíjí většinou v rámci vrstevnické příslušnosti, kdy se na pozadí společných

¹⁵ srov. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8. S. 35.

zážitků a společně sdílených dětských tajemství utváří složitá síť vazeb vzájemnosti a hierarchie, uzavřenosti před okolním světem a otevřenosti vůči kamarádům.

Mládí je v sociologii charakterizováno jako generační přechod, kdy se proces sebeuvědomování mění v proces sebeurčení. Tento proces je spojen s formováním a „obydlováním“ vlastního prostoru. Pubescenti vyhledávají a zaplňují určitá veřejná místa, kde mohou manifestovat své odlišné generační postavení, vytvářejí si svůj styl vnějších projevů a symbolů, rozvíjejí specifické formy skupinového života. Emancipace od rodiny a příklon k vrstevníkům se může stát zdrojem zvláštní skupinové, generační intimity, která bude jedince provázet i v budoucnosti.¹⁶

Pozitivním vztahům a příznivé atmosféře panující ve vrstevnické skupině je přisuzována vysoká hodnota a přínos do budoucnosti. *„Hodnotu a osobní význam přátelství si člověk začíná uvědomovat nejsilněji v období přechodu z mládí do dospělosti, kdy mnohé vztahy končí, kdy se mladý člověk loučí s celým svým dosavadním sociálním světem a odnáší si z něj jen to nejcennější. Přátelství je jedním z těch vztahů, které nejen pomáhají mladému člověku stírat ostré hrany generačního přechodu, ale svým trváním jsou vkladem do úspěšného řešení životních obtíží i v pozdějších obdobích.“*¹⁷

¹⁶ srov. ALAN, J. *Biografie a dějiny* [online]. Virtuální institut, o.p.s., 2003 [cit. 2005-11-22]. Dostupné z: http://virtualni.institut.cz/bio_hi/prednas/pred_6.htm

¹⁷ tamtéž

2 SOCIALIZACE JEDINCE DO SPOLEČNOSTI

Žít mezi lidmi znamená žít ve společnosti. Celé toto velké společenství je určitým způsobem uspořádáno. V průběhu socializace jako celoživotním procesu dochází k utváření sociálních rolí. Člověk si osvojuje sociální chování a je schopen navazovat vztahy s ostatními lidmi. Podstatnou roli v procesu socializace hraje výchova. Dochází k záměrnému a cílevědomému vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících rozvoj osobnosti.

Proces socializace neznamená však jen pasivní vrůstání člověka do společnosti nebo jednostranné ovlivňování člověka prostředím, ale i tvořivý proces, na kterém se člověk sám podílí. Člověk tedy není jen pasivním objektem působení sociálních vlivů, ale je i jejich aktivním činitelem. Svou aktivitu navazování kontaktů člověk uskutečňuje po celý svůj život. *„Člověk se vlastně od narození po dlouhou dobu stýká jen s lidmi svého nejbližšího okolí. Mnoho tedy záleží na tom, jaký základ pro každé další vztahy získá. Teprve později se okruh jeho kontaktů a vztahů rozšíří a dítě začne navazovat vztahy se spolužáky, s dětmi kolem sebe i s dospělými lidmi. Souvisí to se skutečností, že vyspělo a blízké okolí již přestalo uspokojovat jeho potřeby. Zcela přirozeně chce samo prozkoumat sociální prostor a nalézt si v jeho rámci své blízké. Taková je přirozená logika vývoje a formování vztahů mezi lidmi.“*¹⁸

2.1 Vnější prostředí socializace a výchovní činitelé

2.1.1 Rodinné prostředí

Je nevyvratitelné, že v rodině dochází k primární socializaci, tedy k počátečnímu vrůstání do společnosti. Rodiče plní úlohu vyslanců společnosti, kultury, ve které se rozhodli své dítě vychovávat. Jsou odpovědní za předávání norem, hodnot a vzorců chování platných pro danou společnost. Právě v dětství je pravý čas pro výchovu určitých žádoucích vlastností člověka. Získané vlastnosti jsou základním kritériem pro stavbu pevného a trvalého přátelství.

¹⁸ BEDRNOVÁ, E. *Cesty k lidem*. Praha: Horizont, 1990. ISBN 80-7012-025-8. S. 7.

Rodiče se snaží svou výchovou dospívat k bytostně hlubokému citovému vztahu, který by bylo dítě schopno předávat i ve svém budoucím životě. Tato výchova začíná již soužitím matky s plodem v době těhotenství, kojením, chováním v náruči, úsměvy, radostnou směnnou akcí a reakcí mezi dítětem a lidmi v okolí, ochranou před nejrůznějšími drobnými i závažnějšími nepříjemnostmi. Rozhodující význam pro utváření prvotního citového vztahu dítěte k „jeho lidem“¹⁹ má pocit bezpečí a jistoty, který mu tyto lidé už v jeho útlém věku zajišťují. S největší pravděpodobností se rozhoduje o tom, jaké toto dítě bude mít v budoucnu vztahy k druhým lidem.

Zatím jediným projevem vztahu malého dítěte je, že se soustředí kolem své maminky, která si také hraje. Pomáhá postavit hrad z písku, prohlížet a číst obrázkovou knížku apod. Již v předškolním věku se vytvářejí vazby k vrstevníkům a klesá tak závislost na rodičích. Skupina vrstevníků pomáhá mladému člověku vymanit se z počáteční nadměrné závislosti na autoritě rodičů, vyvíjet se v samostatnou, zralou osobnost. Právě pubescence znamená další krok k osamostatnění se. Existenční i citová závislost na rodičích je přesto neopomenutelná. Pubescent potřebuje i výchovné vedení nenásilnou formou. Vedle melancholie z uběhlého dětství se objeví i kritika a vzpoura, mluví se o „*pubescentním negativismu*“²⁰ ve vztahu k autoritám. Typickým rysem volných vlastností pubescenta je tendence k sebezprosazení vycházející z potřeby ujistit se o své vlastní identitě. Projevuje se odmítáním, odmítáním plnit příkazy a prosazováním vlastního názoru za každou cenu. Velký vliv mají opět vrstevníci, neboť se stávají kolektivními pozorovateli. Pubescentní vzpoura je normální stádium a má svůj vývojový smysl. Usnadňuje vymanění se z dětinského světa. Je snazší u těch jedinců, kteří vyrůstali v bezkonfliktním rodinném prostředí. Skupina vrstevníků formuje u dítěte některé rysy osobnosti, zejména některé aspekty vztahů k lidem, volných vlastností a specifických zkušeností.

2.1.1.1 Představa ideálního kamaráda

K rodičům by mohla být směřována otázka, zda skutečně znají kamarády svých dětí, zda mají přehled o tom, s kým jejich dítě tráví volný čas. V dnešní uspěchané době by jistě mnoho rodičů odvětilo, že při denních starostech nemají tolik času a sil, ale mnohdy to spočívá

¹⁹ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-320-X. S. 91.

²⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-078-0. S. 194.

i v nedostatku touhy věnovat se vzájemným vztahům mezi dětmi. Chce-li však poznat rodič své dítě i jinak než z rodičovského pohledu, musí jej pozorovat více mezi jeho přáteli. Zde se totiž stává dítě rovnocenným partnerem a životní zkušenosti rodičů a nadhled mu mohou být velmi prospěšné. V dnešní době je normální, že se rodiče spolužáků či kamarádů neznají. Mohou patřit k výrazně odlišným společenským vrstvám nebo skupinám. Normální začíná být i vzájemná odtazitost vyplývající z nadměrného respektu k soukromým záležitostem cizí rodiny. Někteří rodiče žijí dlouho v nevědomosti o skutečném životě svého dítěte. Je to jistě i díky jejich zaslepenosti způsobené přetížeností v práci, vlastními partnerskými problémy. Děje se to také proto, že rodičům je hloupé volat jiným, ověřovat si informace dětí, zajímat se o kamarády dcery nebo syna a případně si povídat s druhými rodiči.

Rodiče mají často tendenci zakazovat dítěti kamarádství s jiným dítětem, které podle nich neodpovídá jejich představám člověka, se kterým by mělo jejich dítě trávit volný čas. Často se domnívají, že ve společnosti takového dítěte se jejich dítě stává horším a dostává špatný příklad. Obhajují své názory tím, že jejich potomek vůbec takový není, že se nechá navádět těmi ostatními. Dítě se stává v jednání s ostatními dětmi samostatným, tedy se i sám rozhoduje. *„Dítě, které mluví sprostě, se může od svých kamarádů dočkat různé odezvy. Když jej kvůli způsobu, jakým hovoří, považují za „starší“ a respektují jej, jeho používání hrubé mluvy se ještě posílí. Když však jeho styl odmítnou, v budoucnu od nich pravděpodobně upustí.“*²¹ Z tohoto důvodu je důležité, aby rodiče usměrňovali vliv cizích dětí na své dítě a pomáhali jim při výběru vhodných kamarádů. Domnívá-li se rodič, že se některý z jeho kamarádů k jeho dítěti nehodí, měl by se zamyslet nad důvodem, proč ho právě on přitahuje. Strohé odsuzování jedněch a vychvalování druhých nemívá ten správný dopad. Rodiče nemohou zcela zabránit tomu, aby jejich děti neovlivňovali vrstevníci. Mohou je však již od velmi raného věku učit rozlišovat mezi tím, co je dobré a co špatné. Rodiče mohou svým příkladem a výchovou pomoci dětem, aby si vytvořily vlastní smysl pro dobro a zlo a dokázaly tak vzdorovat nepatřičným návrhům skupiny. Neznamená to však stranění dítěte kolektivu za účelem jeho plnohodnotného rozvíjení.

Rodiče mají často snahu vrýt do mysli svých dětí své ideální představy jeho kamaráda. Nechtějí se mnohdy vzdát své ochranné role a byli by nejraději při výběru přátel svého dítěte, jako kdyby si vybíral například nové boty, mohli se přitom ujišťovat, zda mu „sednou“, vyhovují mu a hodí se k jeho image. Děti a zvláště mladí lidé v období svého dospívání za

²¹ MELGOSA, J. - POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3. S. 63.

tuto snahu rodiče odsuzují, vyvolávají tak mezigenerační konflikty. Když už si potomek nějakého kamaráda najde, nelíbí se jim, že tráví většinu času s ním. Jen těžko se vyrovnávají s tímto oddalováním se. Rodič by neměl být pouze tím, kdo přikazuje a zakazuje, ale především tím, kdo je jedním z kamarádů. Rovnocenné partnerství by mělo být předpokladem pro osvojování si životních zkušeností a vytváření si určitého nadhledu nad situací. Pokud si děti již v raném věku zvyknou uzavírat kvalitní vztahy, budou si i během dospívání hledat podobně založené přátele.

Dětské problémy, hádky a vášně se mohou rozpoutat z pohledu rodiče kvůli ničemu, kvůli maličkostem. Skutečné kamarádství a přátelství bývá křehké a vzácné. Je potřeba vést děti k tomu, aby je nezraňovalo, ale rozdávalo jim radost, jistotu a sebedůvěru. Přátelství sdílející společné sny, touhy a tajemství patří k tomu nejcennějšímu, co v životě máme. Proto by rodiče měli svým dětem pomoci naučit si je najít, pěstovat a udržet.

Mnozí rodiče berou raný vývoj dětských vztahů a bezstarostné hry jako něco nedůležitého. Dovádění s kamarády někdy hodnotí jako neužitečné a bezcílné. Avšak kladení důrazu pouze na rozvíjení dítěte neznamená držet ho stranou kolektivu a zamezit jeho stykům s okolím. Podstatný krok ze strany dospělých je vysvětlit dítěti skutečnost, že nemusí podporovat dobré vztahy za každou cenu a s kdekým ze svých vrstevníků.

Když děti přicházejí do puberty, situace v rodině se podstatně mění a projevuje se i nepřipravenost na toto období. Častěji dochází k nedorozumění mezi rodiči a dětmi, děti přestávají rodiče respektovat a otevřeně se staví proti jejich názorům. Ne jinak je to i při volbě způsobu trávení volného času. Období dospívání je obdobím velice kritickým pro získávání si špatných návyků.²²

Dospívající si hledají svoji vlastní identitu, a proto si potřebují vyzkoušet různé možnosti. Rodiče by neměli ztrácet důvěru v uchovávání hodnot, které svým dětem vštěpovali. Dospívající mají snahu se uzavírat do sebe, aby unikli tlaku, který na ně vyvíjí jejich okolí. Třebaže navenek to nedávají najevo, anebo si to ani nepřipouštějí, potřebují pochopení, důvěru a přijetí ze strany svých vrstevníků, ale i dospělých lidí, především rodičů.

---

²² srov. MELGOSA, J. – POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3. S. 64.

Je zákonitě, že zatímco dítě je orientováno především na rodinu, dospívající vyhledává spíše společnost svých kamarádů a vrstevníků. Touha po nezávislosti je celkem přirozená, přestože ještě nedozrál čas k plnému osamostatnění. Z tohoto důvodů chtějí být dospívající doma co nejméně, a naopak mimo domov co nejvíce.

Dospívající by měli na věci pohlížet ze širšího úhlu. Na svět by se měli dívat nejen očima dítěte a dospívajícího, ale také očima dospělého. Zájem rodičů o způsob trávení volného času by měl být základem a jednou z možností prevence před patologickými projevy skupiny vrstevníků.

2.1.2 Školní prostředí

Nástup do školy je závažným momentem v životě dítěte. Školní docházka je pro dítě zdrojem mnoha změn v oblasti jeho psychického vývoje. Škola zasahuje do osobních vztahů, dochází k rozšíření sociálních kontaktů.²³ Dochází ke změně způsobu života, která s sebou přináší i značné množství nových podnětů a stále větší nutnost osamostatnění se a přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání.

Jednou z hlavních tendencí pubescenta je přeorientování se z rodičů, učitelů a vůbec starších osob na vrstevníky, kteří jsou v podstatě ve stejné situaci jako on sám. Toto přeorientování může probíhat na různých úrovních, v různých podobách. Potřeba sdružovat se s vrstevníky vzniká u dítěte již ve čtyřech až pěti letech a s přibývajícím věkem se neustále stupňuje. Mateřská škola je mezi prvními společenskými vzdělávacími institucemi, ale může znamenat i označení pro důležitou etapu v životě člověka. Vývojové potřeby dítěte v tomto období jsou neopominutelné.

Navštěvuje-li předškolní dítě mateřskou školu nebo má-li příležitost pohrát si s dětmi stejného věku někde jinde, opouští rodinný kruh a je vystaveno vlivu širšího prostředí. Vytváří se stále více mimorodinných vztahů a prohlubuje se i jejich kvalita. Za hranicemi svého nejbližšího rodinného okruhu a k vědomí vlastního „já“, tj. k vlastní identitě, přidává nový významný prvek – vztah k druhým dětem, ke svým vrstevníkům. „*Nedávné studie*

²³srov. LISÁ, L. - KŇOUROVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-084-86. S. 192.

*ukázaly, že tří – až pětileté dítě se od jiných dětí naučí mnohému v oblasti kognitivní – způsoby myšlení, řešení problémů, složité hry, motorické – sport, tělesné hry, psychomotorické – držení pastelky, střihání, i sociální – řeč, řešení vztahových problémů, týmové hry.*²⁴

Dříve vzniklý vztah s rodiči má velký vliv na schopnost dítěte vytvářet sociální vztahy s jeho malými přáteli. Od této chvíle je dítě silně ovlivňováno ostatními dětmi. Děti se chovají podle toho, jak se chovají jejich kamarádi a jejich chování určují názory druhých.

V mateřské škole se dítě díky společnému pobytu s dětmi ve třídě, společným hrám, sportování a dalším činnostem rychle společensky vyvíjí, což je důležitý krok k jeho tělesnému, intelektuálnímu a citovému růstu. Můžeme pozorovat, že nejmenší děti si z počátku hrají jen sami se sebou. Tyto malé děti si hrají spíše vedle sebe nežli spolu. Jejich kontakty lze jen těžko nazvat přátelstvím v pravém slova smyslu. Přesto plynule přerůstají do pozdějších, mnohem podstatnějších vztahů.

Již v mateřské škole dochází k integraci mezi mladšími a staršími žáky. Není důležité, aby malí kamarádi byli bezpodmínečně stejně staří. V tomto ohledu jsou proto mnohem vhodnější skupiny krátkodobých pobytů dětí různého věku, které se začínají objevovat už právě v mateřských školách.

V předškolním věku nejsou vztahy mezi dětmi ještě nijak stálé, ale nelze tvrdit, že nejsou vůbec schopné se kamarádit. Právě v tomto období se vytvářejí vlohy k navazování přátelství jako k něčemu velmi cennému. U dětí se začínají projevovat vlastní představy o věrnosti a zradě, důležitosti důvěryhodných vztahů a o tom, jak nebezpečné jsou spory a hádky. Jejich slovní zásoba se obohacuje nejen o „urážlivá“ slovíčka, ale také o smířující věty.

Učit se jednat s vrstevníky, vydobýt si své postavení a hledat spřízněné duše je pro praktický život přinejmenším stejně důležité. Učit se je možné a nutné i při hře. Mnohé metody a způsoby her jsou zaměřeny právě na kolektivní programy a úkoly různě starých dětí.

²⁴ MELGOSA, J. - POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3. S. 62.

Dalším ukazatelem zralosti dítěte je nástup do základní školy. Pozornosti rodičů neujde především jeden z důležitých okruhů školní problematiky, a to školní prospěch dítěte. Pozornosti uniká další důležitý okruh – společenská situace dítěte ve škole, tj. jeho postavení v dětském kolektivu, jeho vztahy ke spolužákům, vztahy k učitelům apod. Škola totiž není jen místem, kde má dítě získávat vědomosti, ale je i místem společenského života.

Kolem šestého roku se chlapci a dívky začínají více zaměřovat na společenský život mimo rámec své rodiny. Ve škole i ve volném čase vytvářejí skupinky pro nejrůznější druhy činností. Svou roli zde plní i učitel, který by měl umět řídit skupinové činnosti tak, aby všichni členové týmů mohli být úspěšní. V tomto období by si již dítě mělo hrát se svými vrstevníky, respektovat jejich názory, ale mělo by rovněž dokázat prosadit se v kolektivu. Dochází ke konfrontaci modelu života, který si dítě přináší z rodiny, s širším sociálním prostředím. Čím bohatší vybavení získalo dítě v rodině, tím je pro něj tato konfrontace jednodušší, více může zůstat samo sebou.²⁵

Již od prvních dnů ve škole utváří atmosféru prostředí osobnost učitele, který by měl svými schopnostmi odbourávat soupeření. Skutečně dobrý pedagog o přátelství nejen mluví, nýbrž dětem sám pomáhá, aby k sobě našly cestu. Nepřezírá a neignoruje dětské vztahy a preference. Během normálního školního dne tráví školák se svými spolužáky několik hodin. Mezi ně spadá nejenom samotná výuka, ale i přestávky, oběd, hry nebo čas strávený na návštěvě u kamaráda.

Odloučení dítěte od rodiny každým rokem narůstá a vrcholí v dospívání, kdy názory kamarádů začnou hrát důležitější roli než názory vlastních rodičů. Okruh přátel se v tomto věku u dětí často mění. Je to dáno řadou nových zájmů a objevováním nových možností. Právě škola seznamuje děti s pravidly společenského styku. Podle chování je pak dítě schopno uplatnit se i mezi svými vrstevníky.

---

²⁵srov. MELGOSA, J. – POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3. S. 60.

2.1.3 Volnočasové prostředí

Zájmové kroužky, sportování s sebou přináší rozšiřování hranic dosud známého pole působnosti. Tam se objevují další kamarádi, kteří s dítětem sdílejí nové koníčky. Když však zájem o nějakou činnost pohasne, mohou pohasnout i jejich kamarádské vztahy. Podmínkou pro společenské hodnocení a přijetí znamená, že sami za něco stojíme, něco dovedeme, něco můžeme těm druhým nabídnout. Patří k tomu vědomí, že máme nějakou společenskou hodnotu, že druhým lidem na nás záleží, že máme pro ně význam. Vědomí vlastního „já“ se utváří od samého počátku našeho soužití s druhými lidmi. Školní věk znamená novou významnou etapu v utváření identity dítěte. Školní věk je doba maximální družnosti, kdy dítěti velice záleží na tom, jaké mají o něm druzi mínění.

Společnost vrstevníků tedy zaujímá řadu neopomenutelných funkcí. Ve společenském styku s vrstevníky hraje velikou roli předávání informací. Jedině tak se pubescenti dozvídají mnoho věcí, které jim dospělí z různých důvodů neřeknou. Od vrstevníků získává pubescent například většinu informací o otázkách pohlavního života. Vrstevníci jako zdroj informací jsou nezbytnou složkou ve vývoji jedince. Další významnou funkcí vrstevnických skupin je specifický druh činnosti a meziosobních vztahů. Skupinová hra i jiné druhy společné činnosti vypěstují u dítěte nutné návyky vzájemného sociálního působení, dovednost podřizovat se kolektivní kázni a současně hájit svá práva a uvádět do vzájemného vztahu osobní zájmy se zájmy společenskými. Ve vzájemném vztahu s vrstevníky si dítě vypěstuje i komunikativní vlastnosti potřebné v dospělosti. Kamarádi ze školy se stávají lepšími vychovateli než rodiče, protože jsou nemilosrdní. Další funkci plní společenský styk s vrstevníky specifickým druhem emocionálního kontaktu. Uvědomění si skupinové příslušnosti, solidarity a vzájemné kamarádské pomoci usnadňuje pubescentovi osamostatnění od dospělých a zároveň poskytuje mimořádně důležitý pocit emocionální spokojenosti a stability, které jsou pro něho mimořádně důležité.²⁶

²⁶srov. KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 83.

3 VRSTEVNICKÁ SUBKULTURA

3.1 Rozvoj identity pubescenta

Fáze dospívání je označována za období hledání a rozvoje vlastní identity. Vytváření nového pojetí vlastní identity je proces, v němž se dospívající aktivně snaží uskutečnit svou představu, jaký by chtěl být.

Pro sebepoznání je užitečné srovnávání s jinými lidmi. Pubescent se potřebuje nějak vymezit, což je nejjednodušší ve vztahu k někomu jinému. Aktivní vytváření nové identity pubescenta začíná odmítnutím původních identifikačních vzorů a hledáním nějakých jiných, aktuálně atraktivnějších. Prostředkem poznávání sebe sama je i v tomto věku hodnocení druhých lidí, které je zároveň informací o jeho vlastnostech a kompetencích. „*V procesu rozvoje individuální identity hraje velkou roli přechodné stádium tzv. skupinové identity. Tato varianta funguje jako podpora dosud nejasné a nejisté individuální identity dospívajícího jedince. Vytváří se prostřednictvím ztotožnění se s nějakou skupinou. Čím je identifikace se skupinou intenzivnější, tím větší je potřeba konformity k jejím hodnotám a normám, k uniformitě oblečení a úpravy, projevům chování, způsobu vyjadřování, zájmům atd.*“²⁷

3.1.1 Specifické znaky mládeže pubescentního věku uvnitř vrstevnické skupiny

Pro většinu dospělých je kultura mladých lidí tajemným světem. Zkoumání kultury mladých je důležité, protože porozumět mladým lidem znamená prozkoumat kulturu, která je ovlivňuje. „*Subkultury mládeže vznikají tak, že si mladí lidé vyberou svůj styl oblékání, svou oblíbenou hudbu nebo svůj způsob trávení volného času.*“²⁸ Kultura mládeže může mít

²⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie, Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. S. 226.

²⁸ ADAMS, A. - LEVERMORE, J. - WARD, P. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8. S. 81.

i extrémní podoby, například rasismus. Vrstevnická subkultura má veliký vliv a skupina se může stát buď kladnou nebo zápornou silou.

Společenský styk úzce souvisí se zvláštnostmi subkultury mládeže. Ta má několik stálých komponentů: specifický soubor hodnot a norem chování, vkus, způsoby oblékání a úpravy zevnějšku, smysl pro skupinovou sounáležitost a solidaritu, charakteristický způsob chování. Pubescenti touží po tom, aby byli moderní. Modernost však často chápou pouze jako sumu vnějších příznaků. Mnohé záliby obyčejně netrvaly dlouho, jejich funkcí je často jen vnější efekt. Výkřiky a rozmazy módy lze posuzovat pouze v sociálně psychologickém kontextu vnímání mladého člověka.²⁹

Komunikační vzorce, tak jako i oblečení, zájmové zaměření, hodnoty, atd., jsou součástí skupinové identity. Projevy vrstevnické subkultury jsou výrazem pubertálního egocentrismu, soustředění na svou vlastní skupinu. Ostatní lidé jsou pro ně za těchto okolností nevýznamní.

Móda je prostředkem seberealizace, komunikace a ztotožnění i prostředkem k získání prestiže a sociální akceptace v daném prostředí. Vzhledem k tomu, že normy a hodnoty subkultury mládeže jsou skupinové, je jejich osvojení závazné a je způsobem seberealizace. Oblečení a celý vnější vzhled člověka není nic jiného než způsob komunikace, jehož prostřednictvím člověk informuje své okolí o svém statusu, o úrovni svých ambic, vkusu, atd.

Vnější znaky charakteristické pro skupinu mládeže znamenají zpevňování individuality snahou vypadat „jako ostatní“. Přesto tato snaha odlišit se naopak přináší totožné znaky se skupinou, takže dochází ke sdružování mladých lidí, kteří jsou si stejně podobní. Přání nějak vyniknout a upoutat na sebe pozornost je vlastní lidem každého věku. Dospělý se snaží vyniknout nenápadně. Využívá k tomu svého společenského postavení i svých pracovních úspěchů, své vzdělanosti, kulturního rozhledu, společenského styku apod. Sociální rozhled pubescenta je mnohem omezenější. Pubescent se při setkání s novými lidmi mnohem častěji než dospělý ocitá v situaci diváka.

Zvláštní skupinu znaků mládeže tvoří i její slang. Nová slova tvořená mládeží dospělí považují za komolení jazyka. Výrazy pubescentů jsou hrubé a určené k obdivu. Slang mládeže plní velice důležité komunikační funkce. Mladí lidé jsou uspěchanou generací

²⁹srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. S. 227.

a z toho důvodu se v jejich jazyce objevuje mnoho zkratk, které šetří čas a umožňují, někdy na úkor zachování významu, jedním slovem sdělit několik skutečností. Mnoho slov bylo vynalezeno speciálně ke sdělení prožitků, které dospělí neznají a jimiž nepřisuzují význam. Mladá generace je ve vyjadřování citů vysoce emocionální a současně ostýchavá a zdrženlivá. „*Tato důmyslná hra se slovy je rovněž prostředkem oddělení „vlastních“ od „cizích“ a posílení věkové skupinové solidarity, kterou mládež tak oceňuje.*“³⁰ Dospělí, kteří se těmto výrazům nevyhnou, postupně začnou chápat jejich význam a během času si i některé osvojí. Mládež tak pocítí ohroženost proniknutí do své subkultury, „odhalené“ výrazy ze své módy vyloučí a začne místo nich užívat výrazů nových. Ve skupině pubescentů vládne i smysl pro recesi, ironizování a humor obecně. Tento způsob zábavy umožňuje pubescentovi oprostít se od primitivního dětského ztotožňování.

Mnohým se může zdát, že čeština mladých lidí je zničená, ale dá se říci, že díky nim je náš jazyk stále živý a rozvíjí se. Slovník nových českých slov se tak stále obohacuje o nové výrazy. „*Ve slovníku nových slov v češtině, který vyšel roku 1998, je zaznamenáno kolem 4600 hesel, ve slovníku z roku 2004 je jich již na sedmtisíc.*“³¹ Mladší generace je vždy vstřícnější k přijímání nových výrazů. Znamená to pro ně symbol osamostatnění, chtějí se vymezit od starší populace nejen oblékáním, ale i způsobem vyjadřování. Také velmi oblíbená oblast zájmů pubescentů i ostatních moderních lidí, oblast počítačů a telekomunikace, obohatila češtinu o nová slova používaná i v každodenní mluvě. Výrazným stylem teenagerů je i přenášení původních významů slov. Přispívá k tomu použití určitého výrazu nějakou populární osobností. Každé módní slovo však časem odezní a je nahrazeno jiným. (Příloha I).

Každá sociální skupina si vytváří svou hierarchii hodnot závislých na jejich cílech a činnosti. Také vrstevnická skupina pubescentů si vytváří svou osobitou hierarchii hodnot. Ta se však může dostávat do sporu s hodnotami uznávanými jinými skupinami, do kterých její členové také patří. Dochází tak ke komplikacím v dalším vývoji i výchově jedince.

Potřeba morálního vědomí je u dospívajícího jedince velice naléhavá a silně ovlivněná hodnotovým systémem v rodině. Dospívající utváří své morální cítění také vlivem vrstevníků a hodnotami, které jsou vlastní skupině vrstevníků. „*Soulad nebo nesoulad mezi morálním*

³⁰KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 94.

³¹ŠTASTNÝ, O. Hustá vychytávka: rozumíme vlastní řeči? Češtináři žasnou nad tím, jak rychle se náš jazyk vyvíjí. A co je hitem poslední doby? Zdrobněliny. *Mladá Fronta Dnes*, 2005, roč. 16, č. 108, s. A/8.

*cítěním rodiny a dospívajícího ovlivňuje individuální hodnotový systém u pubescenta. Z celé řady výzkumů, které se v této oblasti uskutečnily (Kubička, Kotásková, Helus), vyplývá, že mezi žádoucí morální vlastnosti patří: upřímnost, pravdomluvnost, čestnost, obětavost.*³²

Mezi psychology je obecně zastáván názor, že morální normy a hodnoty jsou ponejvíce naučené struktury, které si malé děti osvojují nejprve od rodičů, později od učitelů, vrstevnických skupin, sdělovacích prostředků a společnosti obecně.

Morální postoje dětí se vytváří na základě vzorů. Pohybuje-li se dítě mezi skupinou vrstevníků, pak od nich také přijímá zásady a hodnoty jimi uznávané. Volba hodnot a norem může být výsledkem hledání vlastní identity.³³ Odrazem hodnotové orientace jedince může být i jeho vztah k volnému času, jaký význam přikládá volnému času ve svém osobním životě.

Hodnotové i činnostní zaměření vrstevnické skupiny má vliv na míru její soudržnosti a emocionální uspokojení. Je důležité, jaké cíle si skupina stanovila, jak je strukturovaná, jaké má vymezené pozice a role svých členů, jaké upřednostňuje chování a jaké chování odmítá.

³² LISÁ, L. - KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskali*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-084-86. S. 239.

³³ srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. S. 274.

4 PODOBY VRSTEVNICKÉ SKUPINY

4.1 Školní třída

Vstup do školy znamená příchod do skupiny, která je již větší a zpočátku formální. Uvnitř třídy se formují menší neformální skupinky a také celá třída se může vyvinout v neformální skupinu. Příslušnost ke školní třídě se stává součástí sociální identity dítěte. Ve třídě se dítě učí rozumět projevům chování vrstevníků, učí se dovednostem sociální interakce, navazovat kontakty, přijatelným způsobem se prosazovat, soupeřit i spolupracovat, učí se solidaritě, sebeovládání, různým způsobům komunikace a získává zde určité sociální postavení. Třída je místem skupinových norem a generačního stylu života, ideálů a hodnot. Je prostředím, v němž dítě může uspokojovat různé psychické a sociální potřeby nebo naopak, třída může být zdrojem frustrací. Školní třída je vrstevnickou skupinou, pro niž je typická věková vyrovnanost.

V samotné třídě se neodehrává jen vzdělání, ale i zákonitosti společenského života, kdy dítě uplatňuje všechny své přirozené potřeby. Ve vývoji sociálních vztahů je od nástupu do školy patrné pozvolna narůstající uvolňování vazby dítěte na rodinu a její doplňování zvýšenou přichylností k dětem stejného věku. Vliv vrstevníků přináší i do vyučování pozitivní možnosti, např. informace získané od vrstevníků velice výrazně doplňují systematické vyučování vedené učitelem.

V průběhu školní socializace si dítě osvojuje několik rolí. Roli spolužáka dítě získá zařazením do třídy, do skupiny vrstevníků, mezi nimiž dochází k různým interakcím a vznikají určité vztahy. Úroveň zvládnutí role spolužáka je projevem sociální úspěšnosti. Jejím prostřednictvím rozvíjí dítě svou sociální inteligenci a učí se takovým způsobům chování, které mu umožní získat přijatelnou pozici v jakékoli podobné skupině. Způsob, jakým se s požadavky této role vyrovná, bude významný nejenom pro prožití školního věku, ale ovlivní i jeho budoucí sociální chování. Spolužák je považován za stejného,

rovnocenného. Se spolužáky dítě sdílí podobné zkušenosti, všechny výhody i nevýhody role žáka.³⁴

Klima vytvořené ve třídě začíná do jisté míry regulovat chování jedinců. Modelem hodnocení sebe sama bývá, vedle rodičů a postoje učitele, hodnocení spolužáků. Hodnoty, normy a cíle vrstevnických skupin však nebývají vždy zcela v souladu s požadavky dospělých. Z toho plynoucí konflikt je postupně stále jednoznačněji řešen ve prospěch kritérií skupiny. Děti často kolísají mezi věrností kamarádům, poslušností vůči rodičům, popřípadě i vlastním krystalizujícím zásadám a zájmům. Zásah dospělých je nezbytný zvláště v případech, kdy daný kolektiv ovládnou jedinci s mravně nekvalitními sklony. Velmi zřetelné a prokazatelné je působení třídy jako vrstevnické skupiny na sociální a morální vývoj žáka a na jeho život a životní spokojenost v době docházky do školy.

Nárůst významnosti vrstevnické skupiny je patrný i při ročníkovém postupu dítěte během školní docházky. *„Teprve na druhém stupni základní školy dochází k výraznému posunu ve vývoji třídní skupiny, zvláště v posledních ročnících v souvislosti s prepubertálním a pubertálním rozvojem osobnosti. Vztahy k vrstevníkům a ke skupině se dostávají do ohniska vývoje, sílí potřeba rovnocenného partnerství a korektnosti ve vrstevnických vztazích, zachování „pravidel hry“ a zároveň se formuje požadavek úcty ze strany dospělých.“*³⁵ V období pubescence již není zdrojem jistoty učitel, ale zcela jednoznačně třída. Pubescent potřebuje získat jistotu, že je třídou akceptován, ale zároveň chce dosáhnout v hierarchii této skupiny uspokojivého postavení. V tomto období roste význam norem stanovených třídou, často bývají subjektivně důležitější než normy školy. Spolužáci mohou být zdrojem sociálního učení, dospívající své vrstevníky napodobují. Modelem žádoucího chování se stávají zejména ti, kteří mají největší prestiž.

Socializační vývoj se na konci školní docházky projevuje postupným vzrůstem individualizace a osamostatňováním ze závislosti na třídě. Na této úrovni dochází k další diferenciaci třídy, ke změnám v její struktuře. Tento proces proběhne na základní škole jen částečně, protože s ukončením školní docházky se třída stejně rozpadá.

³⁴ srov. VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0181-8. S. 42.

³⁵ HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele, vybraná témata*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1. S. 48.

Abychom lépe porozuměli dětem a tomu, jakým způsobem navazují vztahy, musíme vědět, jak vytvářejí skupiny. Síť dětských přátelství se vytváří nezávisle na organizovaných skupinách ve škole nebo ve volném čase. Pravidla a hodnoty přetrvávající v dětských skupinách se výrazně odlišují od pravidel a hodnot určených světem dospělých.

K zachycení vztahů ve skupině slouží metody sociometrie. Sociometrie je užívána ke kvantitativnímu označení určitých typů mezilidských vztahů. Ve skupině se jedná o postižení preferenčních vztahů, jež se dají popsat pomocí pojmů přitahování, odpuzování a indiference s ohledem na výběrovou situaci. Technikou sociometrického šetření lze dosti spolehlivě zjistit neformální vztahy ve skupině dětí. Při diagnostice určité skupiny poznáváme její zvláštnosti, vývoj a aktuální stav, stejně tak i při poznávání jejích členů.³⁶ „Skupina je vytvořena většinou z podnětu dětí. Fungování skupiny řídí několik pravidel, o kterých libovolně rozhoduje vůdce, jenž je nejoblíbenějším hochem nebo dívkou ve skupině. V prvních školních letech se členství ve skupině dosti volně obměňuje, čím jsou děti starší, tím je členství pevnější. Během školní docházky tvoří členy skupiny téměř vždy příslušníci stejného pohlaví. Ve škole je možno sestavit tzv. sociogramy, které grafickou formou předvádějí síť přátel, jež je důležitá pro sociální chování dětí. Každý člen třídy má za úkol napsat na papír jméno toho, s kým by chtěl pracovat při školní nebo mimoškolní činnosti nebo vedle koho by chtěl sedět.“³⁷ Sociogramy lze použít i při sestavování týmu, výletní skupiny či při jiných volnočasových aktivitách.

4.2 Zájmová skupina

Předpokladem vzniku zájmové skupiny je individuální připravenost člověka zabývat se činností, kterou pokládá za významnou a odpovídající jeho zájmu. Dochází k získávání nejen odborných znalostí a dovedností, ale i rozvoji osobnosti člověka, rozvoji zájmu a uspokojování sociálních potřeb.³⁸

³⁶ srov. HRABAL, V., st. – HRABAL, V., ml. *Diagnostika, Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5. S. 120.

³⁷ MELGOSA, J. - POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3. S. 65.

³⁸ srov. NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-012-3. S. 23.

Ke skupinové konformitě přispívá právě toto vědomí společných zájmů, obdobných potřeb a možnost porovnávání výsledků činnosti. Navazování sociálních kontaktů v těchto skupinách bývá podkladem pro jejich další rozvoj v budoucím, nejen pracovním životě.³⁹

Záměrem zájmové skupiny je poskytnout jedinci uvolnění, relaxaci a zábavu, která vystupuje do popředí v zátěžových situacích daných především školními povinnostmi. Prostřednictvím výsledků činnosti dochází k srovnávání svých fyzických i psychických možností. Členům záleží na tom, jak jsou ostatními hodnoceni a jak na ně působí.

4.3 Parta

Pozornost dospívajících se postupně přesouvá od rodiny k partě kamarádů. Ve skutečnosti rodinu nezavrhují, ale parta zaujímá první místo a může na ně mít dokonce větší vliv než rodiče. Parta či skupina vrstevníků se netvoří nahodile. Členové party pocházejí z určité společenské vrstvy, jsou přibližně stejně sociálně a intelektuálně vyspělí, žijí ve stejné oblasti a velice podobné jsou i jejich zájmy a hodnoty.

Ve volném čase má dítě možnost pohybovat se mimo společnost rodičů s partou, jiný má raději společnost jen několika lidí, které zná opravdu dobře. Spontánní skupiny mohou být buď doplňkem organizovaných kolektivů nebo jejich protikladem. „Podle charakteru sociálního zaměření lze spontánní skupiny rozdělit na skupiny prosociální – sociálně pozitivní, asociální – stranící se základních sociálních problémů a antisociální – sociálně negativní.“⁴⁰ Prosociální party umožňují svým členům rozvíjet pozitivní sociálně morální vlastnosti prostřednictvím společné činnosti a vzájemných osobních vztahů. Asociální party se formují hlavně na základě společné zábavy. Kvalita společně stráveného volného času bývá často nízká. Vztahy uvnitř této skupiny jsou obsahově omezené a povrchní. Takovéto party mohou přerůst i v partu antisociální, jejichž základem je činnost poškozující společnost. Zločinnost mládeže je zpravidla skupinová a začíná mnohdy právě tím, že party jsou na ulicích ponechány bez dozoru a jejich vůdci se stávají obtížně vychovatelnými pubescenty

³⁹srov. HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele, vybraná témata*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1. S. 10.

⁴⁰KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 95.

a dospělými delikventy. Zdravá mladistvá touha po kolektivnosti se pak zvrhává v nebezpečný skupinový egoismus, v nekriticky přehnané ztotožnění se skupinou.⁴¹

V partě vrstevníků všichni členové prožívají stejné zmatky a nejistoty ohledně života, lásky a cesty za svými sny. Každý si chce vyzkoušet nové nápady a dělit se o ně. Party většinou vznikají tak, že se sejdou lidé, kteří mají nějaké společné zájmy. V partě vrstevníků mají děti pocit sounáležitosti a učí se naslouchat názorům druhých lidí. V partě je mnohdy spatřováno i východisko z prázdnoty. Dítě často nenabízí svůj podíl, ale otrocky přijímá podíl ostatních. Často je důvodem vyhledávání party také snaha nevyčnívat ze společnosti svých vrstevníků.

---

⁴¹srov. KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 95.

5 POTŘEBA PŘÍSLUŠNOSTI KE SKUPINĚ VRSTEVNÍKŮ

Svět dětí a mladých lidí se rozděluje na malé ostrůvky, na kterých žije vždy jen několik jedinců, kteří přijali pravidla pro přežití na tomto kousku země. Ačkoli takových skupin je mnoho, zařazení do některé z nich bývá někdy obtížné a na cestě k nim se objevuje řada překážek. Není jiná možnost, než je překonat jakýmkoli způsobem. Být mladým znamená patřit k nějaké skupině, někam náležet a hledat identitu.

Skupina je složena z jednotlivců, kteří neodložili svou osobitost, ale přináší si ji s sebou do skupiny. Člověk spatruje ve skupině především její primární úkol, uspokojování sociálních potřeb. Ty seřazujeme podle vlastních potřeb, které do skupiny vnášíme. Potřeby skupiny a potřeby jednotlivce se však mohou dostávat do konfliktů. Právě toto napětí vede k přijímání a hraní rolí. Potřeba být přijímán, být oblíben a někam patřit se přenáší z domova na kamarády. Mladí lidé uzavírají přátelství na rozličných úrovních, od velkých volně vymezených skupin, jichž jsou členy, přes malé, pevně semknuté skupiny několika kamarádů, až k nejlepším přátelům.

Jednou z důležitých lidských potřeb je i touha začlenit se do určité skupiny, stát se její nedílnou součástí, podílet se na rozhodování a zodpovědně plnit příkazy a dodržovat zákony. Člověk je tvor společenský, a to je důvod, proč přirozeně touží patřit se do nějaké skupiny. V období dospívání, kdy si hledá a vytváří zázemí pro svůj osobní rozvoj, hraje parta důležitou roli a má na dospívajícího velký vliv. Proto by mladí lidé měli dobře zvažovat, ke komu se přidají a vždy by měli dbát na to, aby si uchovali svoji individualitu. *„V partě nacházejí dospívající přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet, aniž by se museli vzdávat své individuality. Nikdy by však neměli odložit své etické a morální zásady jen proto, že většina jejich kamarádů „jede po kolejích“, které vedou neznámo kam, a přitom si neuvědomují, jak je to nebezpečné.“*⁴²

Člověk neustále touží po uznání. Chceme, aby si lidé všimli našich úspěchů a chválili nás. Domníváme se, že pak snad bude život snadnější. Zpočátku jsou děti bezmezně odkázány na

⁴² MELGOSA, J. *Žít naplno*. Praha: Advent – Orion, 1999. ISBN 80-7172-300-2. S. 82.

názory rodičů, ale postupem času začnou přikládat význam i názorům svých vrstevníků. Začnou toužit po uznání kamarádů a spolužáků. Doma platí jiná pravidla než mezi kamarády. V situacích mezi kamarády se jeví slovo „ne“ jako nejtěžší slovo na světě. Je tomu často z obav, že přestane být dítě členem party a ztratí „kamarády“.

5.1 Navazování vztahů

Zásadní podmínkou pro vytvoření jakékoli skupiny lidí je potřeba navázání vztahů a jejich následné udržování. Při dlouhodobějším kontaktu s určitou skupinou lidí dochází k prohlubování těchto vztahů. Jsou používány nejrůznější prostředky při jejich navazování, primární kontakt hraje nejdůležitější roli. Tím, že naznačíme zájem o druhého, pokračujeme ve stavbě určité skupiny.

Na udržování vztahu se musí neustále pracovat a nepovažovat jej za ukončený, stále se vyvíjí. Někdy toto udržení vyžaduje velké úsilí. Postavení jedince ve skupině a jeho vztah k ní závisí na mnoha faktorech, na vlastnostech jedince i celé skupiny.

Děti mají tendenci přiřazovat se k těm, kteří jsou momentálně na nejvyšším stupínku oblíbenosti. Důvody oblíbenosti skupiny nejsou tím podstatným pro začlenění se. Připojují se ke skupinám, protože v nich posilují vědomí vlastní hodnoty, cítí se v nich dobře nebo jsou prostředkem ke splnění určitého cíle, který jim pomáhá naplnit jejich vyšší potřeby. Pro pubescenty jsou kolektivní vztahy a pocit vlastní příslušnosti ke skupině velmi důležité. Skupinové kontakty se ovšem obvykle pojí se soutěživostí, s bojem o postavení a autoritu. Ani v nejstmelějším kolektivu nepocítují jeho členové sympatie každý ke každému. Potřeba emocionální vřelosti a kontaktu s jiným člověkem je patrně vrozená a projevuje se již v prvních týdnech a měsících života dítěte. Obsah této potřeby a způsoby jejího uspokojování se s přibývajícím věkem mění úměrně s rozvojem osobnosti. Pro navazování kontaktů je důležité poznání nejdříve sebe sama.

Nejdůležitějším druhem emocionální náklonnosti a interpersonálních vztahů je přátelství. Často je slyšen názor, že vlivem rostoucího společenského pokroku ztrácí přátelství svou

hodnotu a je zastíráno povrchními vztahy dnešní mládeže, že přátelství je vytlačováno kamarádkými partami založenými na společné zábavě. Věková dynamičnost přátelství i ostatních interpersonálních vztahů se měří především stupněm výběru, pevnosti a intimity. Všechny tyto vlastnosti s přechodem od dětství k pubescenci a od pubescence k adolescenci vzrůstají. Zatímco děti předškolního věku a mladší školáci přátelství od kamarádství ještě neoddělují, považují již pubescenti přátelství za výjimečný a individuální vztah. S přibývajícím věkem dochází k prohlubování interpersonálních vztahů, od prostého společného trávení volného času v opravdové přátelství, které má své kořeny v adolescenci.

6 PRAVIDLA VRSTEVNICKÉ SKUPINY

Vrstevnická skupina má své vlastní hodnoty, normy a ideály. Určuje si generační standardy ideálů a podle nich se řídí. Už jejich pouhé přijetí může přispět k prestiži jedince. Potřeba být akceptován a získat uspokojivou prestiž existuje v každém věku, avšak v období dospívání má ještě větší význam, protože snižuje nejistotu a tím pozitivně ovlivňuje rozvoj osobnosti pubescenta. Ve vrstevnické skupině si může pubescent vydobýt dominantní roli s vysokou prestiží, jakou v rodině ani ve škole nemá. Mezi vrstevníky nepřetrvává statutární rozdíl.

Člověk jako tvor společenský je povinen dodržovat určitá pravidla stanovená společností. Život ve společnosti, ať již v malých, nebo ve velkých skupinách, není možný bez dodržování určitých principů, norem a pravidel. Druhé lidi nejčastěji posuzujeme právě podle toho, zda složitý soubor existujících pravidel chápou shodně s námi nebo rozdílně. Podle tohoto kritéria pak bývá rozdělení na skupiny MY a ONI. S pravidly a požadavky společnosti se člověk seznamuje prostřednictvím menších společenství, v nichž bezprostředně žije. Parta kamarádů je také jednou ze skupin, které tato pravidla reprezentují, avšak pravidla, které si osvojí již v rodině, jsou děti schopny uplatňovat i v dalším sociálním prostředí.

Pravidla stanovená v malých skupinách mají svůj význam pro chování a jednání lidí i ve skupinách velkých. Proto tedy mají party mladých lidí souvislost s životem v široké společnosti. Vzory v malých skupinách jsou předpokladem pro chování i v běžném životě. Stává se však, že i pravidla platná v těchto skupinách jsou v rozporu s pravidly společnosti. V dětských společenstvích se prosazuje právo silnějšího. Činy těchto dětských společenství se často dostávají do rozporu s pravidly prosazovanými dospělými.⁴³ Dospělí tedy často pociťují povinnost zasáhnou a zdůraznit pravidla žádoucí. Avšak pouhé zdůrazňování není tím nejlepším postupem, není-li zároveň prováděna kontrola nad jejich dodržováním. Dospívající si také začínají sami formulovat pravidla, podle nichž by se měli chovat ostatní. Jde nejčastěji o pravidla, která by měla platit v rámci menších skupin.

Pro společnou činnost je nutné stanovení určitých pravidel. Ta jsou založena na vzájemném porozumění a kompromisu. Aby tato činnost přinášela uspokojení, musí být

⁴³ srov. BEDRNOVÁ, E. *Člověk hledá člověka*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-040-6. S. 44.

stanovená pravidla dodržována. Pravidla mají ve hře dominantní postavení. Definují a zpřesňují jednotlivé role hráčů. Pravidla také jednotlivé postavy začleňují do určitého prostoru a popisují jejich vzájemný vztah s jinými postavami. Přestože jsou nedílnou součástí her, mají svůj význam i v jednotlivých věkových obdobích dítěte. Skupinová interakce je procesem, který se postupem času zdokonaluje a dochází k větší soudržnosti skupiny, důvěře, a naplnění cílů poslání.

Skupina může jednotlivci mnoho dát, proto může od něho také mnoho požadovat. Jednotlivci si více nebo méně uvědomují svou závislost na skupině a učí se respektovat skupinové, nadindividuální požadavky, pravidla, normy, tradice, zvyklosti, učí se spolupracovat, brát ohled na druhé. Mladý člověk se učí ve skupině vrstevníků jednat s lidmi různých povah, prosazovat určitý názor i korigovat ho, řešit konflikty, bránit se, vyrovnávat se s nezdarem a nespravedlností, plnit rozmanité sociální role – vedoucího i vedeného, organizátora, smiřovatele aj. To vše jsou důležité momenty v socializaci, v přípravě pro život ve společnosti, ve formování osobnosti.

Skupina má celou škálu prostředků, kterými působí na jednotlivce, přes pozitivní působení lákavými cíly, až k uspokojování rozmanitých potřeb. Skupina však také kontroluje své členy. Když některý jednatel neplní to, čeho je zapotřebí z hlediska skupiny, užívají ostatní rozmanitých prostředků, od opakovaného kladení požadavku s připomínáním pozitivního přínosu skupiny, přes ironii, posměch a vyhrožování, až po fyzické násilí nebo vyloučení jednotlivce ze skupiny. Postup skupiny – zejména skupiny vrstevníků – je někdy krutý a hluboce frustrující, vyvolává strach a může přivést jednotlivce k nežádoucímu nebo protispolečenskému jednání.

V období dospívání mají normy a pravidla stanovené vrstevníky přednost před normami rodiny i školy. Pubescent akceptuje pravidla vrstevnické skupiny a chová se podle nich. To platí zejména ve vztahu k normám, upravujícím vztahy a chování ve skupině. Tlak na jejich dodržování bývá obrovský a jejich překročení je trestáno až vyloučením ze skupiny a izolací. Pubescent si vrstevnickou skupinu vybral sám, proto má pocit, že si i dobrovolně zvolil pravidla, která bude dodržovat.

6.1 Vrstevnická skupina jako tým

Samotné slovo tým představuje spolupráci, soudržnost, pod tímto označením by se měla skrývat pevná pouta. Ta však nejsou vkladem do společnosti, ale musí se postupně utvářet. Teprve s jejich vznikem se z běžné skupiny stává tým podílející se na určitém společném cíli. V posledních letech můžeme pozorovat výraznou změnu v představách: „*od osamělého bojovníka směrem k týmově orientovanému spolubojovníkovi.*“⁴⁴

Forma skupiny je upevněna, všichni znají svou roli a úroveň autority či moci. Člověk ví, jaké má ve skupině postavení. Úroveň moci a autority jednotlivých členů vrstevnické skupiny je známa, ale nevyslovena z důvodu nejistoty názorů ostatních členů. Postavení v této společnosti se většinou projevuje náklonností a přijímáním bez předchozího určení. Teprve, když se skupina dokáže vyrovnávat se zraněními a nejistotami svých členů, má dostatečně vybudované vztahy.

V každém období lidského života je utváření týmů podstatným prvkem. Setkáváme se s tím v každé společnosti lidí. V dětství je jednou z forem týmu dětská hra. Ti, kdo jsou do ní zapojeni, jsou si rovni. Před samotnou realizací předchází výběr účastníků podle výkonnosti a oblíbenosti. Soutěživé pohybové hry jsou na vrcholu v žebříčku hodnot. Souvisí to s velkým pokrokem v pohybovém vývoji dětí, i s vývojem intelektovým, který jim umožňuje chápat pravidla hry a přijímat je jako závazná. Vědomí, že dítě získává o vlastních schopnostech a šancích na úspěch doma i ve škole i o omezeních ve hrách, sportu či jiných druzích běžného chování, mu poskytuje objektivní pojetí sebe sama i druhých lidí. Takto připravené děti snadněji objevují lepší formy sociálního přizpůsobení. Jejich sociální vztahy se úspěšně rozvíjejí a děti jsou ochotny pracovat ve skupině, sdílet nadání a tvořivost s ostatními a zároveň oceňovat schopnosti a kreativitu druhých.

Vytváří se schopnost spolupráce, nejprve jen ve hře a třeba jen na krátkou dobu, ale později více vydatněji a déle, může vést až k velkým společným dílům. Podmínkou spolupráce ve skupině vrstevníků je existence společného cíle, i vnímání možnosti kooperativního řešení situace, avšak pouze za předpokladu uznávání stejných morálních hodnot.

⁴⁴ BAY, R. H. *Účinné vedení týmů*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-9068-8. S. 7.

7 NEŽÁDOUCÍ PROJEVY SKUPINY VRSTEVNÍKŮ

Pro oblast volného času je podstatná také negativní stránka vlivu společnosti, ve které se jedinec nachází. Ne vždy se osoby z nejbližšího prostředí podílejí na předávání správných vzorů chování, osvojování si norem a hodnot uznávaných danou společností. Mladý člověk může navazovat i sociální vztahy, které nejsou pro něj ničím přínosné, ale naopak znamenají určitá rizika.

Volný čas představuje velkou příležitost k navazování přátelství, ale zároveň s ním se vynořuje i nebezpečí nevhodného výběru osob, s nimiž bychom měli tohoto času využívat. Děti a mladí lidé si však toto nebezpečí neuvědomují nebo si jej nepřipouští, což má poté dopad na jejich budoucí život. Mají pocit, že sami nejlépe vědí, co je pro ně nejlepší a že jsou za svůj volný čas plně zodpovědní. Rodiče i pedagogové jsou pro ně tím nebezpečím, neboť jim zakazují to, čeho se nechtějí vzdát. Přátelé, které si vybrali, jsou přeci těmi „nejlepšími“ a mají na ně „dobrý vliv“. Je důležité věnovat se i problematice, kdy se dítě dostane do nevhodné společnosti ne vlastní vinou. Školní docházka s sebou přináší také řadu úskalí, která se pak promítají i do času po vyučování.

Společnost je pro člověka velmi důležitou a neodlučitelnou součástí. S její pomocí do ní postupně se svým vývojem vzrůstá. Nesmí se však nechat ovládat, ale za každé situace zůstat sám s sebou. Ne bezhlavě plnit pouze příkazy, ale vnášet do ní i vlastní názory. Jenom tak bude jedinec respektován se všemi svými právy.

7.1 *Patologické trávení volného času*

Dítě někdy opravdu spatřuje jako jediné možné řešení právě asociální chování. Pocit méněcennosti ho zavede do situace upozornit na sebe. Pocit nepřijetí společností dítě vyrovnává vzdorovitostí vůči ní. Jindy jenom využívá nabídky moderní společnosti. City pubescenta jsou velmi zranitelné. Veškeré výkyvy v jeho citovém vývoji mohou vyvolat toto nepatřičné jednání vůči společnosti i vůči sobě sama. Drogy, alkohol, kriminalita se stávají

prostředkem k úniku z problémů. Jsou náhradním řešením skrývaných a potlačovaných problémů. „Svými účinky jsou vždy hned po ruce.“⁴⁵

Z tohoto vyplývá, že prevence by měla začínat také v rodině. V dítěti by mělo být budováno především zdravé sebevědomí, uvědomování si vlastní hodnoty. Nemůžeme chtít dodržování těch pravidel, které my sami nerespektujeme. Důležitou otázkou je i role muže a ženy v rodině. Každá z nich má svou nezastupitelnou funkci. Neúplná rodina je také označována za zdroj patologických jevů. Otevřená komunikace je podmínkou pro odmítání asociálních způsobů jednání.

7.1.1 *Negativní stránka party*

Získání členství ve skupině stojí jedince mnoho úsilí, proto se jej snaží také za každou cenu udržet. Někdy je cena za získání si určitého postavení příliš vysoká. Slovo „parta“ má v dnešní společnosti spíše negativní význam. S tímto pojmem jsou spojovány asociace jako závislosti, špatné návyky, vandalismus. Projevy těchto skupin jsou společností neakceptovatelné a společensky nepřijatelné. Svoji činností a vnitřním řádem skupina svérázným způsobem projevuje potřeby, pocity a myšlenky mladých lidí, může být znamením vzpoury či protestu, který nejsou schopni dát najevo jiným, přijatelnějším způsobem.

Někdy může být parta pubescentů zdrojem problémů. Její členové se dopouštějí nežádoucích nebo dokonce nezákonných činů. Taková skupina může mít na pubescenta tak silný vliv, že ačkoli v dětství neměl výchovné problémy, může se později začít chovat antisociálně. „*Vstupním rituálem do již ustavené delikventní skupiny může být i spáchání nějakého trestného činu. Hrozba ztráty postavení ve vrstevnické skupině je tak posilována hrozbou prozrazení a případných sankcí.*“⁴⁶ Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny potřebou získávat prostředky pro svoji náplň činností. Jiné party vede ke kriminalitě nuda.

K nežádoucím projevům skupin mladých lidí se neřadí pouze společenská nepřijatelnost nežádoucích projevů, ale i škodlivost důsledků své činnosti. Vlivem návykových látek

⁴⁵ srov. HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0135-9. S. 75.

⁴⁶ MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2. S. 85.

přichází člověk o své zdraví, přátele, zaměstnání a v neposlední řadě i o lidskou důstojnost. Vliv názorů stejně starých dětí nebo dospívajících, stejně jako snaha se jim vyrovnat, překonat je nebo upoutat jejich pozornost, jsou jedním z mnoha faktorů, které se podílejí na tom, že dítě začne užívat drogy. Nejrizikovější jsou skupiny mladých, ve kterých je užívání drog považováno za normální. Ti, kdo je neužívají, jsou pak odsouzeni k posměchu, ponižování nebo odmítání. Stále výraznější fenomén, který se dnes šíří zvláště ve velkých městech, představují „městské klany“.⁴⁷ Silný pocit sounáležitosti dodává partám výrazný emocionální náboj, který zavádí až do krajnosti. Činnost těchto gangů je dostupnými policejními a právními prostředky těžko kontrolovatelná a tak mnohdy zůstává nepotrestaná. K příčinám narůstajícího počtu násilných činů pubescentů patří například i anonymita.

Příčinou úpadku do spárů party může být i nerealistický pohled na sebe sama. Typickým argumentem je věta: „Můžu to zkusit, vím, kdy přestat!, To se mě nemůže stát!“ Výzkumy ukazují, že partu negativně zaměřenou si často vybírají pubescenti s nízkým sebevědomím. Podvědomě v sobě chovají představu, že v ní budou důležitější a nějak vyniknou, i když někdy je to může vést ke společensky nebezpečnému jednání.⁴⁸ Proto je důležité, aby rodiče zdůrazňovali pozitivní vlastnosti svých dětí a projevovali jim své bezpodmínečné přijetí, a to i v období dospívání. Jsou-li mladí lidé sami se sebou spokojeni, uchovávají si své kvality a hodnoty. Nemají tak výraznou potřebu přejímat hodnoty, jež vyznává parta.

Stále více je upozorňováno na snadnější přístup k drogám, alkoholu, násilí a jiným patologickým jevům. Mnohé problémy spojené s dospíváním mohou být příznaky snahy vyrovnat se s procesem růstu a oddělení od domova. Tyto záporné stránky často ale zakrývají i kladné, které by parta měla splňovat především.

Často diskutovaným tématem v dnešní společnosti je šikanování. Dítě v tomto případě není tím, kdo ubližuje, ale samo se stává obětí násilí. Nejvhodnějším prostředím pro toto jednání je škola, doba mezi vyučováním. V tomto případě se může dítě dostat jak na stranu útočníka, tak na stranu oběti. Šikanování není nikdy pouze záležitostí jednotlivce nebo jen agresora a oběti. Děje se v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny.

Ve školních třídách se vytvářejí subkultury vyznačující se vlastními specifickými znaky. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part. Jejich vzniku

⁴⁷ srov. MELGOSA, J. *Žít naplno*. Praha: Advent – Orion, 1999. ISBN 80-7172-300-2. S. 88.

⁴⁸ srov. HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0135-9. S. 76.

napomáhá i neangažovanost pedagoga, jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí prostřednictvím známek a poznámek. Jeho nezájem může být důvodem šikanování ve třídě. Pedagog, který takový vývoj nechce dopustit, komunikuje s dítětem tak, aby posiloval vzájemný vztah a podporoval vstřícnou, kooperativní atmosféru ve školním i mimoškolním prostředí.

Vývoji směrem ke kriminalitě může bránit i napomáhat reakce školy na zjištěné asociální chování. Způsob vyšetřování a udílení sankce jsou pro všechny děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá důstojnosti jednotlivce, která pravidla opravdu platí.

V dnešním světě techniky a pokroku se velkým přítelem a společníkem člověka stala obrazovka, ať už televizní nebo počítačová. Obě jsou zdrojem informací a rychlého přenosu sdělení zajišťujícího pohodlí domova. Televize a počítačové hry se staly největšími favority dospívajících. Vliv filmů a seriálů na životní styl mladých lidí je stále větší a bohužel negativní. Člověk si vytváří představy o světě z křesla nebo kancelářské židle. *„Z hlediska konzumního přístupu k životu je pro děti nejhorší „partou“ benevolentní přístup většiny společnosti a reklamy. Výzvy ke konzumaci tabáku, alkoholu, ale i spotřebě jiného zboží všeho druhu naznačují nebo přímo přesvědčují o tom, že když si něco koupíme, sníme nebo vypijeme, vyřeší to naše problémy nebo na ně zapomeneme.“*⁴⁹

Dítě nerozlišuje děj odehrávající se na obrazovce od skutečnosti. Myslí si, že techniky k překonání nepřítele může použít i na spolužáka, který mu ubližuje. Nejdříve si je ale pro ujištění se, že je opravdu ovládá, vyzkouší na svém kamarádovi. Pokud se stane idolem dítěte akční seriálový hrdina, pak je pro něj opravdu nezbytné co nejvíce se mu podobat. Na tomto hrdinovi přece všichni obdivují jeho sílu a nepřekonatelnost, které dosahuje jakýmkoli prostředky. Jedině násilím lze vyřešit každý problém.

Dospívající agresori odchovaní akčními filmy se snaží dospělým vyrovnat, nebo je rovnou překonat. Obrazovka není zdrojem pouze násilí, ale má mnoho společného i s drogovou problematikou. Televize se stala členem rodiny. Rozveselí, přivádí na jiné myšlenky, vypráví zajímavé příběhy a vyvolává i trochu napětí. *„Počítačová obrazovka je zbavuje zájmu o cokoli jiného a stává se tak jejich první drogou.“*⁵⁰

⁴⁹ HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0135-9. S. 63.

⁵⁰ BLAŽEK, B. *Tváří v tvář obrazovce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-11-7. S. 44.

8 VÝCHOVNÉ PŮSOBNÍ VE VOLNÉM ČASE

Pedagogika volného času vychází ze zásady, že smysluplné využívání volného času přispívá ke kvalitně prožívanému životu a podporuje i pozitivní mezilidské vztahy. V zájmu pedagogiky volného času i celé společnosti je naučit mladého člověka s volným časem dobře hospodařit. Pedagogické ovlivňování způsobu trávení volného času se stává nezbytnou součástí výchovného působení za předpokladu neopomíjení především principu dobrovolnosti, přitažlivosti činností, aktivity, odpočinkového, rekreačního a zájmového zaměření, motivace a citlivosti pro potřeby ostatních. Skupina vrstevníků patří i v oblasti volného času mezi významné činitele.

Pedagogika volného času působí nejen v prostředí volnočasových zařízeních, ale pokouší se pronikat i k neorganizovaným skupinám mládeže a předcházet tak jejich společensky neakceptovatelným projevům.

8.1 Úloha pedagoga

S nástupem do školy do života dítěte vstupuje nová autorita – pedagog, který uplatňuje nové nároky na chování a činnost dítěte. Různé zaměření spontánních skupin podmiňuje i diferencovaný vztah pedagogů k těmto skupinám. „Není třeba „s ulicí“ bojovat, ale snažit se ji organizovat a podržovat svému vlivu.“⁵¹ Je samozřejmé, že spontánní skupiny nelze a ani není třeba přeměňovat v organizované kolektivy. Existuje však mnoho forem umožňujících sloučit dostatečně vysoký stupeň spontánnosti s nenápadným vlivem dospělých. Pozitivní vztah k dospělému má na dítě velký vliv.

Pedagog při svém působení vychází z významu skupinových procesů, které jsou při práci s dětmi jedním z nejučinnějších nástrojů. Prostřednictvím nich mají děti účast na upevňování skupinových norem, přispívají k vytváření určitého systému vlivu vrstevníků na chování každého z nich. Výchozím bodem pedagogického vedení skupiny je zachycení „základních

⁵¹KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 97.

stavebních kamenů“ skupiny a na nich dále stavět další „opěrné zdi“ celého společenství. Společné rysy, situace, otázky přitahují ke skupinové činnosti. Využije-li pedagog moci skryté ve sdružování vrstevníků, získá tím předpoklady i k dobrému vedení skupiny.⁵²

Pedagogové usilují o to, aby se jejich skupina stala opravdovým kolektivem a pomohla jim působit na jednotlivé žáky, zejména na ty, které se dosud nepodařilo jejich působením účinně ovlivnit. K poznání mladého člověka a k porozumění jeho jednání se snaží zjistit, k jakým skupinám mladých lidí patří. Často se řeší rozpor mezi požadavky, které na mladého člověka klade skupina jeho vrstevníků a požadavky jeho rodičů i pedagogů. Skupina vrstevníků působí někdy příznivě, jindy nepříznivě. Ve výchově jde o využití tohoto vlivu skupiny vrstevníků k výchovným cílům.

Předpokladem vedení skupiny je průběžné poznávání a diagnostika celé skupiny i jednotlivých žáků. Pedagog by si měl být vědom svého podílu na stavu skupiny, důsledků svého působení a zabývat se i autodiagnostikou.

Pro pedagoga je velice důležité seznámit se alespoň se základními poznatky o malých sociálních skupinách, o jejich působení na jedince, o vztazích mezi působením skupiny vrstevníků a působením školy a rodiny, o způsobech využívání skupiny vrstevníků pro dosažení výchovných cílů, o prevenci nežádoucího vlivu skupin zaměřených protispolečensky.

Mladý člověk se zařazuje do různých sociálních skupin, avšak zároveň se formují jeho vztahy s jednotlivými osobami: s členy rodiny, s kamarády, s učiteli i vychovateli. Tyto osobní vztahy silně působí v sociálních skupinách, v plnění jejich úkolů, v udržování nebo narušování těchto skupin.

Mezi normami, požadavky a vlivy vrstevníků a dospělých může být shoda, ale také rozpor. Mladý člověk může pociťovat takový konflikt jako silně frustrující situaci. Rozpor někdy řeší v souladu s hlediskem společnosti a výchovných cílů, jindy naopak. Řešení konfliktů mezi vlivem skupiny vrstevníků a vlivem dospělých závisí zejména na charakteristikách skupiny vrstevníků, na vlastnostech a postojích dospělých i na osobnosti mladého člověka a na jeho dosavadním vývoji. Nežádoucí účinky na formování osobnosti mívá skupina s nepřiměřenými

⁵²srov. KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88. S. 97.

hodnotami a normami, ale také skupina s nepřiměřenou strukturou, zejména s trvalou dominací jedněch nad druhými, bez střídání rolí vedoucích a vedených. Nezáleží však jen na skupině vrstevníků, záleží i na dospělých a vychovatelích, kteří zformovali mladého člověka tak, aby byl odolný proti nepříznivým vlivům skupiny vrstevníků nebo naopak, aby jim podlehl. Nepříznivě působí již nedůvěra dospělých k projevům a specifikám mladé generace. „*Vychovatel, pedagog volného času musí stanovit obsah výchovy tak, aby splnil stanovené výchovné cíle a aby zároveň výchovně vzdělávací činnosti byly pro děti natolik zajímavé a přitažlivé, aby se jim dobrovolně a s radostí věnovaly. To ovšem mimo jiné předpokládá i určité profesní dovednosti a rysy osobnosti pedagogů.*“⁵³

8.2 Osobnost pedagoga

Hlavním nástrojem pedagoga při ovlivňování skupiny i jednotlivců je jeho vlastní osobnost. Pedagog musí sám sobě rozumět a znát své možnosti. Potřebuje reflektovat sám sebe i svůj vztah k žákům, musí svou motivací k práci předcházet problematice patologického trávení volného času, ne ji ještě podporovat potřebou moci, ovládnutí a přikazování. Podporovat ji mohou i osobnostně nevyzrálí pedagogové, kteří zůstali uzavřeni sami v sobě, ve svých potřebách a problémech. Nejsou-li schopni vytvořit ve třídě atmosféru náklonnosti, vřetění, soucitu a porozumění, pak nejsou schopni ani preventivně jednat, natož pak nacházet řešení. S dětmi se musí setkávat na té úrovni, která je pro ně nejpřirozenější a nejsrozumitelnější, jim vlastní. Musí si uvědomovat, že on přichází za nimi a své cíle přizpůsobovat jejich zájmům a potřebám.

Povahou své role je pedagog vždy oddělen od sociální skupiny tvořené žáky. Chce-li však s nimi účinně pracovat, nesmí být vzdálenost přílišná. Odtážitost od světa mladých a naopak snaha o co nejhlubší proniknutí do jejich světa může způsobit v pedagogickém působení značné potíže. Děti snadno prohlédnou neupřímnost. Od pedagogů vyžadují, aby jim měli co nabídnout ze svého světa dospělých a byli si jisti svým chováním a zásadami. Děti potřebují

⁵³HÁJEK, B. - HOFBAUER, B. - PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1. S.56.

hledat i příklady jiných způsobů života k lehčímu vyrovnávání se s vlastním, a proto budou vzhlížet k vychovateli s očekáváním, že jim takové příklady poskytnou.⁵⁴

Častokrát je snaha pedagogů bržděna překážkou tradičního způsobu práce. Pedagog usiluje především o pozici nadřazené autority, převládá jednostranná komunikace, se spoluúčastí žáků na dotváření formy a obsahu výuky se nepočítá.

8.3 Volný čas jako oblast pedagogického působení

Pedagogika volného času má možnosti a zároveň i povinnost být v tomto období oporou. Dítě ve svých životních situacích hledá samo sebe, seznamuje se se svým tělem, je zaskočeno velkým množstvím změn. Svou náplní právě pedagogika volného času nabízí volbu vhodných volnočasových činností. Zároveň mu může pomoci utvářet a navazovat nová přátelství, odkrývat ta falešná. Formování osobnosti by se nemělo omezovat jen na stěny školní třídy. Oblast volného času vytváří řadu příležitostí k pedagogickému působení prostřednictvím morálních hodnot a nasměrováním spontánních skupin. Pedagogické působení přesto vychází ze zvláštností interpersonálních vztahů ve třídě. Jedině tak se nedopustí omylů v mimoškolní výchovné práci, zejména pokud jde o prevenci skupinových trestných činů nezletilých osob. Právě ve volném čase se vytváří řada podmínek pro navazování různých kontaktů, vztahů i přátelství, volnočasové aktivity jsou pro tuto oblast příhodným prostředím.

Skuteční vychovatelé musí být schopni, aby i tomuto životnímu věku porozuměli a vedli ho, uměli reagovat a nacházet odpovědi na otázky s ním spojené, projevům udávat směr. Postava dospělého zde hraje nezastupitelnou roli a její přítomnost vyžaduje každé výchovné působení. Osobní vzor, životní zkušenosti, nabídka plnohodnotného trávení volného času i pomoc při hledání smyslu života by měly být hlavními prioritami nejen samotného povolání pedagoga volného času, ale i celého života. Svým působením pedagog neumožňuje navazovat vztahy pouze se svými vrstevníky, ale je podstatné a základní dokázat navázat vztah i se sebou samým.

---

⁵⁴srov. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8. S. 33.

Při hledání příčin nevhodného zacházení s volným časem je pro společnost pohodlné označit jediného viníka a zbavit se tak veškeré zodpovědnosti. Avšak skutečných činitelů je několik. Odborníci poukazují na to, že primární socializace se odehrává v rodině a zde dochází k počátku vývoje dítěte. Člověk získává takovou výbavu, se kterou se vydává na cestu do života. Proto je také často svalována vina právě na rodiče a jejich výchovu. Špatný vzor v rodině může být příčinou nežádoucího chování. Do procesu socializace začleňujeme také vlivy okolního prostředí, které se podílí na osvojování si pravidel určité společnosti. Jestliže dítě tato pravidla nerespektuje, pak socializace selhala v některé své funkci. K nápravě je zapotřebí najít právě příčinu tohoto selhání a navrhnout případné řešení. Aby k těmto projevům nedocházelo vůbec, měla by být zahájena úspěšná prevence. *„Výchova ve volném čase stále častěji nabývá spojení „prevence proti kriminalitě. Jde o určitý, řadou organizací prověřený a propracovaný preventivní systém, který má – mimo jiné – za úkol „obrnit“ mladého člověka proti negativním vlivům současného světa.“*⁵⁵

---

⁵⁵NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3. S. 115.

SHRNUTÍ

Od první chvíle života, od narození, do posledního okamžiku života jsme začleněni do společnosti. Po celý život jsme obkloповáni lidmi, ať už blízkými či neznámými. Při tomto vzájemném soužití jsou chvíle, kdy jsou naše setkání mimořádně důležitá. Často vyhledáváme druhého člověka z toho důvodu, že v sobě cítíme napětí, chaos a potřebujeme někoho, s kým bychom tyto stavy překonali. Častokrát lidé kolem sebe procházejí bez povšimnutí. Někdy se jen matně zaregistrují. Získají nejasné tušení, že v daném prostoru nejsou zcela sami. Jsou však případy, kdy dochází při vzájemném setkání k výměně pohledů a přiblížení se. Při přátelském setkávání jde o sdílení radostí i starostí.

Přátelství je pro nás důležité během celého života. Přátelství nás naplňuje silou překonávat záludné překážky v životě. Všude kolem nás pozorujeme různé projevy přátelství. Ale rozlišovat ta skutečná od těch falešných je opravdové umění. Tím nejsme obdarováni od narození, musíme se jej postupně učit. Rodina by měla být prvním učitelem. V ní člověk získává předpoklady pro to, aby se nejprve on stal dobrým přítelem, který bude později vyvíjet opravdová přátelství tím správným směrem. Na rodinné působení navazují i další významní výchovní činitelé formující osobnost dítěte a napomáhající jejímu zdravému vývoji. Nezbytnou úlohu zastává škola a vrstevnická skupina.

Přátelství i kamarádství je možné navazovat na jakýchkoli místech, v zaměstnání, ve škole, ale pak dovolujeme kamarádům vstupovat i do našeho volného času, kde je poznáváme trochu blíže. Pro kvalitní trávení volného času je podstatné i kvalitní a trvalé přátelství. Volný čas můžeme trávit i s lidmi, kteří do vztahu dar přátelství nevnášejí. Proto za přátelství považují pouze vztah založený na citech a důvěře.

Osobnost člověka zraje teprve v sociálním prostředí, je-li jí poskytnut dostatečný prostor k prosazení se. Podle vzoru chování ostatních lidí člověk upravuje i vlastní vzorce chování, proto je velmi podstatné, v jaké společnosti tyto vzorce získává. Kvalita prostředí, v jakém člověk vyrůstá a pohybuje se, se odráží i na jeho jednání. Pro rozvíjení sociálních vlastností a zkušeností je přirozené dětem umožňovat kontakt s vrstevníky ze širšího sociálního prostředí.

Člověk však může zůstat osamělý i v přítomnosti jiných lidí. Jestliže je někdo členem společenství dvou nebo více lidí, nabízí se mu několik možností, jak zorganizovat svůj čas. Cílem každého člena společenství je vytěžit co možná nejvíce uspokojení ze svého jednání s ostatními zúčastněnými.

Kamarádství je pro mladého člověka místem, kam se obrátí v procesu růstu a přechodu k dospělosti. V raném období dospívání začnou tato přátelství soupeřit o důležitost s rodinou. V dospívání se lidé často hluboce ponoří do svých koníčků a zájmů. Jejich výkony se mohou v tomto věku stát centrem života. Aktivita mimo rodinu poskytuje mladým lidem určitý smysl života a cíl, také možnost ventilovat svou energii, nadšení a dokonce zájem o druhé.

V kontaktu se svými vrstevníky hledá jedinec sám sebe, začleněním do určité skupiny nachází svou identitu. Jeho členství ve skupině je podmíněno přijetím jejích norem, hodnot, pravidel. S těmi se může mladý člověk ztotožnit, i když nejsou v souladu s morálním přesvědčením jeho samotného nebo společnosti. Proto ne vždy může mít vrstevnická skupina pozitivní dopad na rozvoj osobnosti člověka. Postup skupiny může být někdy pro jedince frustrující ve smyslu způsobu kladení požadavků a očekávání jejich plnění.

Schopnost mladých lidí kladně využívat všech „odrazových“ bodů na cestě k dospělosti závisí na kvalitě péče, která se jim dostala v dětství. Toto jsou první kroky k převzetí zodpovědnosti za sebe sama a mohou se opřít pouze o své předchozí zkušenosti, mohou napodobovat pouze svou rodinu.

Výchova k nezávislosti, odpovědnosti a víře ve vlastní schopnosti je nutně spojena s hodnotami, které člověka motivují k sebeovládání a zaměření se na dlouhodobé cíle. Pokud rodiče dokáží dětem představit takové hodnoty, kvůli nimž se vyplácí vynakládat čas i úsilí, poskytnou svým dětem základy pro udržení motivace i navzdory nepříznivým okolnostem. Svým dětem tak usnadní cestu k postupnému vybudování odpovědné a nezávislé osobnosti, která nereaguje pouze na podněty okolí, ale je aktivním činitelem, který své prostředí vědomě a cíleně utváří.

Celé období dětství ve vývoji dítěte napomáhá formování osobnosti mladistvého či dospělého člověka. Školní období poznamenává zbývající období lidského života. Je tedy

velice důležitá aktivní podpora rodičů spojená se školním životem, nejen studijními úspěchy, ale také s jeho sociálním a emocionálním rozvojem.

9 PRAKTICKÉ OVĚŘOVÁNÍ VÝZNAMNOSTI VOLNOČASOVÉ VRSTEVNICKÉ SKUPINY

V praxi se každodenně setkáváme s vrstevnickými skupinami, které tráví svůj volný čas různými způsoby. V praktické části diplomové práce se chci zaměřit na možnosti organizování volnočasové vrstevnické skupiny, na to, zda se skutečně jedná o ideální složení skupiny pro pedagogické ovlivňování.

Praktická část mé diplomové práce je praktickým ověřením teorie týkající se problematiky vrstevnických skupin. V této části poukazuji na specifika homogenního složení skupiny v rámci trávení volného času. Zjištěné poznatky jsem se snažila konfrontovat s názory ředitele konkrétní základní školy, ostatními učiteli i vedoucí zájmového kroužku a samozřejmě s názory samotných dětí, které v rámci zájmového kroužku tvoří vrstevnickou skupinu.

Z metod použitých v této části práce byl vybrán rozhovor, dotazník a sociometricko-ratingový dotazník i vlastní pozorování. Při rozhovoru i v dotazníku jsem kladla takové otázky, abych zjišťovala pohledy dotazovaných na oblast volného času v souvislosti s problematikou vrstevnických skupin, jaký význam přiřkládají složení věkově homogenní skupiny dětí v rámci volného času. Použitím těchto metod a technik chci zhodnotit teoretické poznatky uváděné v této diplomové práci.

Praktické ověřování teoretických poznatků spadá do oblasti volného času, kde jedním z aspektů organizace volnočasové aktivity mohou být specifika vrstevnické skupiny. Vystávají tyto otázky: Je vrstevnická skupina důležitým a nezbytným činitelem ve výchově? Je vrstevník jako osoba blízká z hlediska věku, role, zájmu a životní orientace zprostředkovatelem společensky akceptovatelných postojů? Stabilizuje a zakotvuje vrstevnická skupina dospívajícího v procesu vlastních fyzických, psychických a sociálních změn? Je vrstevnická skupina prostředkem k hledání a ujasňování vztahu k sobě samému? Jaké kompetence má škola při vedení volnočasové vrstevnické skupiny dětí pubescentního věku?

9.1 Místo realizace praktického ověřování

9.1.1 Základní škola Bernarda Bolzana v Táboře

Pro realizaci zvolené metody ověřování teoretických poznatků diplomové práce jsem si zvolila Základní školu Bernarda Bolzana o.p.s., Tržní náměstí 346, Tábor. Tato škola odpovídala kritériím stanovených pro výběr školy k realizaci praktické části práce.

Základní škola Bernarda Bolzana je neziskovou organizací ve formě obecně prospěšné společnosti, jejímiž statutárními zástupci jsou předseda správní rady, rodiče žáků, kteří se také aktivně zapojují do činnosti školy tak, že je označována za školu „rodinného typu“.

Škola se snaží vychovávat a vzdělávat děti v duchu humanistických zásad a v duchu lásky, která vede k pochopení kulturních a náboženských odlišností a která je zaměřena na budoucí spolupráci s německými sousedy. Cílem školy je poskytovat základní vzdělání, zabezpečovat rozumovou výchovu ve smyslu souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie, poskytovat mravní, estetickou výchovu, umožňovat náboženskou výchovu, poskytovat rozšířenou výuku jazyků.

Nabídka volnočasových aktivit spadá pod činnost školního klubu. Po skončení vyučování mohou děti trávit volný čas v rámci zájmového kroužku nebo individuální činností ve školním klubu. K dispozici jsou dětem i jednorázové akce. Při zajišťování kulturní akcí škola spolupracuje s městem Tábor. Škola provozuje asi 22 zájmových kroužků doporučených vždy určité věkové kategorii žáků. Žáci v zájmovém kroužku tvoří tedy vrstevnickou skupinu, což bylo pro mou práci velkým přínosem a tedy i hlavním kritériem pro výběr právě této základní školy.

Sociální klima celé školy, třídy i volnočasové skupiny závisí na pedagogické kompetenci jednotlivých učitelů i vedení školy. Tato sociální kompetence ve vztahu k učiteli je chápána jako schopnost vhodného pedagogického chování a jednání, umění vnímat procesy skupinové dynamiky, vhodně na ně reagovat a usměrňovat je, rozumět procesům dospívání dětí, být

otevřený názorům ostatních, schopný jednání s dětmi a mládeží. Pro získání přehledu o těchto sociálních kompetencích, upřesnění informací i zjištění pohledu na problematiku, které se dotýká má diplomová práce, jsem požádala ředitele školy i vedoucí zájmového kroužku o rozhovor. O názor jsem prostřednictvím dotazníku požádala také ostatní vyučující na škole.

9.1.1.1 Zájmový kroužek „Školní časopis“

Jedním z hlavních kritérií při výběru tohoto typu zájmového kroužku bylo věkové složení skupiny. Kroužek je určen pro žáky 6.–7. třídy, což věkově odpovídá období pubescence. Toto vývojové období je cílovou skupinou diplomové práce. Zájmový kroužek „Školní časopis“ nabízí dětem samostatnost při výběru témat, která budou tvořit náplň jednotlivých čísel časopisu. Nezbytnou pomůckou při tvorbě časopisu je počítač. Děti tak využívají znalostí z této oblasti a rozšiřují si svou počítačovou gramotnost. Vzájemně mezi sebou se dozvídají, co zajímá, co baví i co tvoří náplň volného času spolužáků, získávají tím inspiraci i pro svůj volný čas a rozšiřují si své možnosti i dovednosti. V dětech je rozvíjeno také estetické citění v souvislosti s formální i grafickou úpravou časopisu. Vedle těchto výchovných záměrů je kroužek místem odpočinku a relaxace. Děti se zabývají tím, co je zajímá, mají možnost poslechu příjemné hudby, panuje přátelská atmosféra a uvolněnost. Vedoucí je zde v roli poradce a konzultanta. Zájmový kroužek je také prostředím, kde je možné řešit problémy a situace, které se vyskytly na poli školy a vyučovací hodiny nejsou vhodným místem pro jejich řešení. Žáci i vedoucí se v zájmovém kroužku stávají rovnocennými partnery a snáze o problémech diskutují. Také vedoucí má možnost poznat děti i z jiného pohledu než v situaci školního vyučování, dotváří si obraz o jednotlivých dětech i v době mimo vyučování a poznává je více do hloubky. Je tomu i naopak, děti získávají hlubší informace o své vyučující.

Svou pravidelnou účast na činnosti tohoto kroužku jsem zahájila v září roku 2005 a docházela každé pondělí až do února 2006. Kroužek navštěvuje 14 dětí pod vedením Mgr. Michaely Rysové. Místem pro konání činnosti zájmového kroužku se stala počítačová učebna, protože děti při práci na čísle časopisu plně využívají počítačů a čerpají z informací na internetu. V průběhu setkání je jejich úkolem zpracovávat určitým způsobem získané

informace a konzultovat je s vedoucí nebo s ostatními. Konečné číslo časopisu má podobu článků vztahujících se k samostatně zvoleným tématům. Není stanovena časová doba vydávání čísla časopisu. Děti na zpracovávání svého článku mají relativně dlouhou dobu. V současné době pracují na druhém čísle časopisu. Děti si pro časopis vymyslely název „Plechovka chytrosti“. (Příloha II). Časopis je odrazem jejich zájmů, zkušeností i znalostí. V článcích se odráží i jejich osobnost. Měla jsem možnost poznat jednotlivé děti nejen z projevů chování při práci, ale i z výsledků jejich činnosti. Celkový obraz jednotlivých dětí doplňovaly i informace získané od vyučujících.

V průběhu setkávání jsem se stávala přímým pozorovatelem. V rámci jednoho setkání jsem děti požádala o spolupráci při vyplňování sociometricko-ratingového dotazníku, pomocí něhož jsem chtěla postihnout vztahy, strukturu i celkový stav a atmosféru panující ve skupině. Snažila jsem se během setkávání navazovat s dětmi kontakt, zjišťovat, co je zajímavé.

9.2 Vyhodnocení rozhovorů a dotazníku

9.2.1 Rozhovor s ředitelem Základní školy Bernarda Bolzana

Otázky rozhovoru byly strukturovány tak, aby při jejich zodpovězení bylo zřejmé, jaký postoj zastává pan ředitel ke složení věkově stejné skupiny dětí v rámci volného času a bylo možné tak konfrontovat s poznatky uváděnými v teoretické části diplomové práce. (Příloha III).

Pan ředitel byl při jednom z našich setkání mnou požádán o zodpovězení jedenácti otázek týkajících se vztahu školy k složení věkově homogenních skupiny v rámci volného času. Úvodní otázky rozhovoru byly zaměřovány především na zjišťování úrovně volnočasové oblasti a nabídky školy. Dotazovala jsem se na kritéria, cíle i možnosti volnočasových aktivit. Druhá část rozhovoru obsahovala otázky dotazující se na názor složení volnočasové skupiny dětí formou vrstevnických skupin.

Klíčovou odpovědí byly podmínky pro sestavování nabídky volnočasových aktivit. Škola je otevřena názorům, nápadům i nabídkám široké veřejnosti. Nezbytným ukazatelem jsou zájmy a potřeby samotných žáků.

Důležitou informací bylo i sdělení cílů, které si škola stanovuje při organizaci těchto aktivit. Zájmové kroužky svým programem rozšiřují poznatky a znalosti získané ve vyučování zábavnou formou, doplňují učební plán. Hlavním smyslem je především kvalitní strávení volného času dětí. Děti mají možnost poznávat se i za jiných podmínek než jen ve školní lavici, školu mají spojenou nejen s povinnostmi, ale i se zábavou. Zároveň jsou volnočasové aktivity strukturovány jako programy prevence před sociálně patologickými jevy. Kvalitu zájmové oblasti základní školy zajišťují také vedoucí, kteří musí být způsobilí pro vedení určitého typu zájmové aktivity.

V souvislosti problematikou vrstevnických skupin byl pan ředitel dotázán na organizovanost skupin pro oblast volného času, zda se preferuje složení skupiny jako vrstevnické. Činnosti zájmových kroužků spadají do kompetencí školního klubu. Program kroužku je sestaven vždy pro určitou věkovou kategorii, tedy složení skupiny je vždy v podstatě vrstevnické. Je preferován stejný zájem, stejné dovednosti, znalosti i zkušenosti a možnost širšího pedagogického působení. Výhodou je přibližně stejná vývojová úroveň. Od složení konkrétní skupiny se odvíjí i stanovení specifických metod a cílů pedagogického působení. Organizace do vrstevnické skupiny může být přínosem i v případě, kdy je zapotřebí prostřednictvím volnočasové aktivity zlepšit vztahy i klima ve školní třídě. Vyskytne-li se ve třídě závažnější problém, například v podobě problémového žáka, je vyžadován individuální přístup a škola zatím nespatřuje možnost nápravy a kompenzace nedostatků prostřednictvím volnočasových aktivit.

9.2.2 Rozhovor s vedoucí zájmového kroužku

Otázky rozhovoru s vedoucí zájmového kroužku „Školní časopis“ byly strukturovány za účelem zjištění významu, cílů a celé organizace této volnočasové aktivity, jaký přínos spatřuje ve svém pedagogickém působení a jakých úspěchů dosahuje. Rozhovor obsahoval devět

otázek. (Příloha IV). Některé typy otázek se shodovaly s otázkami kladenými také panu řediteli pro porovnání názorů a stanovisek různých zaměstnanců téhož zařízení. Zajímalo mě také, jak jsou v praxi uplatňovány zásady pedagogiky volného času. Hlavním záměrem byla snaha získat pohled konkrétní vyučující na vedení věkově homogenní volnočasové skupiny dětí.

Z vlastního pozorování i z odpovědí učitelky a zároveň vedoucí zájmového kroužku Mgr. Michaely Rysové jsem získávala informace o její osobnosti i o způsobu jejího pedagogického vedení. Svou pozitivní energii se snaží přenášet na děti jak v zájmovém kroužku, tak i ve vyučování. Důležitá je pro ni také její trpělivost a přátelskost, snaží se vytvářet v kroužku příjemnou atmosféru. V průběhu působení činnosti kroužku získávají zkušenosti nejen děti, ale i ona sama. Kroužek obnovil svou činnost po několika letech a teprve se hledá vhodný způsob jeho efektního vedení. Není dodržován žádný plán, který by byl sestaven před zahájením činnosti, ale postupuje se spontánně. V současnosti se činnost nachází ve zkušební fázi a zjišťují se jeho výhody i nedostatky, které je potřeba v příštích letech odstraňovat. Jako pedagog však paní Rysová využívá stejného pedagogického přístupu jak při vyučování, tak také ve výchově mimo vyučování.

Hlavním cílem, který je společný všem volnočasovým aktivitám nabízených školou, je kvalitní a plnohodnotné trávení volného času. Kroužek je místem, kde děti dostávají relativní volnost. V rámci školy prožívají i příjemné chvíle. Ze zásad pedagogiky volného času je preferována především samostatnost a vědomí odpovědnosti za výsledky činnosti. Během práce se rozvíjí i vzájemná spolupráce a ochota pomoci druhému. Dobrovolnost je nezbytným předpokladem pro činnost všech zájmových aktivit.

Vedoucí spatřuje ve vedení vrstevnické skupiny výhody díky přibližně stejným zkušenostem, stejné úrovni myšlení a způsobu práce. Děti pubescentního věku jsou schopni větší samostatnosti i spolupráce. Vlivu vrstevníků je možné využívat také při pedagogickém působení. Vedoucí není jediný, kdo by mohl poradit a zkonzultovat daný problém. Mohou být vyzdvihnuty některé schopnosti a dovednosti jednotlivců. Děti získávají přehled o tom, za kým mohou přijít pro radu, kdo je schopen jim pomoci. Často je právě pro pubescenta důležitější názor jeho vrstevníka. Nevýhodou však je, že v kroužku nejsou i někteří starší žáci, kteří by poradili a poskytli své bohatší zkušenosti.

9.2.3 *Dotazník pro učitele Základní školy Bernarda Bolzana*

Pro získání názorů o výhodách či nevýhodách složení vrstevnických skupin v rámci volnočasové aktivity bylo osloveno i širší spektrum respondentů z řad ostatních vyučujících působících na Základní škole Bernarda Bolzana v Táboře. Byli požádáni o odpovědi na dvě otázky. (Příloha V).

Dotázáno bylo 7 respondentů, kteří se ve většině přikláněli k názoru, že volnočasová aktivita má být organizována pro děti různého věku, avšak někteří vyučující spatřují výhody spíše v organizaci věkově stejné skupiny dětí.

Přestože z odpovědí některých respondentů bylo patrné, že se přiklánějí spíše ke složení věkově různorodé skupiny dětí, uvedli i některé výhody věkově stejné skupiny dětí. Bylo tomu i naopak.

Za hlavní výhody věkově stejného složení skupiny byla uvedena stejná úroveň znalostí a dovedností, přibližně stejné zkušenosti, možnost spolupráce a srovnávání s ostatními, společné zájmy. V souvislosti s tím je možné využívat stejných cílů pedagogického působení, stejných metod a požadavků na skupinu. Za výhody skupiny různého věku je považována především možnost vzájemné pomoci, předávání zkušeností a doplňování informací starších mladším, nepoměrování sil a tím nemožnost zažívání pocitu méněcennosti. Při volnočasových aktivitách by měly možnost setkávat se i děti, které se běžně nesetkávají ve školní třídě a tím získávají i více přátel.

9.3 Shrnutí – dopady získaných informací od dotazovaných do praktické části diplomové práce

Ředitel Základní školy Bernarda Bolzana i vedoucí zájmového kroužku „Školní časopis“ se přiklání spíše k názoru, že organizovanost volnočasových aktivit pro vrstevnickou skupinu přináší řadu výhod, které mohou zkvalitňovat i samotné prožívání volného času. Tomuto kritériu podléhá i sestavování volnočasové nabídky. Škola se snaží, aby zájmové činnosti byly zacíleny vždy na určitou věkovou skupinu a tomuto složení jsou uzpůsobovány cíle, metody, přístupy práce a pedagogické působení. Většina z dotázaných vyučujících této základní školy spatřuje výhody ve vedení věkově heterogenní skupiny dětí z důvodu předávání zkušeností, doplňování informací, navazování spolupráce, poznávání dětí mimo svou třídu.

V případě vedení vrstevnické skupiny pubescentního věku je nezbytné dobře se seznámit a poznávat specifika projevu tohoto vývojového stupně. Je vyžadován také specifický přístup k efektnímu pedagogickému působení nejen v oblasti volného času, jsou přizpůsobeny i cíle a záměry činnosti. Přihlíží se také k projevům konkrétní skupiny v rámci školní třídy a tím je přizpůsobováno působení i v mimoškolním vyučování.

V průběhu mého vlastního působení v zájmovém kroužku „Školní časopis“ jsem pozorovala specifické projevy vrstevnické skupiny. Ve skupině se vytvářely podskupiny rozdělující se podle pohlaví a od toho se odvíjelo i zaměření na zájmy a uspokojování potřeb. Děvčata se zajímala o hudbu a interprety, vyhledávala různé zajímavosti a kuriozity prostřednictvím internetu. Chlapci přispívali do časopisu články, ve kterých mohli zprostředkovat své zkušenosti a znalosti ze zájmové oblasti, při chvilkách volna a nepozornosti vedoucí se věnovali i počítačovým hrám. Uplatňovali i své grafické dovednosti. Během setkávání panovala uvolněnost, někdy překračující k drzosti a ignoraci vedoucí, kdy její názor nebyl příliš podstatný. Důležitější je to, co si myslí ostatní. Zazněla i nová česká slova, kterým rozumí pouze oni a má to také tak zůstat. Jestliže jsem neznala něco, co je v současné době na žebříčku popularity, byla jsem skupinou odepsána. Každý tu však především hledal sám sebe. Prostřednictvím příspěvků do časopisu si třibil své zájmy nebo se ztotožňoval s poznatky ostatních. Řešily se obdobné problémy. Přesto však roli

staršího ve skupině jsem zastávala pouze já a vedoucí. Někdy, avšak nenápadně, chtěly děti využít rad a názorů zkušenějšího a nezbylo jim nic jiného, než se obrátit na pedagogické vedení. Při vedení vrstevnické skupiny se proto setkáváme i s nevýhodami, které by zdokonalovaly průběh pedagogického působení a dosahovalo by se tak kvalitnějších výsledků.

9.4 Měření preferenčních vztahů ve volnočasové skupině

Pro ověřování teoretických poznatků diplomové práce jsem si zvolila metodu sociometrii ve snaze postihnout preferenční vztahy panující ve volnočasové vrstevnické skupině, zachytit a kvantifikovat sociální vztahy a sociální hierarchii skupiny.

Dotazník jsem sestavovala podle Hrabalovy metody sociometricko-ratingového dotazníku.⁵⁶ Z různých variant sociometrického dotazu je speciálně na školní třídu zaměřen SO-RA-D. V SO-RA-D se všichni žáci třídy navzájem hodnotí z hlediska sympatičnosti a z hlediska vlivu na pětistupňové škále. Otázky jsem zorganizovala do třech částí vztahujících se ke zjišťování dimenze oblíbenosti, dimenze vlivu a hodnotové orientace ve skupině. (Příloha VI). SO-RA-D může podat odpověď na otázku, jak vypadá struktura sociálních vztahů ve třídě.

Otázky dotazníku jsem se snažila strukturovat zábavnou a pochopitelnou formou. Fantazii dětí jsem v šesti otázkách alespoň na okamžik přesunula na pustý ostrov, kdy si mohly z dětí, které navštěvují zájmový kroužek „Školní časopis“ vybrat koho nebo co by tam chtěly s sebou a koho nebo co by vůbec nepostrádaly. U některých otázek byly respondenti požádáni o zdůvodnění svého rozhodnutí. Musím však přiznat, že mé zjišťování nedosáhlo stoprocentní kvality, protože někteří respondenti se slovně vůbec nevyjádřili nebo i dva zřejmě špatně pochopili zadání a z jejich slovního vyjádření nešlo vyvodit výsledky sociometrického šetření. Mou chybou bylo to, že jsem tyto nedostatky včas nepodchytila a nezabránila tak nevyhovujícímu zpracování části dotazníku. Bylo by proto vhodné pro dosažení přesnějších výsledků dotazník pilotně ověřit.

⁵⁶srov. HRABAL, V., st. - HRABAL, V., ml. *Diagnostika, Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5. S. 118.

Odpovědi dotazníku vycházejícího ze SO-RA-D jsem zpracovávala do matic.⁵⁷ (Příloha VII). Jména jednotlivých dětí jsou ve stejném pořadí jako ve výkazu zájmového kroužku. Zpracováním protokolů od jednotlivých žáků jsem získala u každého člena skupiny kvantitativní vyjádření jeho umístění v dimenzích oblíbenosti a vlivu. Seřazením členů skupiny podle souhrnné známky, kterou získali, vznikají žebříčky sociální hierarchie ve třídě. Ze žebříčků se tak dozvídám, kdo jsou vůdci třídy a kdo ve třídě patří mezi nejoblíbenější, na opačném konci této hierarchie nacházíme členy, kteří mají nejmenší vliv a jsou nejméně oblíbení. Dalším žebříčkem, který můžeme na základě známek sestavit, je pořadí náklonnosti. Slovní hodnocení prostřednictvím volných hodnotících charakteristik (Příloha VIII) přinášejí zdůvodnění přidělení jednotlivých známek a doplňuje toto hodnocení. Důležitým údajem jsou také výpočty indexů. Indexy jsou aritmetické průměry hodnocení. Vypočtou se tak, že se dělí součet hodnocení jejich počtem. Podle celkové úrovně i rozložení známek, které si děti navzájem dávají, lze odhadnout také vnitřní kohezi a emocionální klima třídy. Hlavním cílem otázek vztahující se k hodnotové orientaci bylo zjistit, jaké společné hodnoty skupina sdílí a jakou si vytváří hodnotovou hierarchii.

---

⁵⁷ HRABAL, V., st. - HRABAL, V., ml. *Diagnostika, Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5. S. 120.

9.4.1 Zpracování sociometricko-ratingového dotazníku

První skupina otázek byla zaměřena na zjišťování dimenze oblíbenosti ve volnočasové skupině. V první otázce tohoto oddílu jsem přímo zjišťovala, kdo patří ve skupině mezi oblíbené a kdo stojí na okraji této skupiny. Ve druhé otázce jsem zjišťovala důvěru skupiny k ostatním členům a míru spolehlivosti jednotlivých členů.

Pořadí pozic ve skupině (koho si vzít na ostrov):

Jméno	Pořadí
Tomáš V.	1.
Aneta	2.
Kamila	2.
Martin	2.
Zbyšek	2.
Čenda	3.
Tereza V.	4.
Jana	5.
Tobiáš	5
Kvíťa	6.
Lucka	6.
Tomáš S.	6.
Tereza K.	7.
Patrik	8.

Nejvíce oblíben, tedy ten, kdo by většině nesměl chybět na ostrově, je Tomáš V., naopak nejméně oblíben a bez koho by se ostatní obešli, je Patrik. Podle zaujímání stejných pozic ve 2., 5. a 6. místě je patrné, že členové skupiny mohou mít podobné vlastnosti, zájmy i podobný projev. Na základě těchto kritérií byli ostatními zařazeni právě do těchto pozic.

Pořadí pozic ve skupině (svěření úkolu):

Jméno	Pořadí
Jana	1.
Tereza K.	2.
Tomáš V.	3.
Aneta	4.
Martin	4.
Kamila	5.
Lucka	5.
Kvíťa	6.
Tobiáš	7.
Tomáš S.	8.
Tereza V.	9.
Zbyšek	10.
Čenda	11.
Patrik	12.

Za nejspolehlivější ve skupině je považována Jana, té by většina členů skupiny s důvěrou svěřila zajištění osobních záležitostí. Přestože Jana v dimenzi oblíbenosti zaujímá až páté místo, ostatní členové ji důvěřují a považují ji za spolehlivou. Nedůvěřivým a nespolehlivým pro ostatní je Patrik. Ten zaujímá poslední místo i v pořadí oblíbenosti. Tomáš V., který zaujímá pozici nejoblíbenějšího, se v pořadí důvěryhodnosti umístil na třetím místě.

Druhý oddíl otázek je zaměřen na zjišťování dimenze vlivu ve skupině. V první otázce toho oddílu se ptám členů skupiny na význam ostatních členů pro skupinu a ve druhé otázce zjišťuji, jaké vlastnosti oceňují členové skupiny na ostatních členech.

Pořadí pozic ve skupině (přirazování funkcí):

Jméno	Pořadí
Jana	1.
Aneta	2.
Kamila	3.
Tereza K.	4.
Tomáš S.	4.
Tomáš V.	4.
Martin	5.
Lucka	6.
Čenda	7.
Zbyšek	7.
Tobiáš	8.
Kvířa	9.
Tereza V.	9.
Patrik	10.

Nejdůležitější funkci by skupina svěřila opět Janě, takže v této otázce se potvrzuje důvěryhodnost, kterou skupina k Janě chová a Jana je tedy na základě této spolehlivosti pokládána ostatními za nejvlivnější osobu ve skupině. Nejméně významný a nejméně vlivný člen skupiny je Patrik.

Pořadí pozic ve skupině (prospěšnost pro ostatní):

Jméno	Pořadí
Zbyšek	1.
Aneta	2.
Čenda	3.
Jana	3.
Tomáš V.	3.
Kamila.	4.
Martin	4.
Tomáš S.	4.
Tereza K.	5.
Tereza V.	6.
Tobiáš	7.
Kvířa	8.
Patrik	9.
Lucka	10.

Za nejvíce schopného a prospěšného pro skupinu je považován Zbyšek, za nejméně prospěšného Lucka.

Třetí oddíl otázek zjišťoval hodnotovou orientaci skupiny. V první otázce byli členové skupiny vybídnuti, aby se zamysleli nad tím, co by na pustém ostrově nejvíce potřebovali a bez čeho by se naopak obešli. Ve druhé otázce jim mohla zlatá rybka splnit jakékoli přání, co má pro ně největší význam.

Pořadí (bez čeho by nemohly být):

Hodnota	Pořadí
Kamarád	1.
Volný čas	2.
Rodina, blízcí	3.
Mobilní telefon	4.
Hudba	5.
Knížka, časopisy	6.
Počítač, televize	7.
Zvířecí miláček	8.
Rodný dům	9.
Módní oblečení	10.
Peníze	11.
Škola	12.

Pro tuto skupinu je velice podstatné trávit svůj volný čas s někým blízkým, s kamarádem. Nedovedou si život představit bez možnosti trávení volného času. Z jednotlivých pozic je patrné, čemu se mohou ve svém volném čase věnovat. K nejoblíbenějším činnostem patří poslech hudby, čtení časopisů, nezbytnou náplní jejich volného času je i zábava prostřednictvím počítače a televizoru. Na posledním místě v jejich hierarchii hodnot stojí škola, tedy jako úplný protiklad k volnému času.

Pořadí (splnění přání):

Hodnota	Pořadí
Zdraví	1.
Spokojená rodina	2.
Něčeho v životě dosáhnout, mít úspěch	3.
Sebedůvěra	4.
Přátelství	5.
Být oblíbený mezi ostatními	6.
Pomoc druhého člověka	6.
Být spolehlivý	7.
Trávení volného času s tím, koho mám rád(a)	7.
Mít více volného času	8.
Smysl pro humor	9.
Zapadnutí do kolektivu	10.
Vydělávat hodně peněz	11.
Svobodné rozhodování se	12.
Dobré známky ve škole	13.
Hezký dům	14.
Krásné auto	15.

Skupina na první místo řadí hodnoty jako zdraví, spokojenou rodinu a touhu něčeho v životě dosáhnout. Hodnoty přátelství, oblíbenosti, trávení volného času s někým, koho mám rád, či zapadnutí do kolektivu řadí skupina až na páté, šesté, sedmé a desáté místo. Touha mít

více volného času zaujímá osmé místo. Mohu z toho vyvodit, že děti nezažívají v současnosti pocit osamocení, nepřijetí skupinou, mají spoustu přátel i volného času. Hmotné hodnoty pro ně v tomto věku nehrají velkou roli a nepřikládají jim velký význam.

Ve srovnání s jinými výzkumy je potřeba kamarádství stavěna respondenty vždy do popředí hodnotového žebříčku, kdy na vrcholu zaujímá místo zdraví. Přesto však, obdobně jako v mém ověřování i v jiných výzkumech, potřeba volného času nepředstavuje u dospívajících jejich prioritní hodnotu, podstatnější než samotná touha mít více volného času je touha strávit ho s tím, koho mám rád, kdo je mi blízký.⁵⁸

---

⁵⁸ srov. *Příspěvek k výzkumu hodnotových představ dětí na primární škole* [online]. ČAPV, 2004 [cit.2005-10-5]. Dostupné z: <http://projektujep.samcorp.cz/Prispevky-pdf/Hejlova.pdf>.

Indexy

Indexy ukazují lépe rozdíly mezi hodnocením jednotlivých žáků než prosté pořadí. Vidíme individuální pozice z hlediska možností regulací dění ve skupině.

Index oblíbenosti

Index oblíbenosti je průměrem hodnocení sympatičnosti člena skupiny ostatními a získává se jako průměr sloupce v matici. Index oblíbenosti vyjadřuje míru přijetí nebo odmítnutí jedince skupinou. Pořadí oblíbenosti vyjadřuje míru emocionálního přijetí člena skupinou. Na špičce jsou zpravidla žáci, kteří dokáží ostatním poskytnout největší míru emocionální podpory.

<i>Jméno</i>	<i>1. otázka</i>	<i>2. otázka</i>	<i>Celkem</i>
Tereza V.	3,15	3,85	7
Kamila	2,77	3,46	6,23
Tereza K.	3,38	2,92	6,30
Jana	3,23	2,46	5,69
Aneta	2,76	3,46	6,22
Čenda	2,85	4,00	6,85
Tomáš S.	3,31	3,77	7,08
Zbyšek	2,77	3,92	6,69
Kvíťa	3,31	3,54	6,85
Tobiáš	3,23	3,69	6,92
Martin	2,77	3,38	6,15
Tomáš V.	2,31	3,00	5,31
Patrik	3,54	4,23	7,77
Lucka	3,31	3,46	6,77

Index vlivu

Index vlivu je vypočtený průměr sloupce údajů v matici vlivu. Kategorie vlivu popisuje kompetence jednotlivých členů skupiny v oblasti řízení, ovládání ostatních, rozhodování. Na vrchol tohoto žebříčku se ve skupině dostanou jednotlivci, kteří ostatním nejvíce imponují a řadí se mezi přirozené vůdce skupiny. Mohou působit především jejich osobnostní charakteristiky. Ty by však samy o sobě nestačily, pokud by kompetence vlivného člena neodpovídaly tomu, čeho si skupina cení, jaké si stanovila cíle a jaké hodnoty uznává.

<i>Jméno</i>	<i>1. otázka</i>	<i>2. otázka</i>	<i>Celkem</i>
Tereza V.	3,85	3,62	7,47
Kamila	3,31	3,46	6,77
Tereza K.	3,38	3,54	6,92
Jana	3,00	3,38	6,38
Aneta	3,15	3,23	6,38
Čenda	3,62	3,38	7,00
Tomáš S.	3,38	3,46	6,84
Zbyšek	3,62	3,15	6,77
Kvíťa	3,85	4,00	7,85
Tobiáš	3,77	3,77	7,54
Martin	3,46	3,46	6,92
Tomáš V.	3,38	3,38	6,76
Patrik	4,00	4,15	8,15
Lucka	3,54	4,00	7,54

Index náklonnosti

Index náklonnosti je průměrem hodnocení členů skupiny jednotlivým členem, uvedených v příslušném řádku v téže matici. Index náklonnosti poukazuje na efektivní přijetí ostatních subjektem a také na subjektivní adaptovanost, tzn. na uspokojení ze vztahů ve skupině. Výsledky jsou důležité pro informaci, jak dítě prožívá své začlenění do skupiny.

<i>Jméno</i>	<i>1. otázka</i>	<i>2. otázka</i>	<i>Celkem</i>
Tereza V.	3,69	3,54	7,23
Kamila	2,92	2,77	5,69
Tereza K.	3,61	3,77	7,38
Jana	2,54	2,54	5,08
Aneta	3,46	3,46	6,92
Čenda	3,69	3,61	7,30
Tomáš S.	1,92	3,08	5,00
Zbyšek	2,61	2,61	5,22
Kvíťa	4,38	4,76	9,14
Tobiáš	3,54	3,61	7,15
Martin	1,46	2,46	3,92
Tomáš V.	4,15	4,38	8,53
Patrik	2,15	3,85	6,00
Lucka	3,07	4,08	7,15

Poměry indexů

Poměr indexů oblíby a vlivu poukazuje na hierarchii potřeb jedince. Vysoká oblíba a vysoký vliv ukazují na úspěšnou integraci obou tendencí, společenskou nezávislost i prosazení. Dimenze oblíbenosti a vlivu jsou na sobě do jisté míry nezávislé, tedy ten, kdo je ve třídě velmi oblíbený, nemusí být vždy také nejvlivnější a naopak. V této skupině se na pozici nejoblíbenějšího pohybuje Tomáš V., avšak největšího vlivu dosahují děvčata Jana a Aneta, která jsou na pozici oblíbenosti na druhém a čtvrtém místě. Tomáš V. se na pozici vlivu umístil na druhém místě. Je tedy patrná souvislost mezi oběma pozicemi. Tato skupina dětí se v obou škálách pohybuje v popředí obou pořadí a mohu je tedy označit za sociální špičku třídy. Nejnižší se v pořadí oblíby i vlivu umístil Patrik, ale v pořadí náklonnosti vykazuje šesté místo.

K dispozicím, které vytvářejí předpoklad oblíby i vlivu, patří sociální síla. Nejoblíbenější Tomáš V. je hodnocen kladně jako silný, ucházející a šikovný, v záporném hodnocení je nudný. Mně osobně se Tomáš V. jeví, jako nevýrazný chlapec, sportovně založený, nijak nevyčívá ze skupiny, komunikativní, má zájem o činnost i dění ve skupině. Nejvlivnější Jana byla hodnocena jako chytrá, šikovná, kamarádká, ale také jako nudná a nedůvěryhodná. Jana dosahuje i dobrých výsledků ve školní činnosti. Působí na mě vyspělejším dojmem. Aneta je také hodnocena jako kamarádká, jsou uznány i její vědomosti, ale za zápor je považován její nezájem a nedůvěryhodnost. Podle mého názoru je Aneta energická a sympatická dívka, pro kterou je velice podstatné navazování přátelství. Patrikovi, přestože v sociometrickém šetření jeho hodnoty byly spíše nízké, nemohu říci, že by skupina dávala příliš najevo tento svůj spíše negativní postoj. Patrik je žák, který vyžaduje od vyučujícího větší pozornost a individuální přístup, přesto je schopný se zapojit do běžného života své vrstevnické skupiny, zajímá se o dění kolem sebe, podílí se na činnosti skupiny a své zařazení do skupiny neprožívá negativně. Někteřími je dokonce označován za spolehlivého, zábavného a silného. Je zřejmé, že skupina si cení na svých členech především přátelskosti, inteligence, zručnosti a naopak neuznává nudu, lhostejnost a nespolehlivost.

Potvrzuje se zde pravidlo opačného jevu, kdy můžeme pozorovat, že sociální špička třídy se v pořadí náklonnosti umísťuje relativně nízko, tedy že většina známek, které dává svým spolužákům, je poměrně špatná, přestože oni sami dostávají známky dobré, a to i v dimenzi

oblíby. Tyto děti jsou v hodnocení ostatních poměrně náročné a kritické. V tomto pořadí se ukázalo, že nejoblíbenější Tomáš V., ani nejvlivnější Jana nemají nejvyšší index náklonnosti, ale tuto pozici zaujímá Martin. Ve skupině se projevuje jako přátelský a ochotný, ostatním ve skupině je pozitivně nakloněn, u některých je pro tyto vlastnosti oblíben. Prožívá pocit přijetí skupinou oproti Kvířovi, který dosáhl nejnižšího indexu náklonnosti, nepovažuje většinu za své kamarády, i on sám je odmítán, většinou si vystačí sám se sebou, je spíše uzavřenější, nemá dostatečné sociální dovednosti. O sociální vyspělosti špičky třídy svědčí to, že přes jejich náročnost na kvality spolužáků projevující se v hodnocení, sympatie ostatních neztrácejí.

9.5 Podklady pro pedagogické působení vedoucí zájmového kroužku vycházející z výsledků sociometrického šetření

Proces pedagogického ovlivňování vrstevnické skupiny by měl začínat nenápadným a přirozeným pozorováním skupiny. Teprve po získání dostatečného množství informací o skupině, jejích cílech, vůdci, normách a činnosti lze přistoupit k pokusu o první kontakt. Znát sociální strukturu své skupiny je pro vyučujícího profesionální povinností. Pouze pokud bude vědět, kteří žáci tvoří ve skupině sociální elitu a kdo je outsiderem, má možnost účinně ovlivňovat vztahy mezi dětmi žádoucím směrem a také jeho vzdělávací úsilí bude mít větší efekt.

Jádro třídy a její složení vypovídá mnoho o tom, jaké ve třídě vládne klima a s čím může pedagog při svém pedagogickém působení počítat. Významné je především pořadí vlivu. Pedagog se z osoby vůdce dozvídá, jaké jsou hodnoty třídy. Tyto hodnoty se vyučující nedozvídá pouze na základě vlastního pozorování, ale informace získává také ze slovního hodnocení členů skupiny, které doplňuje hodnocení oblíby i vlivu. Vlastnosti, které jsou nejvíce skupinou oceňovány na špičce skupiny, je především smysl pro kamarádství, chytrost a schopnost porozumět ostatním. I ve slovním hodnocení ostatních převládá oceňování hlavně kamarádství, zábavnost, šikovnost, i ocenění určitých vědomostí a schopnosti porozumění. Naopak skupina neuznává nudu, hloupost, nedůvěryhodnost a nezájem o dění ve skupině. Také při zjišťování hodnotové orientace této skupiny byly nejvíce označovány hodnoty jako

kamarádství, volný čas, zdraví, úspěch, blízcí i hodnoty, které jsou typické pro mládež jako mobilní telefon, poslech hudby, práce na počítači a sledování televize.

Skupina dětí, která tvoří sociální špičku skupiny, může být pro vedoucí oporou, na kterou se může spoléhat při svém působení a ovlivňování ostatních členů skupiny. Tato skupina je tvořena dětmi, které se projevují jako sociálně vyspělejší než ostatní, jsou schopné ve třídě prosadit řadu věcí, které nejsou v kompetenci učitele, protože se to týká vnitřního života skupiny.

Již z rozhovoru s vedoucí zájmového kroužku je patrné, že využívá možnosti pedagogického ovlivňování prostřednictvím sociální špičky třídy, ale bohužel ne na základě výsledků sociometrického šetření, ale pouze z vlastní zkušenosti a vlastního pozorování. Může tak dojít k omylu v podobě toho, že za sociální špičku mohou být považováni ti, kdo do ní ve skutečnosti, podle členů skupiny, vůbec nepatří a pedagog tak může prosazovat a vyzdvihovat jiné hodnoty, než jaké jsou skupinou uznávány, za nejvlivnějšího může považovat toho, kdo se mu v jeho očích jeví jako nejschopnější, ale skupina ho může naprosto ignorovat. Jeho ovlivňování tak může mít spíše negativní dopad. V takové skupině vládne chaos a napjatá atmosféra.

Ve skupině, ve které jsem působila, byly funkce rozloženy rovnoměrně a nikdo nebyl vedoucí považován za nejvlivnějšího a nejoblíbenějšího, ale spíše přiřazovala všem stejné možnosti. Patrik při vyplňování mnou zadaného dotazníku narazil na problém v podobě neschopnosti soustředit se na jeho zpracování. Patrik potřeboval dostatek času, ale přesto nemohl u něj udržet pozornost. V souvislosti s tím mě vedoucí upozornila na Patrikovo pomalejší tempo a na potřebu jeho důkladnějšího pedagogického vedení. Tento poznatek se projevil ve výsledcích sociometrického šetření, i ostatní členové jsou si vědomi trpělivosti, kterou Patrik vyžaduje, a někteří ji nejsou schopni. Z tohoto zjištění vyplývá, že kromě sestavení sociální struktury a celkové situace ve třídě můžeme výsledky sociometrie využít také k individuální diagnostice. U každého žáka ve skupině se dozvídáme, jak je umístěn v sociální hierarchii, jak ho ostatní vnímají a jakým způsobem ho popisují. Přináší nám to informace o sociabilitě dítěte, o jeho postavení ve skupině vrstevníků, i o tom, jak se dítě ve své vrstevnické skupině cítí. Vzhledem k důležitosti vrstevnické skupiny pro dítě jsou tyto informace neocenitelné pro určení příčin obtíží dítěte. Jsou cenné i pro stanovení dalších

pedagogických opatření. Změny v postavení dítěte v sociální skupině jsou nemyslitelné bez spolupráce psychologa a pedagoga. Špatné zkušenosti s vrstevnickými vztahy mohou ztěžovat i přímé pedagogické působení pedagoga.

Vztahy pubescentní mládeže jsou trvalejší a stále více založené na vazbě na vrstevnickou skupinu. Poznání vnitřního života sociální skupiny je tím obtížnější, čím jsou žáci starší. Pedagog uzavřenost skupiny většinou připisuje přicházející pubertě a změnám, které způsobuje u jednotlivých dětí. Pro žáky v tomto věku se však stává vliv sociální skupiny vrstevníků důležitější než názory a působení dospělých. Pokud tedy pedagog chce poznat stav sociální skupiny v rámci třídy nebo volnočasové skupiny, měl by používat nepřímých technik, kdy mezi nejúčinnější a informačně nejbohatší patří právě metody sociometrie.

Jestliže pedagog získá důvěru členů skupiny a ta začne pociťovat potřebu kontaktu s dospělým rádcem a pomocníkem, má možnost přímého ovlivňování skupiny. Může dokonce získat i pozici přirozeného vůdce skupiny vedle dětského vůdce. Jeho ovlivňování může probíhat směrem k tvorbě cíle, integraci zájmů členů, ovlivnění norem skupiny směrem k jejich znáročnění či zpevnění vnitřní struktury skupiny.⁵⁹

Informace získané pomocí sociometrických a ratingových postupů od žáků a z nich vyvozené hypotézy je třeba porovnat, ověřit a rozšířit s použitím faktů z jiných dostupných pramenů i jiných metod. Pedagog může využít vlastní zjištění o žákovi, o jeho chování, čerpat ze zkušeností jiných výchovných pracovníků. Relativně samostatným souborem významných údajů o žákovi tvoří informace o rodině.

---

⁵⁹ srov. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8. S. 34.

SHRNUTÍ

Nyní, již po zhodnocení výsledků praktického ověřování toho, zda vrstevnická skupina pubescentů hraje opravdu významnou roli ve výchovném procesu i v procesu socializace vůbec, je snad možné se pokusit zodpovědět otázky, které byly stanoveny a staly se předmětem cíle, jehož mělo být tímto praktickým ověřováním dosaženo. Je tedy skutečně vrstevnická skupina důležitým a nezbytným činitelem ve výchově? Je vrstevník, jako osoba blízká z hlediska věku, role, zájmu a životní orientace, zprostředkovatelem společensky akceptovatelných postojů? Stabilizuje a zakotvuje vrstevnická skupina dospívajícího v procesu vlastních fyzických, psychických a sociálních změn? Je vrstevnická skupina prostředkem k hledání a ujasňování vztahu k sobě samému? Jaké kompetence má škola při vedení volnočasové vrstevnické skupiny dětí pubescentního věku?

Z rozhovoru i z osobních zkušeností jsem zjistila, že věkově stejnorodé složení volnočasové skupiny vedoucí naprosto vyhovuje. Děti jsou si podobné zájmy, mentální úrovní, dovednostmi, prožívají stejná úskalí i radosti, která s sebou přináší vývojové období pubescence. Využívá i skutečnosti, že dítě v tomto věku je snáze ovlivnitelnější názorem svých vrstevníků. K činnosti zájmového kroužku přistupuje volně a nevázaně, přihlíží k potřebám skupiny tohoto věku a je si vědoma specifik, která děti v tomto vývojovém období provázejí. Jako pedagog si musí uvědomovat, že dítě právě využívá skupinu vrstevníků ke kompenzaci vnitřního napětí, které ventiluje v aktivitách s nimi. Nemá pak potřebu toto napětí uvolňovat ve sporu s autoritami. Podle sociální špičky skupiny je možné vyvodit závěr, že chování členů zastávajících tyto pozice, je zdrojem standardů chování skupiny. Vrstevnická skupina je příležitostí pro nápodobu i modelování určitých vzorců chování i pro zpětnou vazbu o vlastním chování. Jedinec si uvědomuje, za co ho skupina může potrestat, co neuznává, ztotožňuje se s chováním většiny členů skupiny. Tím, že si uvědomuje své chování, uvědomuje si sám sebe a ujasňuje si vztah k sobě samému. Právě organizovaná volnočasová skupina by měla být příležitostí pro osvojování si společensky uznávaných hodnot a postojů, jejich zprostředkovatelem není pouze vedoucí, ale i skupina vrstevníků. Informace získané od pedagoga může dítě konzultovat se svým vrstevníkem, který většinou zastává obdobný názor, má stejné zkušenosti a stejný pohled na věc a rozšiřovat si tak své znalosti a poznatky o světě.

Škola je sociálním prostředím, kde se nejčastěji vrstevníci dostávají do vzájemné interakce, působí na sebe navzájem. Součástí tohoto sociálního dění je působení pedagoga na žáky a naopak žáků na pedagoga. I volnočasové působení musí brát v úvahu specifickou sociální strukturu skupiny, která určitým způsobem reaguje na pedagogické působení učitele i vychovatele, podporuje jeho pedagogické záměry nebo se naopak staví proti nim. Pro pedagoga je tedy velmi užitečné, aby bral v úvahu rovněž sociální rozměr i z pedagogických důvodů, aby jeho snaha měla smysl. Všechno dění ve škole se odehrává na dvou rovinách, na pedagogické a sociální. Pedagog se ve své práci vědomě zaměřuje především na pedagogickou stránku svého působení, ale musí brát v úvahu i sociální aspekty, jako zapojení všech žáků do činnosti, jejich aktivizaci a orientaci v dění ve skupině. Do popředí by měl ve výchovné práci vystupovat i důraz na individualitu dítěte, ale ne na úkor opomíjení sociálních souvislostí.

ZÁVĚR

Vedle působení vrstevnické skupiny nepřestává být pedagog nezbytným článkem ve výchově jedince. Svým usměrňováním a nenásilným ovlivňováním skupiny otevírá další možnosti rozvoje vrstevnické skupiny. Pedagogika volného času vychází z poznatků obecné pedagogiky, dalších pedagogických disciplín i z poznatků dalších věd, jejichž základní pojmy aplikuje do specifických podmínek výchovy ve volném čase. Stanovení podmínek výchovy a pedagogického ovlivňování má svá specifika vzhledem k prostředí, ve kterém probíhá, z hlediska struktury osobnosti, stanovených činností i s ohledem na věkové zvláštnosti. Tedy výchovné působení v oblasti volného času vychází z obecných požadavků a cílů výchovně vzdělávací činnosti a reaguje na potřeby společenského vývoje.

Hlavním cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince kvalitně a plnohodnotně využívat svůj volný čas a umět s ním hospodařit. Prostřednictvím volnočasových aktivit má mladý člověk možnost uvědomovat si možnosti dosahování kvality vlastního života, uvědomovat si své dispozice, hledat sám sebe a naplňovat potřebu mezilidského styku. Smysluplné naplnění volného času je jednou z forem, jak čelit sociálně patologickým jevům ohrožující děti a mládež. Toho hledisko by mělo brát vedení škol i samotní vyučující při tvorbě a realizaci volnočasové nabídky.

Mládež pubescentního věku prochází složitým obdobím svého vývoje. Stojí na hranici dětství a dospívání, setkává se se změnami, které budou jistou dobu denní záležitostí. Vrstevnická skupina je tedy pro jedince v tomto věku rovnocenným partnerem, který chápe, jak se cítí, co prožívá, protože „táhnou za jeden provaz“. Vrstevnická skupina je útočištěm před nástrahami tohoto nelehkého období i nástrahami světa dospělých. Pedagogika volného času svým obsahem, cíly, formami a metodami je jednou z možností, jak poskytnou ztracenému jedinci skutečně bezpečné prostředí plné zábavy, relaxace, přátel a nových podnětů prostřednictvím organizované volnočasové aktivity a spojit tak příjemné s užitečným. Je ukazatelem správné cesty životem i cesty k sobě samému.

Vrstevnické skupiny jsou přirozeným způsobem existence života dětí a mládeže a jedním z účinných socializačních činitelů. Navazuje-li pedagog při svém působení na vliv vrstevnické

skupiny, může být jeho práce usnadněna, jsou-li hodnoty, normy, cíle i činnost skupiny žádoucí. Je-li tomu naopak, musí pedagog vynaložit mnoho úsilí a použít vhodných prostředků pro ovlivňování skupiny společensky žádoucím směrem.

Není sporu o tom, že vrstevnická skupina má svou nezastupitelnou roli v průběhu celého života jedince a je významným socializačním činitelem. Bez vrstevnické skupiny by mladý člověk nebyl schopen uspokojovat navazování sociálních kontaktů a hledat svou vlastní identitu. Ne vždy však má vrstevnická skupina pozitivní dopad na vývoj jedince. I ve zdánlivě spokojené a bezproblémové skupině vrstevníků nemusí panovat sympatie mezi všemi členy. Její patologické zaměření může představovat velký osobní i společenský problém. Není proto ideální spojovat si pojem „vrstevnická skupina“ pouze s výhodami, které toto složení skupiny přináší, ale je třeba si především v souvislosti s nabídkou kvalitního trávení volného času uvědomovat i její negativa, jejich příčiny a vhodným pedagogickým ovlivňováním jim zabráňovat nebo je alespoň kompenzovat.

SEZNAM LITERATURY

Hlavní prameny

Monografie:

ADAMS, A. - LEVERMORE, J. - WARD, P. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8.

BAY, R. H. *Účinné vedení týmů*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-9068-8.

BEDRNOVÁ, E. *Člověk hledá člověka*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-040-2.

BEDRNOVÁ, E. *Cesty k lidem*. Praha: Horizont, 1990. ISBN 80-7012-025-8.

BLAŽEK, B. *Tváří v tvář obrazovce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-11-7.

ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-225-87.

HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0135-9.

HÁJEK, B. - HOFBAUER, B. - PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele, vybraná témata*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0436-1.

HRABAL, V., st. - HRABAL, V., ml. *Diagnostika, Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5.

KON, I. S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-254-88.

KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996. ISBN 80-7067-669-8.

LISÁ, Z. - KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-084-86.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-320.

MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MELGOSA, J. *Žít naplno*. Praha: Advent – Orion, 1999. ISBN 80-7172-300-2.

MELGOSA, J. - POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent – Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3.

NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-012-3.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. 1. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

ROUSSEAU, J. J. *Emil, čili o vychování; O životě, názorech a spisech Rousseauových*. 1. díl (1.-3. kniha). Praha: Dědictví Komenského, 1910.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-078-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0181-8.

Elektronické dokumenty:

ALAN, J. *Biografie a dějiny* [online]. Virtuální institut, o.p.s., 2003 [cit. 2005-11-22]. Dostupné z: http://virtualni.institut.cz/bio_hi/prednas/před_6.htm.

Příspěvek k výzkumu hodnotových představ dítěte na primární škole [online]. ČAPV, 2004 [cit. 2005-10-5]. Dostupné z: <http://projektujep.samcorp.cz/Prispevky-pdf/Hejlova.pdf>.

Časopisecké statě:

ŠŤASTNÝ, O. Hustá vychytávka: rozumíme vlastní řeči? Češtináři žasnou nad tím, jak rychle se náš jazyk vyvíjí. A co je hitem poslední doby? Zdrobněliny. *Mladá fronta Dnes*, 2005, roč. 16, č. 108, s. A/8.

Sekundární prameny

Monografie:

ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panoram, 1989.

ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1997. ISBN 80-85799-03-0.

ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. 1. vydání. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi, příručka pro učitele*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.

HELUS, Z. *Pojetí žáka a perspektivy osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.

HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Já a ty, o zdravých vztazích mezi lidmi*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-042-86.

MAREŠ, J. - KŘIVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-21854-7.

OPASCHOWSKI, H. W. *Pädagogik der Freizeit. Grundlegung für Wissenschaft und Praxis*. 3 Gg. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt, 1976. ISBN 3-7815-0278-3.

SAK, P. – SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

SELTZER, V. C. *The psychosocial worlds of the adolescent: Public and Private*. New York: John Wiley & Sons, 1989. ISBN 0-471-63258-9.

SMÉKAL, V. - LACINOVÁ, L. - KUKLA, L. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister&Principal, 2004. ISBN 14-254-88.

VÁGNEROVÁ, M. - VALENTOVÁ, L. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, 1991. ISBN 80-7066-384-7.

Elektronické dokumenty:

MACEK, P. *Adolescence* [online]. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o, poslední aktualizace 19.8. 2004[cit. 2006-2-1].

Dostupné z: <http://www.viap.cz/knihy/adolescence.htm>.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I *Slangová slova používaná mládeží v pubescentním věku*
- Příloha II *Školní časopis „Plechovka chytrosti“*
- Příloha III *Rozhovor s ředitelem Základní školy Bernarda Bolzana*
- Příloha IV *Rozhovor s vedoucí zájmového kroužku*
- Příloha V *Dotazník pro učitele Základní školy Bernarda Bolzana*
- Příloha VI *Dotazník pro děti docházející do zájmového kroužku
„Školní časopis“*
- Příloha VII *Maticové zpracování sociometricko-ratingového dotazníku*
- Příloha VIII *Volné hodnotící charakteristiky vyplývající ze
sociometricko-ratingového dotazníku*

PŘÍLOHY

Příloha I *Způsob komunikace mládeže pubescentního věku*

„Sem na jedný hustý pařbě v klubíku potkal fakt cool roštěnku, žádnou intošku. Sme se sjeli špekem a pak jenom zevlovali. Dneska si hodíme ráčko,“ vypráví patnáctiletý mladík svému kamarádovi.

Přeloženo do běžně srozumitelné češtiny, chlapec říká: „Na jedné velmi dobré zábavě v klubu jsem potkal moc milou dívku, nijak přechytralou. Vykouřili jsme cigaretu marihuany a pak vše kolem jen pozorovali. Dnes máme další rande.“

Nová česká slova vytvářená pubescentní mládeží⁶⁰

hustý, cool	něco skvělého
pruda	otrava, nuda
zevling	nicnedělání
vychytávka	povedená věc
roštěnka	dívka
salámista	pohodový člověk
výživný	kvalitní, zábavné

Z oblasti počítačů:

e–kriminalita	zločiny pomocí informačních technologií
e–nákup	nákup pomocí internetu
hopsačka	počítačová hra, v níž hrdina prochází nebezpečným terénem
myšítko	tlačítko na myši
hacknutý	neoprávněný průnik do cizího počítačového systému
smajlík	grafický symbol pro vyjádření emocí

⁶⁰ ŠTASTNÝ, O. Hustá vychytávka: rozumíme vlastní řeči? Češtináři žasnou nad tím, jak rychle se náš jazyk vyvíjí. A co je hitem poslední doby? Zdrobněliny. *Mladá fronta Dnes*. 9. 5. 2005, roč. 16, č. 108. S. A /8.

upirátit
mailista
netholik

nelegálně získat kopii
uživatel elektronické pošty
ten, kdo je závislý na užívání internetu

Z politiky:

modroptáčník
socka

příznivec ODS
člen ČSSD

Z prostředí drog:

našlehnutý, vyspejsováný
smažka
špek
travař

člověk pod vlivem drogy
ten, kdo bere drogy
cigareta marihuany
ten, kdo kouří marihuanu

Z popkultury:

gottofil
kočkobalka

obdivovatel Karla Gotta
písnička k vyvolání přízně žen

Další výrazy:

mikrovlnit
havlovky
Vepřoknedloland

činnost mikrovlnné trouby
úzké brýle, které nosil V. Havel
označení naší vlasti

ODKAZY

SLUDOKU

KRTOVY

SOETILY

MEJELY

HOROSKOPE

VYPOCET

LETURA

CESTOVNI

SAZBY

PRILoha

PRILoha

PRILoha

PRILoha

PRILoha

PRILoha

ODKAZY

SUDOKU

KŘÍŽOVKY

ROZDÍLY

MODELÝ

HOROSKOPY

VTIPY

KULTURA

CO VÍTE O
SARAH?

KDO CO
SBÍRÁ?

PORADNA

ANKETY

RYBAŘENÍ

A DALŠÍ!!!

Školní časopis

Základní školy
Bernarda Bolzana
o.p.s.

Anketa:

Vyrazili jsme do ulic, protože nás zajímalo, jak je naše škola známá. Měli jsme jedinou otázku: Co si myslíte, že se nachází v zelené budově na Tržním náměstí?

Odpovědi byly různé, hodně z dotázaných uvedlo, že jde o školu a dokonce vědělo, že jde o Školu Bernarda Bolzana. Uvádíme ty, které nás nějakým způsobem zaujaly (někdy jsou i velmi zábavné).

Muž, 30 let – nevěděl vůbec, že na Tržním náměstí je nějaká zelená budova

Žena, 49 let – škola

Muž, 47 let – škola, dokonce věděl přesný název naší školy

Žena, 30 let – nevěděla, že vůbec nějaké Tržním náměstí v Táboře máme

Žena, 16 let – na Tržním náměstí už více než půl roku nebyla, tak nevěděla

Žena, 28 let – vůbec neměla tušení

Muž, 27 let – právě tam nebyl, tak nevěděl

Žena, 44 let – byla přesvědčena, že je tam infocentrum

Žena, 25 let – naši školu měla za sídlo České obchodní inspekce

Žena, 21 let – podle ní je zde vinotéka

Žena, 39 let – spletla si naši školu s vodárenskou věží

Muž, 40 let – restaurace

Žena, 55 let – lékárna

A nejtipnější – muž, 40 let – „když je ta budova zelená, tak to tam bude zelenářství“

SLADKÉ JE DOBRÉ NA NERVY!

Cukrárny

Kdo by neznal cukrárny. Proto jsme se rozhodli, že „zmapujeme“ všechny cukrárny ve městě. prozkoumat. Příjemné počtení a dobrou chuť!

Mariana

10,-Kč za 1 kopeček

Zmrzku dávají i do barevných kelímků

U Mozarta

Malá 7,- Kč

Velká 14,-Kč

Točená zmrzlina

1 Kopeček 8,- Kč

Campanila

1 kopeček za 10,- Kč

mají i kokosovou

snad nejhubenější kremrole ve městě!!!!!!!!!!!!!! za 8,- Kč

výborný ježek s mandlemi, piškotem a šlehačkou za 10,- Kč

U lípy

(náměstí Mikuláše z Husi)

1 kopeček za 7,- Kč

velké + : **tlusté a baculaté kremrole** (někdy až moc ☺)

široký výběr pendreků, prodávají svíčky, muzeum fotek

SANDRA

mléčná 15,- Kč

1 kopeček 9,-Kč

UPOZORNĚNÍ– z mléčné zmrzliny dostal jeden člověk salmonelu

Jana Somogyiová

fotila Lucie Wirthová

A teď něco pro zasmání!

Sedí prase na stromě a plete beton. Kolem letí krokodýl a ptá se: „Kolik je hodin“? „Čtvrtek“. „To je jedno“, odpoví krokodýl, „stejně letím doprava“.

Co vznikne, když se zkrříží jezevčík a ježek?

Ostnatý drát!

Hraběnka přišla do vojenského lazaretu, který finančně podporuje, a ptá se jednoho pacienta:

„Jak jste se zranil?“

„Šrapnelem....“

„Och, vybuchl a zasáhl vás?“

„Ne. V noci se připlížil a uštknul mě!!!!“

Zápis ze servisní knihy letadla:

Zápis kapitána: „Něco klepe v pravém křídle.“

Zápis servisního technika: „Něco jsem tam utáhl.“

„Přátelé, představte si, co se stalo,“ vypráví s úžasem svým společníkům z cirkusu polykač nožů.

„Můj synek, kterému je teprve devět měsíců, spolkl první špendlík!“

Jana Somogyiová , Květoslav Brent

Něco pro zajímavost:

Aritmetický průměr výšky žáků naší školy

1.A – Martinka Macháčková – 122cm

Tereзка Drsová -122cm

Vojta Sychra – 125 cm

Jirka Adelt -126cm

2.A – Anička Mašková -122 cm

Betty Kozubová -123cm

Honza Buriánek - 128cm

Honza Bonaventura – 129cm

3.A – Anetka Heřmanová -135cm

Evka Koubová – 136cm,

Páťa Trska -135cm

Lukáš Zadražil -136cm

4.A – Karolina Podrasky-140cm

Anička Kotalová-141cm

Kuba Kostrba -140cm

Ondra Beneš-142cm

5.A - Jana Vančurová – 145 cm

Dominika Nováková – 146 cm

Honza Šílený – 154 cm
Kvíťa Brent 150 cm

6.A – Markéta Roztočilová – 150 cm
Verča Boušková – 150cm
Martin Broukal – 158 cm
Tomáš Sychra – 158cm

7.A – Bára Dvořáková -161cm
Klára Stratilová-160cm,
Marek Homola 160cm
Ondra Tůma-161cm

8.A – Sabča Vykoukalová -162cm
Zdeňka Uhlířová-163 cm
Marco Brixa -174 cm
Erik Hera – 173cm

9.A – Magda Zářecká 163cm
Verča Wirthová – 164cm
Tommaso Mužík – 180cm
Jára Uhlíř - 179cm

Aritmetický průměr výšky je 147cm.

Aneta Janoušková, Tereza Vančurová a Kamila Vítková

Něco z botaniky:

Vykvetla nejsmrduťejší rostlina

Do světové rekordní výšky 2,94 m vyrostla ve stuttgartské botanické zahradě nejsmrduťejší rostlina světa *amorphophallus titanum*, česky zvaná zmijovec obrovský. Kvůli zápachu zkaženého masa se jí někdy říká „mrtvolná“ rostlina. Ve volné přírodě kvete jednou za 3 roky a pyšní se největším květem na světě. Její průměrná váha je 100 kg.

Jedenáct let stará rostlina, která rychle vyráží vzhůru a rozkvétá náhle

složeným květem, ve kterém převládá žlutá a fialová barva. Květina dostala od pracovníků stuttgartské botanické zahrady přezdívku Diva.

Zmijovec byl objeven v roce 1878 Sumatře, která je jeho jediným přirozeným místem výskytu. V „zajetí“ se mu daří jen v několika botanických zahradách.

Zápach je klíčový pro přežití zmijovce v jeho přirozeném prostředí. Nevábná vůně totiž láká brouky a mouchy, kteří umožňují opylování. Tuto vůni však cítí všichni do okolí 1 km.

Jana Somogyiová

Hororskopy

Beran

Stane se vám do vydání příštího čísla nehoda při tělocviku. Bude to něco hrozného například vyvrknutý kotník nebo špatná známka třeba ze šplhu. I sportovcům radím být na pozoru! V matice budete probírat těžké úkoly.

Býk

Až půjdete na oběd, kamarádi vám sdělí zlou věc. Nejspíše půjde o něco hrozného například písemku nebo rozpad party. Dejte si na obědě též pozor co jíte! Nepozornost by vás mohla ohrozit na životě!!

Blíženci

Do vydání dalšího čísla buďte stále na pozoru! Blíží se písemky! Taky pozor na učitele, je možné že si na vás od tohoto týdne zasednou! Musíte si trochu šplhnout! Referát pomůže!

Rak

Hrozí strašné nebezpečí!!! Do vydání další plechovky vrať všechny dluhy a nic si nepůjčuj!!! Za chvíli

by si musel vrátit dvojnásob! Hlavně žádné sliby!! To už vůbec!!

Lev

Teple se oblíkni!! Nebo schytáš zápal plic!
Ovšem taky nic nevsázej, jelikož prohraješ na celé čáře! Téže nehraj hazardní hry ani karty ani páku. Mohly by ti rupnout nervy!

Panna

Půjdete nakupovat, a ošidí vás o hodně peněz! Vemte si s sebou kalkulačku!
Ve škole toho bude na vás moc, na to konto vám bude hodně špatně!

Váhy

Nic nekupujte! Vyhodíte spousta peněz za blbosti, které nepotřebujete! Třeba šperky, baterky a figurky. Taky pozor na zuřivé psi!

Štír

Nemyslete negativně! Hlavně nezačněte věřit na některou z těch blbin jako duchové či UFO! Vyděsí vás to a budete mít problém! Takže pozor na auta učitele a výmysly

Střelec

Někdo vás bude dost prudit. Bude si podle vašeho názoru myslet jak je chytrý a bude dost nadržžený. Dále jezte zdravě jelikož můžete ztloustnout až o 5 kg.!! Ve škole bude nuda a vám se bude znát každý den trapný.

Kozoroh

Máte problém!! V rodině jste si mysleli že budete v klidu když všechny naštvete, ale to nefunguje! Velký Ježíšek vás vidí! A proto čekejte pod stromečkem jen polovinu věcí které chcete.

Vodnář

Stále cítíte pocit viny z toho že někoho zklamete. A to není jediný problém! Baví vás porušovat pravidla a všude přísaháte na to že už nikdy nic takového neprovedete, a to je blbý už proto že nevíte co už všechno nesmíte.

Ryby

Moc si věříte a to je problém. Zamyslete se! Nemáte ještě nějaký úkol?!

KDO CO SBÍRÁ?

Společnost sběratelů pivety

Tato společnost se zabývá sdružováním všech sběratelů pivety, tak to říkají oni. Jde vlastně o pivní tácky, etikety, víčka, účtenky a zápelky Prezident jejich sdružení Jiří Drápela již připravil několik CDs galeriemi pivních etiket. Organizují též burzy a informují o nich ostatní členy.

Ke svým členům a všem sběratelům mají průběžné správy například o padělcích pana Kadlece. Koukněte se na jejich stránky.

www.pivety.com

Objevil jsem 19letého sběratele Lukáše Choura z severních Čech. Sbírá staré radiopřijímače a restauruje je. Celou svoji obrovskou sbírku ukládá do starého mlýnu. Studuje ve Varnsdorfu Střední školu elektrotechnickou. Když mu bylo 6, musel uklidit u babičky ve sklepě a našel tam koku starého železa. Vše pilně odvozil do sběrný. Tak postupně začal vydělávat. Co viděl zavezl do sběrný.

Jeho táta mu jednou přivezl staré rádia, aby si je rozebral a vydělal si. Ale ,jak on sám píše, když chtěl začít, ruka se mu zarazila a začal je sbírat. Od té doby má asi 700 kusů. Tu nádheru si prohlédněte na www.radioman.wz.cz.

Největší soukromá sbírka světelných zdrojů na světě

Vznikla v Kralupech nad Vltavou v polovině šedesátých let jako malé muzeum světla. V osmi vitrínách bylo vystaveno asi 1500 exponátů zdrojů světla a záření. Vybavení muzea bylo bohužel kompletně zničeno povodní v roce 2002. V současné době jsou exponáty uloženy a nejsou schopny vystavování. Stanislav Slabihoudek je z velké většiny majitelem této sbírky.

Naštěstí má svou sbírku nafocenou a tak si jí můžete prohlédnout na stránce

http://muzeum.pre.cz/soukrome_sbirky/zarovky/index.php

Ex libris

Každý zrovna neví co to vlastně je a tak to vysvětlím.

Ex libris je nálepka která se lepí na vnitřní desky knížky.

Je to průkaz toho že tato kniha je vaše. Ex libris znamená z knih takže by jste tam měli napsat Franty Nováka a né Franta Novák.

A pokud máte jen jednu knihu tak si to tam nelepte :)

Jinak se můžete kouknout na stránky svazu sběratelů Ex libris

<http://www.exlibrisweb.cz/>

Tobiáš Smolík

Poradna

Máte problémy doma? Nebo ve škole? Od toho je tady náš nový školní časopis „Plechovka Chytrosti“

Náš odborník Vám s radostí pomůže s každým Vaším problémem, každou Vaší starostí a nabídne Vám pomoc a řešení. Své dotazy a problémy pište na emailovou adresu: Sk.poradna@seznam.cz.

Do každého čísla bude zařazen jeden, popř. dva dotazy.

Otázka:

Každý den když jsem přišel ze školy domů, přiběhl ke mě můj mladší bratr a začal mě kopat, štípat, fackovat a na konec začal křičet, že ho prý bijí já. Když ho slyšela mamka přiběhla a seřvala mě, že než jsem přišel byl tam klid.

Co mám dělat, když mě rodiče už ani nepouští ven, musím se pořád učit...

Lubomír 12 let

Odpověď:

Starší sourozenec to má vždy těžší. Musí dávat pozor na mladšího sourozence a ten občas zneužije situace. Nejlepší rada je, počkat až mladší sourozenec vyroste. Zkus to rodičům vysvětlit, určitě to pomůže.

redakce

Otázka:

Rostou mi rychle nohy takže si musím skoro každý druhý měsíc kupovat nové boty. Tatínek už z toho má velkou hlavu a tak na mne pořád nadává, že už mi žádné boty nekoupí, protože na to nemá. A já si nevím rady, protože jsou mi boty zase malé a v kasičce už nemám ani halíř...

Otýlie 8 let

Odpověď:

Rosteš a tatínek to musí vydržet, a uvidíš, že ti koupí nové boty.

redakce

Tereza Krausová

STŘEDNÍ ŠKOLA SE ZAMĚŘENÍM NA CIZÍ JAZYKY

OPEN GATE

Babice 5

251 01 Říčany

Osmileté gymnázium pro studijně nadané děti. Nosí se v ní školní uniformy. Je to škola kolejního typu, děti se na víkendy vrací domů.

Open Gate přistupuje ke každému studentovi jako k osobnosti s konkrétním nadáním a specifickými vzdělávacími a lidskými potřebami. Nízký počet žáků (šestnáct žáků v každé třídě) umožňuje individuální přístup pedagogů.

Studium na OPEN GATE umožňuje celou dobu studia s maximální mírou využívat špičkového zázemí a vybavení. Součástí areálu školy jsou také knihovna, divadelní sál.

Dílny (textilní, dřevodílna,...), výtvarný ateliér, hospodářský dvůr (s koňmi, kozami a ovci), zookoutek (s exotickou faunou a florou), velký bazén propojen s velkou tělocvičnou, hudební a nahrávací studio.

Studentské koleje tvoří čtyři dvoupodlažní propojené budovy, každá s jinou barvou. Oranžová: pro mladší dívky, žlutá pro starší dívky, modrá pro mladší chlapce, zelená pro starší chlapce. Jeden pokoj je rozdělen na dva dvojlůžkové a dvě koupelny.

V zookoutku děti mají hodiny přírodopisu a zeměpisu a děti tam také mají své domácí mazlíčky, které před nástupem na OPEN GATE chovaly doma. Škola má tři koně: Kubu, Whiskyho a Honzu, kteří mají svůj velký výběh a stáj. Prostřednictvím intenzivní dvojjazyčné výuky (od kvinty se v angličtině vyučuje pět jazyků) by mělo dojít k dokonalému osvojení angličtiny. Studenti mají možnost před ukončením gymnázia složit mezinárodně uznávané jazykové zkoušky. Od tercie je vyučován i druhý cizí jazyk. Tato škola je jediná svého typu v České Republice.

Kamila Vítková, Tereza Vančurová, Aneta Janoušková

SUDOKU

Klasický rébus Sudoku je mřížka složená ze čtverců tři na tři, přičemž každý čtverec je dále rozdělen na třikrát tři políčka. Do každého políčka je třeba umístit číslici od jedné do devíti, ovšem za dodržení těchto podmínek.

- Každá řádka (vodorovná řada) rébusu musí obsahovat jednu a právě jednu od každé číslice.
- Každý sloupec (svislá řada) rébusu musí obsahovat jednu a právě jednu od každé číslice.
- Každý čtverec musí obsahovat jednu a právě jednu od každé číslice.

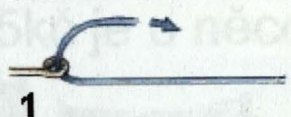
3	2				8			1
				9	2			6
8	9	6	5					4
		4		2		1		6
2			1		7			9
7		1		5		2		
	3				5	9	8	4
	1		4	3				
4			2				1	3

Rybaření

Základní uzly

Bez uzlu se žádný rybář neobejde a tak neuškodí malé zopakování. Každý uzel je potenciálně slabým místem udice, a proto bychom vázání háčků měli věnovat zvýšenou pozornost. Před zatažením uzlu je vhodné jej navlhčit vodou, abychom zmenšili tření, které tímto způsobíme. Chráníme tak vlasce před možným poškozením. Volné koncečky uzlu zastříhneme ve vzdálenosti 1-2mm od něj, abychom zabránili zachytávání vlasce v očkách prutu. Na obr. můžete vidět postup při navazování háčku s očkem a s lopatkou.

Háček s očkem

1

2

3

4

5

6

Háček s lopatkou

1

2

3

Háček s očkem (uzel Domhof)

1

2

armada: stojí cca 2896kč je

průměrný

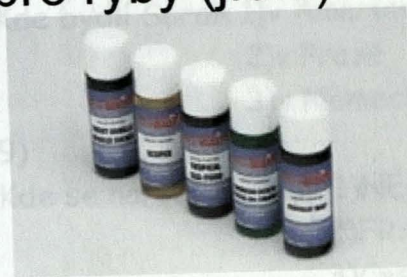
armada 7000PRO: stojí cca

4485kč je o něco lepší

FISH MEAL MIX: cca 247kč mix

pro ryby (jídlo)

speciální příchuti: cca 219kč co

dodat....:-))))a

Zbyšek Lavička

sarah Connor

1)
Kde měla Sarah první koncert: 1)Německo 2)Anglie 3)Švýcarsko

2)
Kolik členů tvoří Connorovic rodina: 1)5 členů 2)12 členů 3)17 členů

3)
Kolik let je Sarah Connor:1)27 let 2)50 let 3)32 let

4)
Kdy se brali Sarah a Marc:1)25 Zář 2)31 Října 3)10 Listopadu

5)
Jaké je druhé jméno Sarah :1)Linda
2)Lachejsis
3)Blažena

6)
Jaké příjmení má manžel Sarah:1)Flatley
2)Novotný
3)Spring

7)
Kolik má Sarah dětí:1)1dítě
2)2děti
3)3děti

8)
Kde bydlí Sarah 1)v Americe
2)v Praze
3)v Německu

9)
Kde se narodila Sarah 1)NĚMECKO
2)FRANCIE
3)Česká Republika

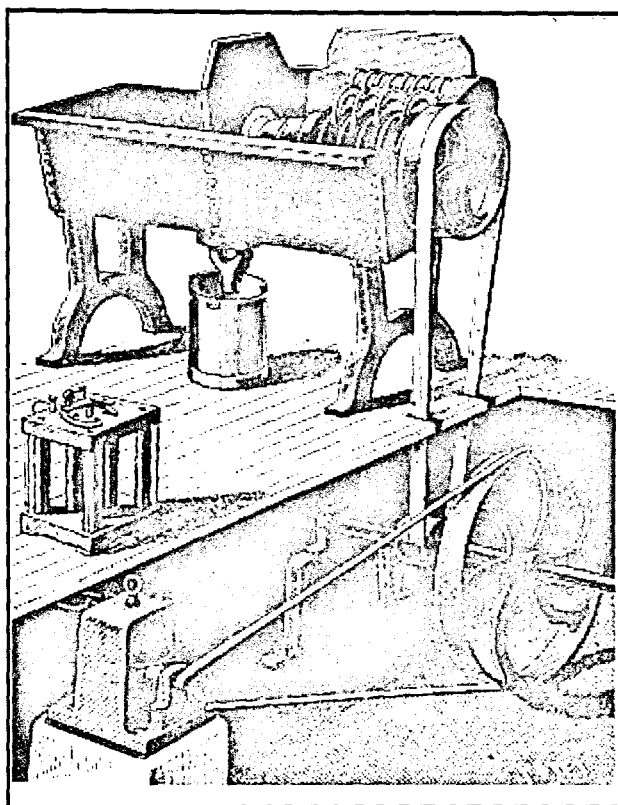
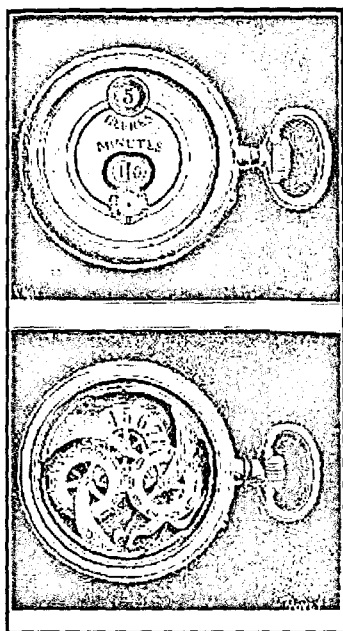
10)
CO ZPÍVÁ sarah 1)pop
2)rock
3)jazz

Řešení.:1)1,2)2,3)1,4),3,5)1,6)3,7)2,8)3,9)1,10)1.

Vynálezecké kuriozity

Digitální hodinky.

Není to příliš dlouho, co ovládly svět digitální hodinky. Mnozí je považovali za výkřik nejnovější techniky a falešně si je spojovali s nutností existence mikroprocesorů, počítačů atd. Tuto falešnou představu vyvracejí mj. i digitální hodinky na obrázku z roku 1894. Tyto hodinky "bez ručiček" byly sestrojeny v Paříži.

Myčka nádobí.

Složité zařízení na obrázku je myčka nádobí z roku 1899. Elektromotor a první část

složeného řemenového pohonu je pod podlahou. Na podlaze je vypínač a vlastní myčka. Ta je tvořena žlabem na vodu, kartáče a talíře. Řemenový pohon otáčel spirálovými kartáči, které myly talíře, otáčely jimi a zároveň je posouvaly do levé části vany, kde se mohly umyté talíře odebrat. Voda nebyla přímo připojena, musela se odebrat ze zásobníku teplé vody. Myčka také nebyla napojena na odpad, špinavá voda se vypouštěla do vědra.

Pojízdné nohy.

Také kolečkové brusle, které dnes zažívají svůj velký boom, nejsou ničím novým. Jejich předchůdci z roku 1870 však vypadaly přece poněkud jinak. Byla to poměrně velká přípínací kolečka, sahající až do půli lýtek. Na každé noze bylo pouze jedno takové kolečko. Dámská

kolečka měla navíc bezpečnostní síťku, aby se sukně nezamotala do kola. I tak musely být sukně - na tehdejší dobu - poněkud zkrácené.

Tereza Krausová

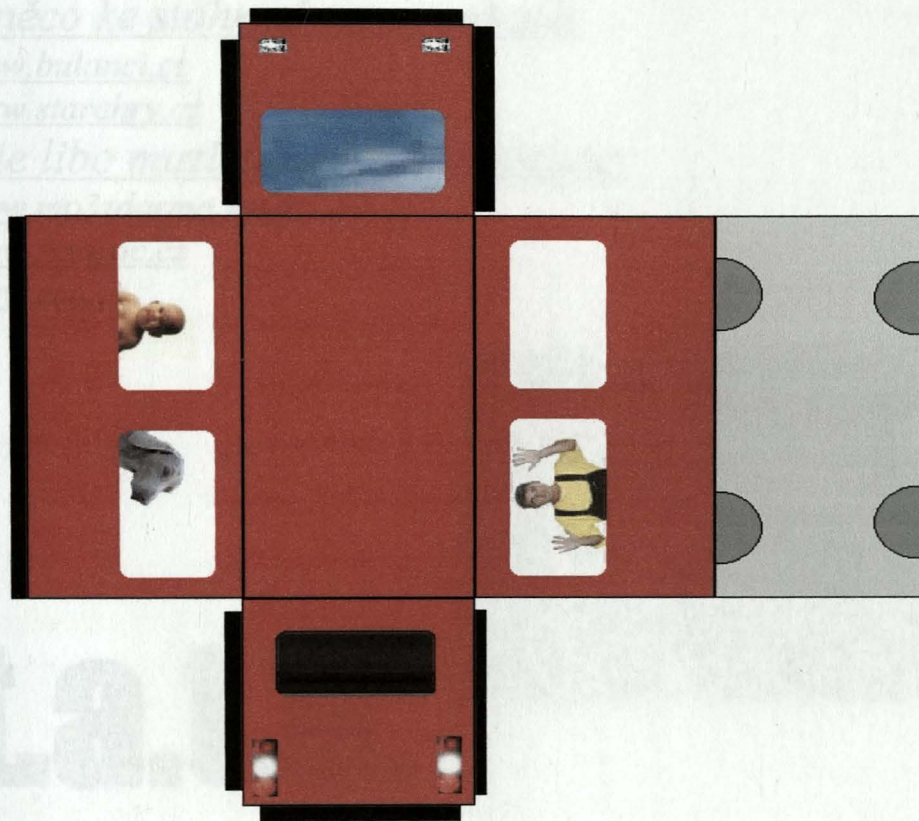
- Aceton   Ontario
- Anakonda   Opasek
- Apetit   Osten
- Aplaus   Pachatel
- Astry   Palice
- Cuketa   Papír
- Děkan   Pasta
- Dorota   Pastelka
- Dromedár   Pastor
- Elita   Peklo
- Hoblina   Plocha
- Holina   Podlaha
- Hospoda   Policie
- Houska   Polka
- Kanada   Poslíček
- Kankán   Potah
- Kapela   Pradlena
- Kašpar   Praha
- Kobyła   Propadlina
- Kolejnice   Pulci
- Koloseum   Puškin
- Kostka   Roba
- Krosna   Rodina
- Lepidlo   Rostlina
- Lokaj   Rumba
- Mošna   Sahara
- Nafta   Silnice
- Nečas   Skelet
- Oktáva   Skladiště

A	K	O	B	Y	L	A	C	E	T	O	N	M	T	Z	E	P	P	E	L	I	N	Á	E
D	R	S	R	H	O	N	R	E	T	M	E	Á	R	Í	P	A	P	A	L	I	C	E	
A	O	T	E	I	C	I	L	O	P	O	L	K	A	N	K	Á	N	U	P	A	I	K	C
N	S	Ř	C	Ř	O	L	D	I	P	E	L	P	R	O	P	A	D	L	I	N	A	O	I
A	N	I	L	T	S	O	R	Ú	K	O	L	O	S	E	U	M	U	C	L	Š	T	S	N
K	A	Ž	U	S	R	H	O	S	P	O	D	S	K	Ý	V	T	I	P	O	F	T	J	
Ě	E	N	O	O	O	O	B	K	C	H	I	R	L	L	S	K	R	S	A	D	M	A	K
D	C	A	T	S	T	Ě	A	A	L	R	O	Í	A	A	E	O	R	O	D	I	N	A	L
Á	I	A	P	A	S	T	E	L	K	A	M	Č	D	H	S	U	R	O	V	I	N	A	O
A	N	O	A	K	A	K	S	Í	Ř	T	E	E	I	A	A	C	U	K	E	T	A	P	K
V	D	K	C	H	S	P	U	Š	K	I	N	D	K	Š	R	P	Í	M	R	A	L	N	U
A	A	T	A	U	R	N	E	T	S	O	Á	É	T	A	O	V	B	S	A	P	I	L	J
R	R	Á	T	O	A	N	E	L	D	A	R	P	Ě	S	T	O	A	C	H	O	G	E	T
T	Y	V	E	H	H	P	K	N	O	F	E	L	E	T	A	D	A	Ř	T	S	A	L	A
S	U	A	L	P	A	S	T	A	A	N	I	L	B	O	H	A	D	N	O	K	A	N	A

Slepec	Telefon	<i>„Pane vrchní, dal bych si něco od slepice. Máte tu něco od slepice?“ přeje si host. „Může být,“ odvětil vrchní. „Od slepic tu ... viz tajenku.“</i>
Srnka	Terno	
Střadatel	Tlupa	
Střih	Toulce	
Střížna	Tříška	
Studna	Úskalí	
Surovina	Vroucí voda	
Sýkorka	Záklopka	
Šatna	Zeppelin	

VYSTŘIHOVÁNKA

Tomáš Včelák

Chcete poradit, jakou hru hrát na internetu, když se nudíte.

Třeba na stránkách:

www.runescape.com

www.miniclip.com

www.superhry.cz

www.1000her.cz

A něco ke stáhnutí na stránkách:

www.bulanci.cz

www.starehry.cz

A je libo muzika tak na stránkách:

www.mp3zdarma.wz.cz

www.t-music.cz

www.eso.cz

Čeněk Adamec

t.a.t.u.

Jelena sergejevna katina — narozena - 4.10.1984 v Moskvě
vzdělání—studentka Moskevské Ekonomicko Humanitární univerzity
E-mail-lena@taty.ru

Julie olegovna volkova—narozena-20.2.1985 v Moskvě
Vzdělání—estrádně Jazzové učiliště
E-mail-yulia@taty.ru

ÚSPĚCHY NAŠICH ŽÁKŮ

Tenis – turnaj „Vitality Cup“

Oldřich Pecha - 3.A (kategorie 8-9 let) – 2. místo

Karate

Viktor Mačura-5.A (kategorie ml.žáci) – 3. místo

Šachový svaz ČR - Mistrovství

Alžběta Pokorná-3.A (kategorie D 10) – 2.místo

Přespolní běh - pořádaný Asociací školních sportovních klubů

Marek Novák-3.A (kategorie 1.-3.tř.) – 3. místo

Běh Starým městem (7.9.)

- kategorie předškoláci a 1.ročník - **Václav Pasák** (1.A) – 1. místo

- **Ondřej Kočvara** (1.A) – 3. místo

- kategorie ročník 1996, 1997 – chlapci – **Marek Novák** (3.A) – 1. místo

- kategorie ročník 1996, 1997 – dívky – **Tereza Adamcová** (4.A) – 2. místo

- kategorie ročník 1990, 1991 – **Anna Bonaventurová** (9.A) 3. místo

úspěšné složení zkoušky z anglického jazyka

Cambridge Young Learners English Tests

- červen 2005

31 žáků

1.) Podle jakých kritérií postupujete při sestavování nabídky volnočasových aktivit?

Vycházíme především z představ rodičovské veřejnosti, jsme otevřeni jejich názorům i návrhům pro realizaci určitých volnočasových aktivit. Neopomenutelným ukazatelem jsou zájmy a potřeby samotných žáků. Další kritérium vychází ze strany školy při výběru vhodných interních i externích vedoucích.

2.) Jakých cílů se snažíte dosáhnout prostřednictvím volnočasových aktivit?

Doplnění základního učebního plánu. Pokud něco chybí ve výuce a z časových důvodů to není možné zahrnout do výuky, pak je tomu věnován čas v rámci volnočasových aktivit nebo program volnočasové aktivity je zaměřen právě na rozšiřování poznatků získaných ve vyučování. Smyslem je především zaplnění volného času dětí. Volnočasové aktivity jsou strukturovány také jako programy prevence před sociálně patologickými jevy.

3.) Jaké požadavky musí splňovat vyučující zájmového kroužku?

- nemusí být profesionál v oboru
- musí mít odpovídající zkušenosti také s vedením skupiny
- orientace v oborové problematice
- morální bezúhonnost

4.) Jak hodnotíte zpětnou vazbu ze strany dětí i vyučujících v souvislosti se zájmovými kroužky?

Důležitým ukazatelem je ztráta zájmu dítěte o kroužek, přestane na kroužek docházet. Dále provádíme SVOT analýzu. Zájem a spokojenost s volnočasovými aktivitami naší školy zjišťujeme také dotazníkovou formou, při které jsou dotazovány děti, rodiče i zaměstnanci školy.

5.) Jaká je dostupnost volnočasových aktivit organizovaných Vaší základní školou?

Většina námi pořádaných akcí spadá pod činnost školního klubu. Jsou realizovány z dotací. Na základě hodnocení státní školní inspekce má škola nárok na 100 % státních dotací (nárok nestátních institucí je 60 %). Dalším zdrojem je školné, které činí 650,- na měsíc a do této částky spadá i služba školního klubu.

6.) Myslíte si, že organizovaná volnočasová činnost má preventivní charakter před sociálně patologickými jevy?

Jedním z hlavních cílů organizované volnočasové činnosti je smysluplné využití volného času dětí. Programy primární prevence jsou zahrnuty i v učebním plánu. Také naši vyučující se účastní víkendových setkání, při kterých získávají dovednosti a poznatky potřebné pro působení v oblasti sociální prevence, aby je mohly aplikovat v rámci vyučování. Realizujeme i nejrůznější projekty vedoucí k prevenci sociálně patologických jevů mládeže, ke zdravému životnímu stylu a osvojení si pozitivního chování a rozvoji osobnosti. Nepříznivé vlivy, jako je drogová závislost, gamblerství a další sociálně patologické jevy, se eliminují programovým vytvářením podmínek pro trávení volného času a iniciací aktivit výchovných a sociálně preventivních funkcí.

7.) Pozorujete, že se díky volnočasovým aktivitám mění vztah dětí ke škole?

Podle mě ano, neboť ve volném čase v rámci školy mají možnost setkávat se na jiné úrovni než jen v běžné školní situaci. Školu mají spojenou nejen s povinnostmi, ale i se zábavou. Avšak praktické ověřování této skutečnosti jsme doposud nezjišťovali.

8.) Jsou zájmové skupiny organizovány jako vrstevnické nebo se jedná spíše o prolínání různých věkových kategorií?

Volnočasové aktivity naší školy spadají pod činnost školního klubu. Toto rozdělení již samo žáky rozděluje podle věku na žáky 1. a 2. stupně a podle tohoto jsou také volnočasové aktivity organizovány pro děti podle odpovídajícího věku. Pouze při jednorázových akcích se schází děti různého věku, kdy nejsou stanovena žádná kritéria účasti.

Náplň zájmového kroužku je většinou určena určité věkové kategorii ob jeden ročník, takže se dá říci, že účastníci jsou přibližně stejného věku.

9.) Vyžaduje, podle Vás, vedení vrstevnické skupiny stanovení specifických cílů a metod?

Vše se odvíjí od složení třídy. I cíle a metody se stanoví v závislosti na složení třídy.

10.) Myslíte si, že v rámci volnočasových aktivit je vhodné navazovat na homogenní skupinu v podobě školní třídy?

Je to dáno typem třídy. Někdy je tomu za potřebí za účelem stmelit kolektiv nebo v případě, že ve třídě panují ne příliš přátelské vztahy. Děti pak mají možnost navzájem se poznávat i v jiném prostředí a za jiných okolností, v jiné situaci. Záleží i na typu aktivity.

11.) Pozorujete, že děti, které navštěvují nějaký zájmový kroužek, mají méně výchovných problémů?

Problémoví jedinci vyžadují individuální přístup. Cestu nápravy pomocí volnočasových aktivit jsme ještě nezkoušeli i z důvodů toho, že některé kroužky vedou externisté. Pokud se objeví problém, řeší se na poli školy, ale ne prostřednictvím volnočasových aktivit

Příloha IV *Rozhovor s vedoucí zájmového kroužku*

1.) Co přinášíte svou osobností do zájmového kroužku?

Pokouším se „nakazit“ děti pozitivní energií. V kroužku opouštím roli učitelky a stávám se pro děti poradcem a snad i přirozenou autoritou. Myslím si o sobě, že jsem trpělivá, což tato práce také hodně vyžaduje. Svým smyslem pro humor snad vytvářím v kroužku i příjemnou a přátelskou atmosféru.

2.) Jaké cíle jste si stanovila v souvislosti s vedením zájmového kroužku?

Činnost kroužku se obnovila po dvou letech, kdy byl zrušen s odchodem učitelky do starobního důchodu. Vedoucí zájmových kroužků v naší škole jsou vybíráni podle svých předpokladů pro vedení a podle svého zaměření. Na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích jsem vystudovala obor zaměřený na bohemistiku a publicistiku, takže jsem se pokusila obnovit činnost kroužku „Školní časopis“ a uplatnit tak své znalosti a zkušenosti. Před zahájením činnosti kroužku jsem si nesestavila žádnou strukturu ani plán výuky. První rok konání tohoto kroužku považuji za „nulový ročník“, tedy zkušební. Kroužek nemá ani pevně stanovený řád a systém, protože toho mají děti dost při vyučování. Hlavním cílem je osvojit si způsob práce, zvyknout si na kolektiv, ponechat dětem volnost při výběru témat i závěrečné podoby časopisu, získat děti pro věc. Dalším důležitým záměrem kroužku je plnohodnotné trávení volného času. Při práci na školním časopise děti využívají také počítačových znalostí a dovedností.

3.) Jaké výhody či nevýhody spatřujete ve vedení věkově homogenní skupiny?

Homogenní skupina je, podle mého názoru, výhodou. Děti stejného věku mají stejné zkušenosti. Já osobně jsem radši, že právě do tohoto kroužku nechodí mladší děti. Ty by potřebovaly neustálé pedagogické vedení a nebylo by možné uplatňovat způsob samostatné práce. Děti, které dochází do kroužku, vyučuji na český jazyk, takže znají dobře nejen mě, ale i můj způsob práce a já znám dobře je. Budova naší školy je rozdělena na dvě části sídlící odděleně. Kroužek je proto místem, kde děti mají možnost setkat se na stejné půdě.

Samozřejmě, že si uvědomuji i nevýhody ve vedení věkově homogenní skupiny. Především to, že děti nemají ve skupině nikoho staršího a zkušenějšího, za kým by mohly přijít pro radu.

4.) Co je největším přínosem organizované volnočasové činnosti v oblasti prevence před sociálně patologickými jevy?

Děti sice tráví spoustu času s počítačem nejen doma, ale i v tomto kroužku, ale je lepší trávit volný čas sám s počítačem než v patologicky zaměřené partě. Zastávám názor, že když se dítě bude chtít chytit špatné party, tak se jí chytne. Hluběji jsem o preventivní funkci kroužku nepřemýšlela.

5.) Pozorujete, že se díky volnočasovým aktivitám mění vztah dětí ke škole?

Určitě. Kroužek je místem, kde děti mají volnost. V rámci školy děti prožívají i pozitivní chvíle, těší se do školy i na něco jiného.

6.) Jaké specifické metody pedagogiky volného času využíváte při svém pedagogickém působení?

Děti se mají samostatně podílet na své práci a uvědomovat si, že nesou odpovědnost za její výsledek. Že časopis, který vydáme, bude vlastně jejich práce a podle toho by k tomu měly přistupovat. Na některých článcích pracují děti společně, takže se mezi nimi rozvíjí i spolupráce.

7.) Spatřujete rozdíly v projevech třídy jako vrstevnické skupiny a v projevech vrstevnické skupiny v rámci volného času?

Mám možnost srovnání, protože volnočasová skupina je složena převážně z dětí z jedné třídy, kde vyučuji. Rozdíly v projevech těchto typů skupin nepozoruji.

8.) Pozorujete, že děti, které navštěvují zájmový kroužek, mají méně výchovných problémů?

Z mého pohledu kroužek nemá vliv na zlepšení některých výchovných problémů. U některých dětí je už pozdě na působení. Problém spatřuji také ve výchově v rodině. Někteří

rodiče výchovu svého dítěte plně ponechávají na škole.

9.) Využíváte při svém pedagogickém působení i vlivu vrstevníků?

Ano. Pokud žák přijde s problémem za mnou a já vím, že je mu schopen pomoci jeho spolužák, pošlu ho s problémem za ním. Chlapci jsou schopni poradit děvčatům například s technickými problémy. Snažím se tím vyzdvihnout schopnosti a dovednosti jednotlivých dětí.

1.) Má být, podle Vás, volnočasová aktivita organizovaná pro děti:

- a) **stejného věku** – odpověděli: 2 respondenti
- b) **různého věku** – odpověděli: 5 respondentů

Jeden respondent uvedl, že takovéto složení děti zažívají ve třídě během vyučování.

2.) Jaké výhody spatřujete ve vedení volnočasové skupiny dětí:

a) stejného věku

- „stejně požadavky, cíle, rozumí si“
- „přibližně stejné vědomosti, dovednosti, možnost soutěžit, srovnávat“
- „soutěživost, protože s vědomostmi jsou na tom podobně, společné zájmy – obdobné, ve sportu – vyrovnanost sil“

b) různého věku

- „vzájemná pomoc, předávání si zkušeností, spolupráce“
- „různé cíle dle věku dětí, předávání informací, spolupráce mladších a starších dětí, doplňování se, poznávání nových věcí“
- „vzájemná pomoc, respekt, ochota, tolerance, nepovyšování, nepoměňování“
- „setkávají se děti, které spolu nechodí do třídy, mladší se učí od starších, starší se učí hezkému přístupu k mladším“
- „pomoc starších mladším – vzájemná spolupráce, různé úhly pohledu při řešení problému“

Dva respondenti uvedli výhody věkově stejné skupiny dětí i výhody věkově různé skupiny dětí, přestože v první otázce označili možnost b).

Příloha VI *Dotazník pro děti docházející do zájmového kroužku „Školní časopis“*

DOTAZNÍK

Jméno a příjmení ..... / třída .....

A) Obliba

1.) Představ si, že budeš muset být z bezpečnostních důvodů vyslán na pustý ostrov a během 3 minut se musíš rozhodnout, koho by jsi si chtěl vzít s sebou z ostatních členů tohoto kroužku a bez koho by jsi se tam obešel.

- ✓ určitě bych si ho(jí) s sebou vzal(a): napiš 1
- ✓ snesl(a) bych ho(jí) tam: napiš 2
- ✓ v určité situaci bych si ho(jí) s sebou vzal(a), ale někdy ne: napiš 3
- ✓ nechtěl(a) bych ho(jí) s sebou: napiš 4
- ✓ v žádném případě bych si ho(jí) s sebou nevezal(a): napiš 5

Za jméno napiš odpovídající číslo:

	číslo
Tereza V.	
Kamila	
Tereza K.	
Jana	
Aneta	
Čenda	
Tomáš S.	
Zbyšek	
Kvíťa	
Tobiáš	
Martin	
Tomáš V.	
Patrik	
Lucka	

2.) Musíš si uvědomit, že bys měl(a) velice málo času na to aby jsi si mohl(a) ještě zajistit spoustu věcí, jako např. oznámit rodině, že odjíždíš, postarat se o svého zvířecího miláčka, zařídit si vše potřebné ve škole a ještě mnoho důležitých věcí, které by jsi tady nemohl(a) nechat tak dlouho jen tak. Promysli si, komu by jsi takový nelehký úkol svěřil(a), kdo by Tě tu v době Tvé nepřítomnosti zastupoval a na koho by jsi se vůbec nespolehal(a).

- ✓ určité bych ho(jí) tím pověřil(a): napiš 1
- ✓ zvládl(a) by to: napiš 2
- ✓ nejsem si jist(a), jestli by to zvládl(a): napiš 3
- ✓ obával(a) bych se mu(jí) to svěřit na starost: napiš 4
- ✓ v žádném případě bych mu(jí) to nesvěřil: napiš 5

Za jméno napiš odpovídající číslo:

	číslo
Tereza V.	
Kamila	
Tereza K.	
Jana	
Aneta	
Čenda	
Tomáš S.	
Zbyšek	
Kvíťa	
Tobiáš	
Martin	
Tomáš V.	
Patrik	
Lucka	

B) Vliv

1.) Jak to tak bývá, je i tento Tvůj pustý ostrov kolem dokola obklopen vodou. Ty se však musíš na něj nějak dopravit. Nejjednodušší způsob bude lodí. Nemusíš však na cestu vynakládat vlastní síly, protože máš na to lidi z řad ostatních členů kroužku. Označ číslem, jakou funkcí by jsi jednotlivé členy kroužku pověřil.

- ✓ kapitán: napiš 1
- ✓ kormidelník: napiš 2
- ✓ navigátor: napiš 3
- ✓ údržbář lodi: napiš 4
- ✓ černý pasažér: napiš 5

Za každé číslo napiš i důvod, proč jsi mu(jí) určil tuto funkci:

	číslo	Proč jsi mu(jí) udělil tuto funkci?
Tereza V.		
Kamila		
Tereza K.		
Jana		
Aneta		
Čenda		
Tomáš S.		
Zbyšek		
Kvíťa		
Tobiáš		
Martin		
Tomáš V.		
Patrik		
Lucka		

2.) Každý z nás má nějaké přednosti, kterými vyniká. Zamysli se, kdo z ostatních z kroužku a čím by Ti mohl být na pustém ostrově prospěšný, nebo kdo by Ti naopak překážel.

- ✓ nejvíce bych ho(jí) tam mohl(a) **potřebovat**: napiš 1
- ✓ někdy by se mi tam **hodil(a)**: napiš 2
- ✓ na něco bych ho(jí) mohl(a) **potřebovat**, a na něco **ne**: napiš 3
- ✓ **nepotřeboval(a)** bych ho(jí) tam: napiš 4
- ✓ **překážel(a)** by mi tam: napiš 5

Za každé číslo napiš i důvod, čím by Ti tam ten, koho označíš, byl prospěšný nebo Ti překážel:

	číslo	Čím by ti byl(a) (ne)prospěšný(á)?
Tereza V.		
Kamila		
Tereza K.		
Jana		
Aneta		
Čenda		
Tomáš S.		
Zbyšek		
Kvíťa		
Tobiáš		
Martin		
Tomáš V.		
Patrik		
Lucka		

C) Hodnotová orientace

1.) Zamysli se, co by jsi na pustém ostrově nejvíce potřeboval(a), bez čeho by jsi se tam neobešel(šla). Co by jsi si tedy vzal(a) s sebou, nebo co by Ti tam nescházelo?

- ✓ bez toho si to tam **nedovedu představit**: napiš 1
- ✓ **hodně to potřebuji**: napiš 2
- ✓ **není to důležité**, ale mohl(a) bych to potřebovat: napiš 3
- ✓ je to pro mě důležité, ale **obejdu se** bez toho: napiš 4
- ✓ vůbec bych to **nepotřeboval(a)**: napiš 5

	číslo
Mobilní telefon	
Peníze	
Kamarád / kamarádka	
Rodiče/ prarodiče/ sourozenec	
Škola	
Dělat to, co mě baví ve volném čase	
Náš dům	
Hezké oblečení	
Knížka, časopisy	
Hudba	
Počítač, televize	
Můj zvířecí miláček	

2.) Musíš se postarat také o něco k jídlu, aby jsi neumřel(a) hladu. Využíváš tedy zdrojů, které Ti nabízí příroda. Při lovu ryb ulovíš zlatou rybku, která Ti za své puštění zpět do moře nabízí splnění jakýchkoli přání. Číslem označ, podle významu pro Tebe, jaká přání by Ti měla zlatá rybka splnit především, a co by naopak pro Tebe nemělo žádný význam.

- ✓ je to pro mě **nejdůležitější**: napiš 1
- ✓ je to také důležité, ale **ne nejdůležitější**: napiš 2
- ✓ líbilo by se mi to, ale je to **zbytečné**: napiš 3
- ✓ není to důležité, ale **hodilo by se to**: napiš 4
- ✓ vůbec bych si to **neprál(a)**: napiš 5

	číslo
Zdraví	
Láska	
Přátelství	
Spokojená rodina	
Dobré známky ve škole	
Zbavit se svých špatných vlastností	
Zapadnutí do kolektivu	
Trávení volného času s tím, koho mám rád(a)	
Krásné auto	
Hezký dům	
Vydělávat hodně peněz	
Něčeho v životě dosáhnout, být úspěšný	
Být spolehlivý	
Být oblíbený mezi ostatními	
Sebedůvěra	
Svobodně se rozhodovat	
Pomoc druhého člověka	
Smyl pro humor	
Mít více volného času	

Příloha VII *Maticové zpracování sociometricko- ratingového dotazníku*

A) OBLIBA

1. otázka: koho si vzít na ostrov

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kvíťa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka	VÝBĚRY
Tereza V.		1	2	3	1	4	5	2	5	5	3	5	5	3	44
Kamila	2		3	4	1	2	4	3	4	5	2	2	5	1	38
Tereza K.	1	1		2	3	5	4	4	4	5	4	4	5	5	47
Jana	3	3	1		2	3	3	2	2	2	2	2	4	4	33
Aneta	2	1	5	2		5	5	5	5	4	2	3	5	1	45
Čenda	4	4	4	3	5		5	3	4	4	5	3	2	2	48
Tomáš S.	3	3	2	2	2	1		1	2	1	1	1	1	5	25
Zbyšek	3	3	2	3	5	2	1		5	4	1	2	1	2	34
Kvíťa	5	5	5	5	5	5	5	5		1	5	1	5	5	57
Tobiáš	5	5	5	5	5	2	2	2	1		2	2	5	5	46
Martin	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1		1	1	2	19
Tomáš V.	5	5	5	5	5	4	4	4	1	1	5		5	5	54
Patrik	3	2	3	2	2	1	1	1	4	4	1	1		3	28
Lucka	3	1	5	4	1	2	3	3	5	5	3	3	2		40
CELKEM	41	36	44	42	36	37	43	36	43	42	36	30	46	43	

2. otázka: svěřeni úkolu

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kvířa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka	VÝBĚRY
Tereza V.		2	1	2	2	5	5	5	5	5	3	5	5	4	46
Kamila	1		1	2	1	5	3	4	4	5	2	2	5	1	36
Tereza K.	1	1		1	3	5	5	5	5	5	4	4	5	5	49
Jana	3	3	1		2	3	3	2	2	2	2	2	4	4	33
Aneta	2	1	5	2		5	5	5	5	4	2	3	5	1	45
Čenda	5	5	2	2	5		5	3	3	3	5	4	4	1	47
Tomáš S.	4	4	2	2	3	3		3	4	2	3	2	3	5	40
Zbyšek	3	3	2	1	5	3	1		5	4	1	2	2	2	34
Kvířa	5	5	5	5	5	5	5	5		4	5	3	5	5	62
Tobiáš	5	5	5	5	5	2	2	2	1		2	3	5	5	47
Martin	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2		2	2	3	32
Tomáš V.	5	5	5	5	5	5	5	5	1	1	5		5	5	57
Patrik	4	4	4	1	5	5	3	4	4	4	4	4		4	50
Lucka	5	2	5	3	1	4	5	5	4	5	5	4	5		53
CELKEM	50	45	38	32	45	52	49	51	46	48	44				

B) VLIV

1. otázka: přiřazování funkcí

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kvíťa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka
Tereza V.		3	2	3	1	5	5	2	5	5	4	5	5	4
Kamila	2		3	2	1	3	4	4	4	4	4	4	5	2
Tereza K.	2	2		1	3	4	4	4	5	5	3	5	4	4
Jana	4	4	1		2	4	3	4	3	3	3	3	5	4
Aneta	4	1	2	2		5	5	5	5	5	2	5	5	2
Čenda	3	3	5	5	3		1	4	4	4	5	2	5	1
Tomáš S.	4	4	3	3	3	2		1	3	2	1	2	2	5
Zbyšek	5	5	5	2	5	4	1		5	5	2	2	3	3
Kvíťa	5	5	5	5	5	4	5	5		2	4	3	4	4
Tobiáš	4	4	4	4	4	4	4	4	2		4	3	4	4
Martin	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1		2	1	3
Tomáš V.	5	5	5	5	5	5	5	5	3	3	5		5	5
Patrik	4	3	2	1	5	1	1	2	5	5	5	5		5
Lucka	5	1	4	3	1	3	4	5	4	5	3	3	5	
CELKEM	50	43	44	39	41	47	44	47	50	49	45	44	53	46

2. otázka: kdo by mohl být na ostrově prospěšný

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kvíťa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka
Tereza V.		1	2	3	1	5	5	2	5	5	3	5	5	3
Kamila	1		2	2	1	3	5	3	5	5	5	5	5	1
Tereza K.	1	1		1	2	3	4	3	4	5	2	3	5	5
Jana	4	4	1		3	4	5	5	2	2	3	2	5	5
Aneta	2	1	4	2		5	5	5	5	5	1	5	2	1
Čenda	5	5	3	3	3		2	2	5	5	4	4	4	4
Tomáš S.	3	3	2	2	2	1		1	3	3	1	2	1	5
Zbyšek	5	5	5	5	5	3	1		5	4	2	3	5	5
Kvíťa	5	5	5	5	5	5	4	5		2	5	3	5	5
Tobiáš	5	5	5	5	5	2	2	2	1		5	1	5	5
Martin	4	4	2	2	4	4	2	3	2	2		2	2	4
Tomáš V.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	1	5		5	5
Patrik	5	5	5	5	5	1	1	1	5	5	5	5		5
Lucka	2	1	5	4	1	3	4	4	5	5	4	4	5	
CELKEM	47	45	46	44	42	44	45	41	52	49	45	44	54	53

C) HODNOTOVÁ
ORIENTACE

1. otázka: co je nezbytné na ostrově

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kvíťa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka	CELKEM
Mobil	3	1	3	1	2	4	2	1	3	1	4	3	1	3	32
Peníze	1	5	5	3	5	4	5	2	1	1	4	3	5	5	49
Kamarád	1	1	2	1	1	2	1	2	1	1	2	3	1	1	20
Blízcí	2	5	1	1	2	1	1	1	2	5	3	5	1	1	31
Škola	3	5	5	3	5	4	5	5	3	5	5	5	5	5	63
Volný čas	1	1	3	3	1	4	1	3	1	1	2	4	1	2	28
Náš dům	1	5	4	4	4	5	2	1	2	1	3	5	5	2	44
Hez.obleč.	1	1	4	4	2	5	4	2	5	2	4	5	5	3	47
Knížka,čas	1	1	5	1	2	2	3	5	1	1	4	1	5	3	35
Hudba	1	1	3	4	1	3	5	3	1	1	4	1	5	1	34
PC,TV	1	1	5	4	5	3	2	3	1	1	5	2	1	4	38
Zvíře	3	5	1	0	1	3	5	2	5	3	3	5	5	1	42
Kamera									1	1		1			
Film									1	1					
MP3									1						

2. otázka: splnění přání

	Tereza V.	Kamila	Tereza K.	Jana	Aneta	Čenda	Tomáš S.	Zbyšek	Kviťa	Tobiáš	Martin	Tomáš V.	Patrik	Lucka	CELKEM
Zdraví	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	1	1	1	17
Láska	1	1	2	1	1	4	2	2	2	2	5	3	2	1	29
Přátelství	1	1	3	1	1	3	1	2	1	1	2	5	1	1	24
Rodina	1	2	1	1	1	2	1	2	1	3	2	1	1	1	20
Šk.pros.	5	5	4	1	5	3	2	5	1	1	5	1	1	1	40
Žádné š.v.	3	5	2	1	1	4	1	1	1	1	1	1	5	2	29
Kolektiv	5	5	3	2	1	4	3	1	1	1	2	1	3	1	33
Vč s kam.	1	1	1	1	1	3	2	2	2	1	3	5	3	2	28
Auto	1	5	5	4	5	3	3	1	0	5	5	1	3	5	46
Dům	1	5	5	4	5	4	3	3	0	1	5	4	1	3	44
Peníze	1	1	5	2	2	5	2	3	0	1	5	1	1	5	34
Úspěch	1	3	2	1	1	2	1	2	0	1	3	1	1	2	21
Spolehliv.	2	3	2	1	2	5	1	1	0	1	2	1	5	2	28
Oblíben.	1	1	3	2	2	5	1	1	0	1	3	1	5	1	27
Sebedův.	1	5	1	1	1	5	1	1	0	1	2	1	1	2	23
Svoboda	1	5	2	1	1	5	1	5	0	1	5	5	5	2	39
Pomoc	2	5	1	1	1	5	2	2	0	1	1	4	1	1	27
Humor	1	5	2	1	1	5	2	1	0	1	5	5	1	2	32
Více vč	1	1	2	1	2	5	1	1	0	1	3	5	5	1	29

Příloha VIII *Volné hodnotící charakteristiky vyplývající ze sociometricko-
ratingového dotazníku*

<u>Jméno</u>	<u>Jak je <i>jméno</i> hodnoceno ostatními</u>	<u>Jak samo <i>jméno</i> hodnotí ostatní</u>
<i>Tereza V.</i>	nevěřím jí nic nedělá má hloupé hlášky moc toho neví je šikovná je dobrá, ale jak kdy je blbá nemám ji rád	je na ní spolehnutí je s ní nuda (5) je s ním sranda (3) je dobrá(ý) (4) je kámoška (3) je blb (2) je brutální
<i>Kamila</i>	je kámoška nevěřím jí nic nedělá má hloupé hlášky moc toho neví je šikovná je ta nej, nej je blbá nemám ji rád	nehodnotila slovně
<i>Tereza K.</i>	její slovní hodnocení neodpovídalo zadání	

<i>Jana</i>	<p>někdy je s ní nuda je kámoška nevěřím jí dokáže něco vymyslet je šikovná a chytrá (2) rozumím si s ní je blbá nemám ji rád</p>	<p>má hloupé hlášky (2) kamarádka (2) hloupý kluk (6) moc mu nevěřím (2) nemám ji ráda moc toho neví (5) chytrá moc zmatkuje</p>
<i>Aneta</i>	<p>je dobrá moc jí nevěřím nemá zájem je kamarádka umí geometrii je blbá nemám ji rád</p>	<p>je dobrá(ý) (2) je ta nej, nej nemám ji moc ráda rozumím si s ní neznám ho (2) je s ním sranda je super</p>
<i>Čenda</i>	<p>je blb (2) zklamal mě lenivý je v klidu nic neví někdy je dobrý je celkem silný</p>	<p>občas se mi hodí (13)</p>
<i>Tomáš S.</i>	<p>moc mu nevěřím je blb je pracovitý je v klidu nejlepší kamarád</p>	<p>je celkem silný (6) většinou je vůdce nebo kapitán</p>

<i>Zbyšek</i>	<p>je s ním sranda věřím mu je kamarád je v klidu je hloupý kluk je celkem silný</p>	<p>nejlepší kamarád je to člověk nemyslící je rozumný</p>
<i>Kvíťa</i>	<p>je s ním nuda je kámoš dokáže něco vymyslet je super moc mu nevěřím je to člověk nemyslící</p>	<p>je blbá (6)</p>
<i>Tobiáš</i>	<p>je s ním nuda věřím mu umí za to vzít je celkem silný</p>	<p>nemám ho(ji) rád (10) je v klidu (4) je super</p>
<i>Martin</i>	<p>je dobrý (2) je rozumný většinou je vůdce a kapitán myslí mu to</p>	<p>nevěřím mu(ji) (7) zklamal mě věřím mu (2) je kámoš (2) spoléhám na něj nic nedělá (2), je lenivý(á) (3) vymyslí něco (3) nemá zájem je pracovitý (2) je chytrá</p>

Tomáš V. je s ním nuda
moc ho neznám
ujde
je šikovný
je celkem silný

nehodnotil slovně

Patrik je s ním nuda
spoléhám se na něj
občas něco vymyslí
nic neví
je s ním sranda
je celkem silný

je chytrá

Lucka je brutální
nevěřím jí
je lenivá
nemám ji ráda (2)
nic neví
je super

nehodnotila slovně

ABSTRAKT

BLAŽKOVÁ, M. *Specifika a význam vrstevnické skupiny v pubescenci v dimenzi volného času*. České Budějovice 2006. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Klíčové pojmy: vrstevnická skupina, vývojové období pubescence, vnější prostředí socializace, výchovní činitelé

Diplomová práce je poukazem na významnost věkově homogenní skupiny pubescentů pro určité způsoby trávení volného času. Vrstevnická skupina je nezbytnou součástí života a osobnostního vývoje jedince. Vedle rodiny a školy je neopominutelným výchovným a socializačním činitelem. Teoretická část vymezuje základní pojmy, specifika, formy a projevy vrstevnické skupiny i možnosti pedagogického působení v této oblasti.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na ověřování získaných teoretických poznatků v rámci konkrétní volnočasové vrstevnické skupiny prostřednictvím sbírání dat při využití metod sociometrie. Zpracováním sociometricko-ratingového dotazníku bylo zjišťováno obsazení pozice obliby, vlivu a náklonnosti a hodnotová orientace ve skupině zájmového kroužku Základní školy Bernarda Bolzana v Táboře s poukazem na vliv vrstevnické skupiny dětí pubescentního věku.

ABSTRACT

Specifics and consequence of peer groups during pubescence in dimension of free time.

Key terms: peer group, pubescence development stage, external background of socialization, educational factors

The graduation thesis points out the significancy of age homogenous groups for spending free time behaving certain way. Peer group is an essential part of life and personality development. It is also non-missing educational and sociable factor, beside family and school. Theoretical part consists of basic conceptions, specifics, forms and exposures of peer groups and possibilities of educational activities in this area.

Applied part of thesis is focused on verification of acquired theoretical findings, in the framework of concrete leisure-peer group through collection data by utilization of socio-metrical methods. During processing socio-metrical rating questionnaire there was finding out location of favour, influence and inclination and value orientation in the hobby group in Primary School of Bernardo Bolzano in Tábor, which was made with refer to influence of peer group of pubescence children.